AKİS

HAFTALIK

Alican - Dinçer

Kırılan Kozlar

Doğunun Kalkınması için Bir Yabancı Tecrübe

Yazan : Metin TOKER

FİYATI : 1 LİRA

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl : 9, Cilt : XXIV, Sayı : 417

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak No.: 15

Tel: 11 89 92

P. K. 582 Ankara

İdare :

Rüzgârlı Sokak No. : 15

Rüzgârlı Matbaa

Tel: 10 61 96

Başyazar;

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve *Müessese Müdürü*

Mübin TOKER

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesul Yazı İşleri Müdürü

Kurtul ALTUĞ

Karikatür :

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

Klişe :

Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk Yasanına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira

6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira

1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları:

Santimi: 20 lira

3 renkli arka kapak : 1.500 TL.

İlân isleri:

Telefon : 10 61 96

Dizildiği yer :

Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :

Milli Eğitim Basımevi

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih: 24.6.1962

Kapak Resmimiz

Alican - Dinçer

Son kozlar

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

girildiğimiz hafta, Türkiye için bir ciddi buhran haftası oldu. Başkentte çeşitli çevreden çeşitli kimselerin evlerinde yatmaya cesaret edemedikleri geceler olduğunu söylemek, durumun vahim tarafım gözler önüne sermeye yeter. Krizin temelindeki sebepler bir hal çaresi bulunmasını güçleştirdi. Haftanın sonunda, akılların biraz başa gelmesi neticesi kısmi bir sükunet Ankaraya geldi. AKİS iç sayfalarında, böyle bir haftanın hikâyesini anlatmaktadır.

Şu anda, batılı hayat tarzımızın, hâdiselerin icabı temel direği vaziyetindeki İsmet İnönü bir müsbet netice almak için gayret sarfediyor. Batılı hayat tarzımızın sadece demokratik bir sistemle devam edebileceğine şaşmaz inançla kani bu mecmua, İnönünün gayretlerinin samimi destekçisidir. Ancak bu desteğin hududu, esas gayenin gözden kaçırılmamasıdır. Türkiye bir gerçek ve iki ihtimal ile karşıkarşıyadır. Gerçek, iş görme imkanına sabip bir kuvvetli hükümetin lüzumudur. İhtimallerin birincisi böyle bir hükümetin Parlamentoda gerekli desteği, yani ekseriyeti bulmasıdır. Bu AKİS'in en halisane temennisidir. İnönünün gayreti bu yolda göründüğünden dolayıdır ki, bütün iyi dilekler kendisiyle beraberdir. İhtimallerin ikincisi, Parlamentoda bu desteğin, yani ekseriyetin bulunmamasıdır. O takdirde memleketi en karanlık ve kötü ihtimallerin beklediğine inandığını, bu mecmua çok yazmıştır. Zira AKİS, otoritesini başka yoldan alacak bir kuvvetin Türk toplumunun 1962 yılının ortasındaki seviyesi, şartları ve temayülü karşısında en kusa zamanda perişan olacağını, bu heveste kimselerin hüsrana uğrayacaklarım, darbelerin darbeleri takip edeceğini ve kuzey, rüzgârlarının başka iklimleri mutlaka getireceğini kolaylıkla kestirmektedir. Zaten bu görüş, bilhassa memleketin sağlam kuvvetleri tarafından paylaşıldığından dolayıdır ki İsmet İnönüden görevine devam etmesi "ısrarla rica olunmuş"tur.

Ama İsmet İnönü, buhranı geçiştirmek için bulduğu ekseriyette yetinecek, kendisine karşı duyulan hissi değil, akli hayranlığı boşa çıkaracak olursa, kabinesini şahıs ve fikir bakımından yetersiz bırakırsa havanda yalnız başına su döğecektir. Zira onun karşılaşacağı itibarsızlık, bütün sistemimizi altüst etmeye yetecektir. Gene başarı kazanmamış bir İnönüden sonra, Türkiye kaosun içine isteristemez düşecektir. Milletin beklediğinden çok kendi bekledikleri Bakanlıkların peşinde politikacılar çemberi İsmet Paşaya Türkiyenin büyük realitesini unutturursa, İsmet Paşa memlekette yeni bir ruh estiremezse kendini yitirmeden emaneti iade etmelidir. AKİS'in bu sayısını okuyanlar, geçen hafta bu sütunlarda belirtilmiş şüphe ve endişenin bertaraf olmadığını anlayacaklardır. Bir krizin patlak vermiş olması, o satırlara ilk elde hak verdirmiştir.

AKİS hâdiselere, ihtiyatlı bir iyimserlikle bakmaktadır. İtiraf etmek lâzımdır ki ihtiyatın dozu, şimdi, iyimserliğinkinden fazladır.

"Bu sayıda, KALKINMA başlığı altında, bir memleketin geri kalmış bir bölgesini kalkındırmak için İtalyada girişilmiş bir önemli tecrübenin hikayesi yer almaktadır. İtalyanların, kendi memleketlerinde bulunan ve, bizim Doğumuz mesabesinde, hatta şartları içindeki Güneylerini ilerletmek için kurdukları özel teşkilâtı, onun çalışmalarına, prensiplerini, ruhunu ve tabii doğurduğu tenkitleri Metin Toker yerinde incelemiştir. Bu tecrübe, Türkiye için alâka uyandırıcıdır. Zira yazıda verilen rakkamlar, İtalyanın Kuzeyi ve Güneyi arasındaki farkın bizim Batımız ile Doğumuz arasındaki farktan az olmadığını açıkça göstermektedir. Mesele, bu gerçeği göz önünde tuttuktan sonra çareyi bir sistem içinde aramaktır. İtalyanlar bunu yapmışlardır ve görülüyor ki başarı da kazanmışlardır.

Doğu Meselesinin, geçirilen açlık tehlikesi sırasında gösterişli politikacılarımız tarafından ele alındığı, fakat işin gösterişi biter bitmez terkedildiği hazin bir levha halinde gözler önündedir. Her halde bu, dâvanın çözüm yolunu kolaylaştıran bir davranış sayılmayacaktır

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XXIV; Sayı: 417

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

25 Haziran 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Asıl büyük tehlike

"Bitirdiğimiz haftanın sonunda bezgin bir millet, Devlet Başkam Cemal Gürselin İsmet İnönüyü bir defa daha görev başına çağırmasını, İsmet İnönünün de elinden geleni yapmak üzere yeniden teşebbüse geçmeyi kabul etmesini kayıtsızlıkla öğrendi. Çok kimse omuzlarını silkti. Pek az kimsenin gözlerinde umut ışıkları parladı. Bunun, politikacıların bilmediği, görmediği, anlamak istemedijği bir sebebi vardır: Halk bezgindir. Bu bıkkınlık, şu anda, Türkiyeyi tehdit eden en büyük tehlikedir. Zira, hırslı ve ateşli halde milletler fikirleri savunmak için hazırdırlar, fakat bıkkınlık getirmiş olanları canlandırmak için mutlaka bir ateş lâzımdır. İsmet İnönünün, yeniden kolları sıvadıktan sonra giriştiği müzakerelere bakılırsa ve ortadaki değişmemiş zihniyet göz önünde tutulursa böyle bir ateşin böyle bir anlayışla yakılmasındaki güçlük kendini belli etmektedir.

Memlekette' hayatın felce uğramış bulunduğunu söylemekte, bir mübalağa yoktur. İş hayatı durmuştur ve herkes, artık bekleyişin de değil, bir hareketsizliğin içindedir. Birinci Koalisyon Hükümetinin, politika güçlükleri kadar, hatta tından da fazla, Bakanlarının kifayetsiz ve laklakıyata olması neticesi çarkı harekete getirememesi, yatırımlara girişip hayatı açamaması şimdi mukadder neticesini vermektedir. Devlet dairelerinde, bu Bakanlardan bir kısmının kendilerine meşgale diye memurlarla uğraşmayı seçmiş olmaları dinamizmi yok etmeye yetmiştir. Bugün, bir tek umum müdür bir tek imza atmamaktadır. Hele kimin Bakan kalacağı, kimin yerine kimin geleceği belli olmadığından tereddüt havası daha da yaygındır.

Ama bunların hepsinin üstünde, politika çekişmelerinin doğurduğu bezginlik devletin bütün kademelerinde, millet hayatının bütün safhalarında tam bir anarşiye, otorite buhranına yol açmıştır. Türk toplumunun disiplinsiz bir kalabalık haline süratle yaklaştığını, idareci zümre görmemektedir ve anlamamaktadır. Açık ihtilâl, rejimi değiştirme, pek parti kurup faşist sistemi deneme temayüllerinin fütursuzca söylenebilmesi, herkese ve her şeye yalan yayınla dil uzatılabilmesi, bir tezvir kampanyasının bu maksatla harekete geçmiş olması, bunun karşısında ise mevcut kuvvetlerin tuhaf, anlaşılmaz tavırla kayıtsız kalmaları halktaki bezginliği, "ne olacaksa olsun" veya "ne olursa olsun" havasını kuvvetlendirmektedir.

Başkentte, hâdiselerin içinde bulunanlar vahim ihtimallerin tehdidi altında sarsılırken milletteki bu bezginlik ve kayıtsızlık, hiç bir işin iyi gitmemesinin neticesi olan sıkıntı, darlık bitirdiğimiz haftanın en dikkat çekici tarafıdır. Bundan evvelki buhranlarda heyecanlanan milletin bu defa kendisini başlayan yazın rehavetine terketmesi, umursamazlığa gömülmesi aldığı görevin İsmet İnönüye yüklediği ağır yükü göstermektedir.

Cuma gecesi, saatin geceyarısına yaklaştığı bir sırada, İnönünün millet

Yeni Kabineyi kurmakla vazifeli İsmet İnönü

Büyük başın büyük derdi

Sorunun cevabı

Metin TOKER

İsmet İnönünün yeni hükümeti kurma görevini Devlet Başkanına iadesinden sonra, yeni bir Başbakan adayının arandığı günlerde sayın Gürselin A. P. Genel Başkanına niçin bir şans tanıyamadığı suali soruluyor. A. P. şu anda, Parlamentoda C. H. P, den sonra en fazla temsilciye sahip partidir. Onun Başkanının, iddia edilen bir takım siyasi meşrep yakınlıkları dolayısıyla, ekseriyet olmasa bile bir kütleyi Meclis içinde toparlayabileceği inancında olanlar vardır. Zaten bunun dışında, genel prensipler bakımından, en kuvvetli partinin lideri mazeret söyleyince ondan sonra gelen partinin liderine başvurulması gerekmektedir. Buna -ve öyle görünüyor ki bir tekim ümitlere- rağmen sayın Gürsel böyle bir yolu denemek imkânını bulamamış, memleket realiteleri kendisini, kriz patlak verdikten sonra temkin ve basirete zorlamıştır.

Teşekkül tarzı ve kuvvetlerin nisbeti itibariyle, şahıs olarak İsmet İnönüden başka bir kimsenin hükümeti kuramaması bir matematik zarurettir. C. H. P. için, sadece lideriyle birlikte iktidar ortaklığı bahis konusudur. İnönü mazeret söyleyince, C. H. P. den başka b -rl görev alacak ve C. H. P. onunla, liderinin belirttiği prensipleri umursamayarak hükümet kuracak! Eğer İnönü, sadece kapris, şahsi endişe dolayısıyla nazlansa bu ihtimal düşünülebilir. Ama gerçek bu olmadığından dolayıdır ki elaltından yapılan bütün sondajlar menfi netice vermiş, böyle bir durumun imkânsızlığı belirmiştir. Beslenilen hayallerin yıkılmasının sebebi budur

C. H. P. katılmayınca Mecliste bir ciddi hükümet kurmaya yetecek çoğunluk kalmamaktadır. Seçimler çeşitli şekillerde tefsir olunmuştur. Hatta neticeyi, milletin C. H. P. ni istemediği tarzında yorumlayan yüksek makam sahipleri dahi çıkmıştır. Fiili durum ortadadır. C H. P. siz bir koalisyon, adet yetersizliği dolayısıyla mümkün değildir. Zira, C. H. P. nin yanında Bağımsızlar ve Bölükbaşı Grubu hiç bir maceraya hevesli görünmemektediler. Bu bakımdan, A, P. liderin şans tanınmaması fiili bir önemi haiz değildir. Millet iradesi, C. H. P. siz bir iktidarın kurulmasına imkân bırakmayan bir Meclis seçmiştir..

Buna rağmen, kuru hukuk itibariyle Devlet Başkanın A. P. kapısını çalması gerektiği kanısında olanlar, Gürselin o yola sapamaması için bir takım mânilerle karşılaşmış bulunduğunu sezinlemişlerdir. Mâninin, memleketin sağlam kuvvetleri olduğu gerçeği de gözden kaçmamıştır. Bu yüzdendir ki şimdi, 1980 öncesinin çalımlı edasının yerini almış bulunan ürkek, korkak, "höt'' denilince tornistan etmeye hazır bir üslûpla bir sapık "Parlamento Hakimiyeti" anlayışının şampiyonları sızlanmakta, bu sisteme Demokrasi denilemiyeceğini söylemektedirler. Bu sapık anlayış, Parlamentonun isterse Hilâfeti bile geri getirebileceğini iddiada en meşhur formülünü bulan ve kendi başıyla birlikte memleketin de başını derde sokan zihniyettir. "Parlamento Hakimiyeti" demek, umumi heyet salonundaki koltuklarda oturanların yarısından bir fazlası neye el kaldırırsa onun mutlaka tatbik olunması gerektiği dernek değildir. Bu. iptidai "kelle başına oy" sistemidir. Medeni bütün topluluklarda Parlamento kuvvetlerin sadece biridir ve bu kuvvet, öteki kuvvetleri hesap etmek zorundadır. Anayasa, metni ve ruhuyla, bunlardan biridir. Halk, Ordu, Gençlik, Basın hep bu çeşit kuvvetlerdir. İnsan hakları beyannamesinde dahi bazı hallerde ayaklanmaların meşru gösterilmesi böyle bir muvazenenin mevcudiyetinin delilidir. Nitekim 1960 Meclisi, Hilâfeti geri getirmek bir yana, memleketi bir sivil junta idaresi altına sokmak hedefine bile varamamış ve bir sabah dünyanın başına yıkılıverdiğini görmüştür.

Devlet Başkanı, eğer A. P. liderine bir platonik şans tanımak imkânını dahi bulamamışsa bunun sebebi bu partinin 1961 seçimlerinin neticesini tefsirde düştüğü hatadır. Bu hata, lâfta değil ruhta düzeltilmedikçe hiç bir kimsenin Türkiyenin başına bir A. P. veya benzeri idareyi geçirme kuvveti yoktur. Böyle bir ihtimalin belirmesi dahi, memleketin bütün sağlam kuvvetlerini bir anla 1960 Mayısının o şafak günündeki inançla kenetlenecek ve doğacak selin önünde durulamayacaktır. Sayın Gürsel, kriz günlerinde bu gerçeği görmüştür.

1961 seçimlerinde bu millet, çeşitli organların yaymak istedikleri gibi, ne ihtilâlin, ne C. H. P. nin temel prensiplerinin karşısında vaziyet almıştır. Bunu sanmak, Demokrasiye en ziyade hararetle inanmış olanları dahi vaziyetlerinden eder. O zaman Milli Mücadele sonrası günlerine dönmek ve her şeye yeni baştan haşlamak zarureti tabiî hale gelir. Bu hazin bir durumdur, zira kırk yılda hiç bir şey yapılamamış olduğunun itirafı demektir. Böyle bir iflasın içinde değiliz, 1961 seçimlerinde bu millet, ihtilâl yöneticilerinin memleket idaresindeki korkunç başarısızlıklarıyla tek parti devrinin usullerinden sıyrılamamış C. H. P. 'ilerin yer yer yarattıkları endişenin bir araya gelerek doğurduğu bir muhalefet havası içinde oylarının beklenmeyen bir kısmını A. P. ve benzerlerine, akıtmıştır. Millet cahil, millet geri, millet kolay kandırılıyor, millet şuursuz.. Diyelim ki, hepsi iyi. Peki sen bu millete, birbuçuk yıl içinde bir başarılı idare verdin de o, sırf sen Atatürkçüsün, sen ilericisin, sen ülkücüsün, en batılısın diye senin aleyhinde mi vaziyet aldı? Bunu söylemenin, insafla alâkası yoktur. İhtilâlin yöneticileri, İhtilâlin ta yanındaki pek çok kuvvetli elleriyle karşı tarafa itmişlerdir. Aralarından bir kısmının seçim öncesinde, bu neticeyi alabilmek için sarfettikleri açık, kapalı gayretler işin cabası!

A. P. ye hakim zihniyet, temsilcileri başkente geldiğinden itibaren milletin, saatin ibreleri geri döndürülsün diye kendilerine oy verdiği zehabı içinde bu imkânsız hedefe yönelmiştir. Durumdan memnuniyetsizliği, prensiplerden memnuniyetsizlik gibi göstermiştir. Belki de buru aslında bildiği için, durumdan memnuniyetsizliği devam ettirmek gayesiyle elinden geleni yapmış, huzur ve rahat bırakmamıştır.

Böyle zehap içinde bir teşekkülü memleketin başında görmek ihtimali bile bütün sağlam kuvvetleri şiddetle sarstığından dolayıdır ki Sayın Gürsel, A. P. liderine bir kapıyı dahi aralayamamıştır.

için bir fedakarlığa daha çağırıldığını öğrenen bir yaşlı kadın şöyle mırıldandı:

"— Allah yardımcısı olsun!"

Devlet Başkanlığı

Bir tutum ve sonrası

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir akşam, rahatsızlanmış olan C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalın yerine Koalisyonun Perde Arkası Temaslarında görev alan Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satır Ankaradaki 19 Mayıs Stadyumuna girdiğinde Galatasaray . Beşiktaş gece maçı heyecanlı bir noktasındaydı. Beşiktaştan bir gol yemiş bulunan lig şampiyonu bir türlü belini doğrultup rakibine mukabele edemiyor, bunaldıkça bunalıyordu. Halk kendini karşılaşmanın çekişmesine vermiş, ılık başkent akşamının tadını çıkarmaya ve gündelik hayatın sıkıntılarını unutmaya çalışıyordu.

Kemal Satır, doğruca şeref locasına çıktı. En ön sıranın ortasındaki iskemlede Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel oturuyordu. Devlet Başkanı, civcivli gecede Çankayadan aranmış, fakat futbol maçı seyretmeye gittiği öğrenilmişti. C. H. P. nin Genel Sekreter Yardımcın için, stadyumun yolunu tutmaktan başka çâre kalmadı. Kemal Satır önce Cumhurbaşkanının yaveri ile temas etti, taşıdığı haberi onun vasıtasıyla Gürsele iletti. Devlet Başkanı biraz sonra, locadan ayrılarak maçı terketti.

Maçta, başkentin sâdece spor değil, siyasi muhabirlerinden bir kısmı da hazırdı. Gürseli kapıda yakaladılar ve haber sordular. Konuşkan Devlet Başkanı bu defa, gazetecilere, radyonun saat 22.45'teki Haber Bültenini dinlemelerini salık verdi ve muhteşem Cadillac'ına binerek son sürat Çankayaya çıktı.

Aslına bakılırsa, radyonun Haber Bülteninden nenin çıkacağı aşağı yukarı herkes tarafından biliniyordu. Haftanın başında patlak veren ciddi kriz üzerine (Bk. "Hükümet" - Sayfa : 7) bir süre gene tereddütte kalan Cumhurbaşkanının tek çıkar yolu gördüğü Ve onun icaplarını yapmayı kabul ettiği duyulmuştu. Sâdece İsmet İnönünün bir kabine kurup duruma sükûnet vereceği görülmüş, bunun için Cumhurbaşkanının radyo yoluyla ve millet önünde Başbakandan görevine devam etmesini istemesi zarureti anlaşılmıştı. Ondan önceki bütün temaslar, arzuladığı hükümeti kurmak imkanı kendisine temin edilmeden İsmet Paşasın yeni bir maceraya girişmeyeceği gerçeğini ortaya koymuştu.

Cemal Gürsel

Sayın Devlet Başkanı

Temeldeki çırpıntı

İsmet İnönü, kriz patlak verdikten sonra kendi Grubunda hâdiseleri anlatırken "Siz bu buhranı onbeş günlüktür sanıyorsunuz. Ben iki aydır uğraşıyorum" dedi. Gerçekten, Koalisyon içinde patırdı gürültü o tarihlerde ve bilhassa Cumhurbaşkanı Gürselin parti parti dolaşıp her bir yerde af konusunda bir ayrı şey söylemesiyle alevlendi. İtiraf etmek lâzımdır ki Birinci Koalisyon, bir aşk izdivacı değil, bir mantık ve menfaat izdivacı olmuştur. İnönünün Başbakanlığının, o günlerin havası içinde Parlamentonun bir kılıç darbesiyle dağıtılmasını önleyecek tek formül olduğu anlaşıldıktan sonradır ki gerek Gürsel, gerek A. P. bu hal tarzını benimsemişlerdir. Nitekim Birinci Koalisyon bu gayeyi gerçekleştirmiştir.

Ancak, ne zaman tehlikenin geçiştirildiği, artık işlerin üzerine sükûnetle eğilinebileceği ihtimali belirdiyse, onunla beraber bir kaç çevreden gelen karıştırıcı gay;etler de arz-ı endam etti. A. P. içindeki ırkçı ekalliyet, eline af bayrağını alarak hisler üzerine yatırım yapmaya ve İnönüyü zorlamaya çalıştı. İnönü, kuvvetinin derecesiyle hududunu bilen bir devlet adamı olarak iktidar ortaklarım ikaza çok gayret etti. Nereye kadar tehlikesiz gidilebileceğini çok söyledi. Bu sözler, ilk başta A. P. nin lider takımı üzerinde tesir bıraktı. Fakat bu takımın kulağına, Çankaya kesiminden de ümit dolu, ılık rüzgârlar gelmeye başlayınca gözlerin önünde başka ufukların açılması güç olmadı. O tarihte bu rüzgârlar, Cumhurbaşkanının Genel Sekreteri ve Milli Birlik İktidarının seçim öncesi unutulmaz İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlu marifetiyle Parlamento vadisine Çankaya tepesinden estirildi. Zeytinoğlunun, her partiden çeşitli kimselerle teması bilinmektedir. Bilhassa Y. T. P. ve A. P. ileri gelenleri C. K. M. P, den Ahmet Tahtakılıç ekibi Genel Sekreterin sık ziyarete gittiği, Hükümetten bol bol şikâyet ettiği, başka iktidar formüllerini görüştüğü, ümit, kuvvet ve cesaret verdiği şahsiyetler oldular

Birinci partideki bu gayretler, 29 Şubat âlârmıyla tesirini kaybetti ve o tarihte çok kimse, sağanak ihtimalinin bu derece yakınlaşmış olması karşısında kendilerine okunan Çankaya türkülerinin pek de asıl ve esasa dayanmadığını hissetti. Akıllar bir anda başa geldi, hayaller bırakıldı, İnönünün arzuladığı ve memleketin beklediği işleri yapabilmesi için onun etrafında birleşikti. Parlamento, Hükümetin yanına kaydı. A. P. den sivriler ve ırkçılar defedildi. Birlik, beraberlik şarkıları af yaygaralarının yerini aldı, affın sebep değil, netice olabileceği gerçeği iyice kavrandı. Memlekette havanın düzelmesi, barometrenin iyiye gitmesi, Bütçe sonunda hareketin ve bereketin beklenmesi bu sayede kabil oldu.

Bir görüş farkı

Çankaya ile Hükümet arasında bir görüş farkı, 22 Şubat alevinin küllenmesinden sonra, hadisenin mesullerinin kaderi tartışması sırasında tekrar ortaya çıktı. İnönü, o gece vaad edildiği gibi, kan dökülmediğine göre mesullerin emekliye sevkedilmeleriyle yetinilmesi gerektiği tezini savundu ve bir ihtilâlin sonunda boğazına kadar politikaya gömülmüş bir ordunun, bir noktada bir çizgi çekip geçmişi bir yana bırakmak suretiyle politikadan kurtarılabileceğini bildirdi. Bu, pek memnuniyet uyandırmadı. Bu noktadan sonradır ki Gürselin yanında hiç ümit edilmeyen bir sima belirdi: M. B. K. devrinde itidali, basireti, olgunluk ve Demokrasiyi temsil eden Osman Köksal! Hemen seçimlerden önce, Orduyu ele geçirmek üzere bir yeni temizliğe girişilmesi teşebbüsü olmuş fakat bu, daha başlangıçta akamete uğramıştı. Bazı kimseler 22 Şubatın genişletilmesi, dallanıp budaklanması suretiyle, o tarihte kendi güçlerinin yetmemiş olduğu bu ameliyeyi İnönüye yaptırtabilecekleri hayaline kapıldılar ve o istikamette manevraya giriştiler, İnönü, bu gayreti tebessümle seyretti. Ama Gümüşpala, bir balık gibi

kendini ağlarda buldu. Şimdi karıt tezin sahipleri İnönüyü, Koalisyon ortağıyla zorlayıp dediklerine getirmek hevesindeydiler. Af, iki yeni ortağın müşterek bayrağı oldu. Cumhurbaşkanı Gürselin af konusundaki, her biri ayrı telden demeçleri, sözleri, beyanları o sıraya tesadüf etti. Madem ki 22 Şubatçılar affediliyordu, niçin Kayseridekiler affedilmesin?

İşin esası

İşin aslında, Çankayadan bu istikamette rüzgâr estirilirken ve Gürsel hastalarla yaşlıları 27 Mayısta affedeceğini, ötekileri çıkartacağını, zamanın geldiğini söylerken gaye bu affı yapmak değil, o affı yaptırtmaktı. Memleketin ve bilhassa onun sağlam kuvvetlerinin nabzım elinde tutan herkes katiyetle biliyordu ki Kayserinin kapılarına bu yoldan el atmak hiç kimsenin kudreti dahilimle değildir. Ama sanıldı ki İnönü, her ne pahasına olursa olsun Koalisyonu devam ettirtmek arzusunda bulunduğu için, ortaklarının arzusuna 22 Şubatı da affetmemek suretiyle karşı koyacaktır, öylece de Orduda temizlik imkanı çıkacaktır.

A. P. deki ırkçılar, oyuna başka taraftan katıldılar. Onların Kayseriyle, D. P. eskileriyle. şefkat duygularıyla alakaları yoktu. Bir defa, ne kadar C. H. P. nin karşısında iseler, o nisbette D. P. nin karşısında bulunmuşlardı. Maksatları, Hükümeti iş yapamaz hale sokmak, milleti rejimden iğrendirmek, bıktırmak, hiç Ur dâvaya çözüm yolu buldurtmamak, daimî karışıklıkla iktidara el koymaktı. İki yön arasında, oyuna gelen saf Gümüşpala oldu. Hele bir iktidar değişikliğinde Başbakanlık görevinin kendisine pek âlâ verilebileceği yüksek yerlerden telkin olununca A. P. lideri bu değişikliği tacil için elinden geleni yaptı.

İnönünün, iki aydır uğraştığını Grubunda söylediği, buhran bu buhrandır.

Yumuşak atın çiftesi

Gümüşpala ve yakınlarının başlarının dönmeye başladığı ilk günlerde İsmet Paşa kendilerini karşısına aldı ve durumu açık açık anlattı. "Bana, gözümün tutmadığı şeyi yaptırtamazsınız. Çekilirim. Sizi ortada bırakırım" dedi. Bir yandan İnönü çekilirse ufuk açılabileceği hayali, diğer taraftan İnönünün çekilmeyeceği kanaati oyunu son menziline kadar götürdü. Bilhassa Nisan sonunda ve Mayıs başında, Çankayadan beslenen bir af zorlaması gayreti, T. T. P. ve Tahtakılıç ekibine yapılan kur, Sıtkı Ulay gibi senatörlerin orada burada söyledikleri laflar ortalığı o kadar karıştırdı ki memleketin beklediği işlerden hiç birinin ele alınmasına imkân kalmadı.

Bir gün, bütün bu kafile, İnönünün istifa ettiğini biraz hayret, ama daha çok dehşetle öğreniverdi. Bu ilk kriz oldu.

Kriz, hiç de Gümüşpalanın beklediği neticeyi vermedi. Gürsel, pek kısa bir tereddütten sonra ve kendisine yapılan tesirli hatırlatmaların ışığı altında görevi gene İnönüye verdi. Halbuki sâdece bir kaç gün önce, Gümüşpalayla yaptığı konuşmada "Başbakan adaylarının isimleri üzerinde durulduğu" bizzat A. P. lideri tarafından Basma aksettirilmişti. A. P. liler, yeni Gürselin o eski, af laflarını partilerine kadar gelip kendilerine söyleyen Gürsel olmadığını farkettiler ama geç kalmışlardı. Gümüşpala, bir Başbakanlığı hayalinden bile geçiremeyeceğini, suyu sıkıldıktan sonra kenara atılmış bir limona döndüğünü, kendisiyle ciddi temas dahi edilmediğini, hiç kimsenin ne A. P. ye, ne şahsına aldırış,ettiğini gördü. Bu sırada, partisi çatlamış, dağılmıştı. Rejim bakımından güvenilebilecek arkadaşları artık başka ve yeni bir teşekkülde şanslarını denemek kararındaydılar. Etrafında hemen sâdece ırkçı ekalliyetle, kendilerini profesyonel politikacı sanan bir kalabalık kalkıştı.

Devlet Başkanı Genel Kurmay başkanının ve Tabii Senatörlerden bir grubun ziyaretlerine, krizin iki devesinde de muhatap oldu. İlk devredeki temaslarda, Kuvvet Kumandanları da vardı. Gerçi Gürselin aklında, her ilci istifada da başka isimler yer almadı değil. Nasır Zeytinoğlu gene faydalı ve bol temaslar yaptı. Bir tarafsız, bir C. H. P, li, Alican? Ama bunlardan hiç birinin tatbik kabiliyeti bulunmadığı, o yollardan buhrana son vermeğe çalışmanın daha büyük ihtilaflara yol açacağı süratle anlaşıldı, İnönü bir defa daha, bu kritik anda, bir zaruret olarak ortaya -yahut karşıya- çıkıyordu.

Ama, İnönü şimdi nasıl razı edilecekti?

Mutlu sonuç

Bitirdiğimiz haftanın sonundaki gece, yarım bıraktığı Galatasaray -Beşiktaş maçından ayrılıp bir kaç saat sonra yayınlanan tebliğini vermek üzere Çankayaya giden Devlet Başkanının rahatlamış hali, İnönüye görevi tekrar kabul imkânını verecek şartların sağlanmış olmasıydı. Zira Gürsel mükemmelen anlamıştı ki bir Hükümet Buhranında Başbakan adayının sorumluluğu bu görevi iade edinceye kadar sürmektedir ve ondan sonra, yeni bir aday üzerinde karara varması gereken Devlet Başkanının sorumluluğu başlamaktadır. Devlet Başkam kabul eden ve kabul edilebilecek bir aday bulamadığı müddetçe çok sıkıntılı, huzursuz günler yaşamaktadır.

Şimdi, Hükümet kurulduktan Kaç

Kulağa Küpe

Otobüs Yolcuları"

Birinci Koalisyon kuruluyordu. İnönü, sallanan Y. T. P. ye seslendi:

"— Gözünü aç! Otobüsü kaçıracaksın.."

Y. T. P. aldırmadı. Açıkta kaldı.

Birinci Koalisyon dağılıyordu. İnönü, huysuz A. P. ye seslendi:

"— Gözünü aç! Otobüsü kaçıracaksın.,"

A. P, aldırmadı. Açıkta kaldı.

Şimdi, İkinci Koalisyonu kurmağa çalışırken Parlâmentoya sesleniyor:

"— Gözünü,, aç! Otobüsü kaçıracaksın.."

Hani, Allah onun encamını ötekilerden hayırlı kılsın..

Nâsır Zeytinoğlu
*Kapı, **kapı...***

gün sonra Nasır Zeytinoğlunun yeni bestelenmiş türkülerde mutad ziyaret turnelerine başlayacağı bir merak konusudur. Hiç merak konusu olmayan husus, nasıl olup ta bu oyunu oynayanların hiç kimsenin, hiç bir zaman, hiç bir şeyin farkına varmayacağını sanmasıdır. Hem de, bu kadar açık, böylesine gözler önünde oynanan ve doğrusu istenilirse hiç mahir tarafı bulunmayan bir oyunun..

Bu, beşer tabiatının saf tarafıdır;

Hükümet

"At binenin.."

(Kapaktaki Koalisyon)

Cumartesi, 23 Haziran 1962, İsmet İnönü herkesi hayretler içinde bırakan bir tasarrufu kabul etti.

Partisinin, illâ Bakan olabilmek için, değil Tarihin malı İsmet Paşayı, başka pek çok şeyi de bozuk para gibi harcayabilecek tiplerinin dar çemberi içinde, telifçiliği son haddine vardırdı ve Kabinesinin esasım kurdu.

O gün, akşamın geç saatine kadar yapılan müzakereler sonunda İnönü, önümüzdeki günlerde kendisi için hayati olacak Adalet Bakanlığını sıkı pazarlıkçı C. K. M. P. ne bıraktı.

Geride bıraktığımız hafta, aralıksız süregelen temaslar neticesinde İkinci Koalisyon Hükümeti de kuruldu. C. H. P. nin A. P. ile giriştiği Birinci Koalisyon sergüzeştinden sonra kurulan bu İkinci Koalisyonun geleceğinden ümitvar olanlar, sonuç halk oyuna intikal ettiği zaman tereddütlerini belirtmekten kaçınmıyacaklardır. İnönü, demokratik rejimin korunması yolunda katlandığı fedakârlıklara, bir yenisini daha ilâve etmiştir.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda cumartesi günü, B. M. M. nin Milli Eğitim Komisyonuna ayrılmış geniş salonunda başlayan Koalisyon Komitesi toplantısı, İnönünün ve C. H. P. nin bu yoldaki gayret ve fedakârlıklarını bir kere daha gözler önüne serdi. O gün, saatlerin 17 yi gösterdiği sırada toplantıya gelen partililer, daha önce aralarında prensip anlaşmasına vardıkları için memnun ve neşeliydiler. Kapıda bekleşen basın mensuplarına takıldılar ve şakalaşanlar bile oldu. Bir ara, C. K. M. P. li Nurettin Ardıçoğlu, toplantı salonuna girerken, kapıda bekleşmekte olan gazetecilere manalı manalı göz kırptı:

"— Merak etmeyin Basın Yayın Bakanı ben olacağım" dedi ve mütebessim bir çehreyle içeri girdi. Toplantıda da aynı samimi hava eksik olmadı.

C. K. M. P. lilerin iyimserlik sebebi Bakanlıkların taksimi sırasında ortaya çıktı. C. K. M. P.', Adalet ve Basın Yayın Bakanlıklarının kendilerine verilmesi hususunda kararlıydı. C. K. M. P. nin Basın Yayın Bakanlığı için tek adayı Ardıçoğlu, Basın Yayının C. K. M. P. de -daha doğrusu kendisinde, kalması için bir hayli çaba sarfetti. Adalet Bakanlığı için de C. K. M: P., "Biz koltuk için koalisyona girmedik!" sloganıyla ortaya çıkınca, rejimin korunması için taviz yolunu mubah gören C. H. P. için bu Bakanlığı da ortağına bırakmak mecburiyeti hasıl oldu. Zira C. K. M. P., Adalet Bakanlığı için, parlamento dışı bir politikacı olan Prof. Faruk Ereni en kuvvetli aday olarak ortaya atıyordu.

Bu iki Bakanlık konusundaki çatışmadan sonra Bakanlıkların taksimi meselesi hâlledilmiş oldu. Sıra iktisadi meselelerin tesbitine geldi. Devlet Plânlama Dairesinin, doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı bir teşekkül olduğu konusunda taraflar arasında tam bir prensip kararına varıldı. Y. T. P. li Ekrem Alican, her ne kadar Devlet Plânlama Dairesi hususunda, yetkili kılındı ise de, varılan bu prensip kararı, Alicanı kayıtlamış oluyordu. Plân Hedefleri ve Stratejisi hususunda da komisyonda tam bir anlaşma hasıl oldu.

O gün, saatlerin 21.30'u gösterdiği sırada Koalisyon Komitesinin toplantısı sona ererken, yeni Kabinenin du-

G. H. P., Y. T. P. ve C. K. M. P. liderleri son kaolisyon toplantısında

Besmeleyle açılır dükkanımız

İnönünün kapısı
Çalan çalana

İmtihanda Sıfır

Buhran atlatıldı mı, atlatılacak mı? Belki evet, belki bayır. Bati olarak bilinen, her partiden pek çok politikacının başkentin siyasi muhabirleri gözünde bütün itibarlarından oldukları ve bunlardan, sıtkın sıyrıldığıdır. İnsanların küçük hisleri böylesine açıklıkla gözler önüne serildi mi, insanlığın ta kendisinden iğrenmemek eklen gelmiyor.

Bir Bakanlık! Haftalardır, bir Bakanlık ittifaklar bozuyor, ittifaklar kuruyor. Bir Bakanlık bütün fikirleri yerle bir ediyor, bütün kafaları fikirlerle dolduruyor. Samimiyetle sahtekârlık, idealizmle menfaatçilik, inançla opportünizm öylesine yanyana ki kime inanıp kime inanmamak gerektiği bir büyük mesele. Bir görüşü savunan, bakıyorsunuz gir başka görüşün şampiyonu kesilmiş. Araştırıyorsunuz, arada bir Bakanlık ihtimali belirmiştir. Koalisyona hiç istemiyenler, ümitlendiler mi bütün manilerin ortadan kalktığım söyleyerek Bakanlıkların taksimine geçiyorlar. Günler var ki Mecliste çok kimse, elinde kalem kâğıtla dolaşıyor.

Bir Bakanlık! Ama, hangisi olursa olsun. Maliyeciye Sağlık Bakanlığını verin bayram ediyor. Doktor, Basın - Yayın Bakanlığına kendisinden iyisinin bulunmayacağını yemin-i billahla söylüyor. Başbakan Yardımcılığı! Hani kadın bağırmış: "Ey Adalet! Senin adına ne günahlar işleniyor." Yarabbi, bir büyük envestisman sayılan bu yardımcılık -bugün yardımcı, yarın asil!- her partide, hele ciddi ve büyüklerinde ne kıyametlerin kopmasına, hangi uçlardan hangilerine atlamaları, ne dostluklar kurulup ne dostluklar bozulmasına yol açıyor.

Memleket? Oo! Herkes, sadece onun iyiliği peşindedir. Zaten, kendisine bir Bakanlık verilmesi memleketin iyiliğinden başka hangi sebepledir ki.. Memleketin iyiliği? Tamam! Ver Bakanlığı, gör memleketin hayrını.. Bilir misiniz ki son buhranın hallinde ne İnönü, ne Gürsel, ne şu veya bu en büyük rolü oynamıştır? Bir Bakanlık! Şaşmaz arabulucu, bütün görüş ayrılıklarının telifcisi ta olmuştur.

Bunlar, politikacılar! Ya, dışarda bekleşenler.. Hangisinin meramı başka ki? Milletvekili olabilseydi, hatta adaylığı düşünülmeydi bugün bambaşka türküler söyleyecek tümen tümen adam iğrenmeden çok fazla istihza hissi uyandırıyor. Hep aynı ihtiras, hep o basit endişeler otoriter idare hayranlarını demokrasi âşığı, demokrasi âşıklarını kapalı rejim şampiyonu yapıyor. Işık nereden gelirse yüzler o yana çevriliyor.

Bilinmez, bütün başkentler kabine buhranlarında hep böyle midir? Ama haftalardır Ankarada, asil bir hissi, bir davranışı mumla ara ki bulasın..

Peki ama, kime güveneceğiz biz?

rumu küçük bazı noktalar dışında taayyün etmiş bulunuyordu. Bu duruma göre C. H. P. ye Başbakanlık dışında bir Başbakan Yardımcılığı, bir Devlet Bakanlığı ve Millî Savunma, Millî Eğitim, İçişleri, Sanayi, Bayındırlık, Çalışma, Maliye ile Gümrük ve Tekel Bakanlıkları kaldı.

Koalisyonun ikinci ortağı olan Y. T. P. ise Başbakan Yardımcılığı dışında bir Devlet Bakanlığı ile Tarım, Sağlık, Ulaştırma ve İmar İskân Bakanlıklarını alıyordu.

C. K. M. P., sert ve çetin mücadelesinden Y. T. P. ye nazaran daha karlı çıktı. Başbakan Yardımcılığı dışında Adalet, Ticaret ve Basın Yayın Bakanlıklarını aldı. Bağımsız grupa da yalnız Devlet Bakanlığı, bırakılmış oldu.

Pazarlığın neticesinde hazırlanan protokol, o gün teşkil edilen redaksiyon komitesine verildi. Komite nihai protokolü hazırlayacak, Koalisyon Komisyonu da şu satırları okuduğunuz sırada protokola imzasını koymuş bulunacaktır.

İkinci Koalisyonun teşkili müzakereleri sona ererken, C. H. P., daha sert ve kesin davranması gereken bir devrede tavizkar politika gütmüş, gerek İnönü, gerek partisi, ilerde cezasını sekecekleri çok hatalı adımlar atmış bulunmaktadır.

Halbuki bu şekilde tamir edilen ipler koptuğunda durum başka şekilde görünüyordu.

Bir sürpriz

İp, haftanın başında, hiç kimsenin beklemediği bir sırada, hatta herkes meselelerin halledildiği haberini almayı beklerken birdenbire koptu. Birdenbire ve dış görünüşü itibariyle incir çekirdeğini doldurmayan sebepten. Üç ortaklar bir gün önce toplanmışlar ve üç konuda görüş ayrılığı müşahede etmişlerdi. C. H. P. Bakanlıkların, ortakların kuvveti nisbetine göre dağılmasını istiyordu. Bu esasa nazaran İnönünün takımına 12,9 Bakanlık düşüyordu. Y. T. P. 5'den, C. K M. P. 3'den biraz fazla alıyor, Bağımsızlar da 1 ile yetiniyorlardı. C. H. P 0,9'undan vazgeçip 12 Bakanlık alacağını bildirdi. Y. T. P. ile C. K. M. P. ye müştereken 10 sandalye düşüyordu. 1 tanesini de Bağımsızlar alacaklardı. C. H. P. nin iki ortağı önce Bağımsızları uzaklaştırmaya çalıştılar, o olmayınca Bağımsızlara C. H. P. nin kendi kontenjanından sandalya vermesini istediler, nihayet işi "Kabinede C. H. P. nin ekseriyette olmasını kabul etmemize imkân yok" diyerek bağladılar. Gerek Alican gerekse Dinçer: "Biz bunu, teşkilâtımıza nasıl anlatabiliriz?" formülüyle dertlerini açığa vurdular. İnönü kendilerine, uzun uzun, hükümetlerin nasıl çalıştığını söyledi. Kabinelerde, oy çokluğuyla] karar almak bahis konusu değildi ki.. Bir parti, kabul etmediği bir kanun olursa, 1 Bakanla kabineye iştirak etmiş dahi olsa pek âlâ ipi koparabilir koalisyondan çekilebilir, hükümeti düşürebilirdi. Ama iki ortak buna yanaşmadılar. Bir kaç gün sonra Alican bunu "C. H. P. nin tahakküm zihniyeti" olarak vasıflandırdı. Ama "Peki, Bakanlıklar kuvvetler nisbetinde dağılmazsa hangi ölçü kullanılacaktır? Kafadan Bakanlık dağıtılamaz ya... Nihayet, bir miyar lâzımdır" itirazına cevap veremedi.

İki ortak, birer Başbakan Yardımcısı istiyorlardı. C. H. P. üç ortaklı kabinede üç Başbakan Yardımcısının bulunması gerektiği görüşünü savundu. Bu, en fazla itirazı çekti. C.H. P. nin Başbakanı vardı ya.. Ama İnönü, o konudaki ısrarının da sebebini anlattı. Hükümet, grup grup bir top-

luluk değildi. Bir bütündü. Bu bütünde üç parti de bulunuyordu. Kabineye, Başbakan kumanda edecekti. İşleri o verecekti. O derleyip toparlayacaktı. Başbakan Yardımcıları esas itibariyle, partilerle hükümet arasında bir köprü olacaktı. Alican Y. T. P. Grubuna, icap ederse gidip hükümet görüşünü savunacaktı. Dinçer, C. K. M. P. Grubuyla irtibat sağlayacaktı. İnönü, C. H. P. Grubuna kendi mi gidecekti? İstiyordu ki, ötekilerin seviyesinde bir C H. P. li Başbakan Yardımcısı da üçüncü ortağın Grubuyla temas kursun. Yardımcılığı, bir nevi Başbakan vekilliği gibi alan ötekiler bunda en şiddetli ısrarı ileri sürdüler.

Nihayet, İçişleri Bakanlığını, yani memleketin güvenliği ve huzuru, asayişi ile ilgili Bakanlığı İnönü kendi partisinden, bildiği, tanıdığı, gerektiğinde sıkı şekilde kontrol edebileceği bir kimseye vermek istiyordu. Üstelik bu, C. H. P. Grubunun da aşağı yukarı en kuvvetli -ve tek- talebiydi.

Aslına bakılırsa C. H. P. milletvekilleri bu makamı sadece platonik sebeplerle istemiyorlardı. Kendi teşkilâtları "partizanlık"tan şikâyet ederken, çok zaman, kendilerinin partizanlık edemediklerinden sızlanıyorlardı. Ama İnönü, partizanlığa mahal vermemek için elinin altında emin bir İçişleri Bakanı talep ediyordu. Bunu anlamayan ortaklar, İçişleri Bakanının tarafsız bir şahsiyete verilmesinde ısrar ettiler

Lâf ağızdan çıkar

Meseleler üç noktada düğümlenince, toplantının ertesi güne bırakılması zarureti hasıl oldu. Halbuki, esas itibariyle af konusunda, ağalar kanununda, servet beyannameleri işinde, hatta umumi ekonomi istikametinde anlaşılmıştı. Ama parti menfaatleri çatışınca ip hemen gerildi. İnönü, azimli konuştu. Çalışabilecek bir Kabine kurmak istiyordu. Çalışabilecek kabineyi de böyle kurabileceğine inanıyordu. Pazarlık için gelmemişti. Kafasında fikirleri evirip çevirdikten sonra bir neticeye varmıştı. Üzerine yüklenilecek sorumluluğun derecesinde yetki ve anlayış istiyordu. O kadar..

Y. T. P. ve C. K. M. P. ekipler, teklifleri kabul edemeyeceklerini söylediler, fakat son bir pazarlık ümidiyle, işi bir defa da kendi "yetkili organlarına götüreceklerini, cevabı i ertesi gün vereceklerini bildirdiler. Alican:

"— Paşam, bir de siz yetkili organlarınızla temas edin.." dedi.

İnönü, başını salladı:

"— Ben, yapacağım teması yaptım. Şimdi gidiyorsunuz. Yarın geleceksiniz. Bilesiniz ki ben aynı karar

İnönünün evinde yapılan toplantıyı izleyen gazeteciler

Küçük başın küçük derdi

la geleceğim...."

Sonra, arkadaşlarının sırtlarını sıvazladı ve herkesi uğurladı.

Perdenin arkası

İki müstakbel ortak ertesi gün kendi yetkili organlarıyla, birbirleriyle ve bir tanesi Nasır Zeytinoğluyla temas etti. Bir araya gelenlerden bir kısmı İnönünün kararlı olduğunu, bir diğer kısmı blöf yaptığını söylediler. Y. T. P. pazarlığa devamı tercih etti. C. K. M. P. daha munis davranmakta fayda gördü. Tavsiyeler, temenniler, kuvvet vermeler, teşvikler bütün gün işledi. Haftanın başlarındaki o akşam ekipler yeniden karşıkarşıya geldiklerinde herkes vaziyetini açıkladı. C. H. P. durumunu muhafaza ediyordu. C. K. M. P. şartlan, söylemeksizin kabul ediyor gibiydi. Y. T. P. Bakanlıkların adedinde ve İçişleri Bakanlığında yumuşamıştı. Ama, C. H. P. li Başbakan Yardımcısını Alican sureti katiyede istemiyordu.

Aslına bakılırsa, bunda şahsi düşünceler hiç rol oynamadı değil. Zira o gün, Y. T. P. ve bilhassa C. K. M. P. kesiminde "Aksal Başbakan Yardımcısı olacaksa, kabul ederiz. Fakat Feyzioğluyu istemeyiz" sözü dolaştı ve C. H. P. ye kadar geldi. Bu sırada Y. T. P, içinde Feyzioğluyu böyle bir payeye yükseltmemek için kulis yapılıyordu. Her halde, netice şu oldu: Y.T.P. o şartı kabul etmeyeceğini açıkladı.

İnönü, cevapları alınca büyük bir sükûnet ve soğukkanlılıkla doğruldu. Müzakereler bitmişti. Yollar ayrılıyordu. Dostane münasebetler şüphesiz devam edecekti. Fakat ortaklık bahis Konusu değildi.

Üç müstakbel ortağın ikisi, heyecanla kalktılar. Acaba, bir şans daha tanımak imkânı yok muydu? C. K. M. P. den Ardıçoğlu:

"— Paşam, yarın bir daha toplansak.." dedi.

İnönü, Alicana döndü:

"— Böyle söylüyor.. Değişiklik olur mu? Ne dersiniz?"

Y. T. P. Genel Başkanının yeni bir toplantı için itirazı yoktu. Ama, görüşünü değiştireceğini sanmıyordu,

İnönü, "Müzakereler bitmiştir" dedi. Ekipler, yüzleri asık toplantı yerinden ayrıldılar. Sadece Başbakan adayının yüzünde bir tebessüm ve rahatlık ifadesi vardı. Nitekim bol bol güldü. Huzuru yerine gelmiş gibiydi. Üzerinden bir yük kalkmıştı.' Cumhurbaşkanına hitaben bir "görevinden mazur görülme talebi" kaleme aldı. Sonra da, Vefalı Özel Kalem Müdürü Necdet Calpla birlikte Çankayaya gitti. Cemal Gürsel bu sırada bir yerli filmi seyirden çıkıyordu. -Devlet Başkanının şimdi ciddi merakı budur- İnönü, kendisine durumu anlattı. Gürsel, hayretini izhardan kendini alamadı. Nasıl olur? Kendisine, Y. T. P. nin bütün şartları kabul edeceği bildirilmişti. Allah, Allah! İnönü, işi nasıl bırakabilirdi?

İnönü, kararlı olduğunu sarih şekilde ifade etti. Arzuladığı kabineyi kuramadıktan sonra, bir kabine kurmak bahis konusu değildi. Gürsel, başını salladı. İnönünün verdiği zarfı açmadı. Hayır, İstifayı kabul etmiyordu. Başbakan bu gibi hallerde, şart-

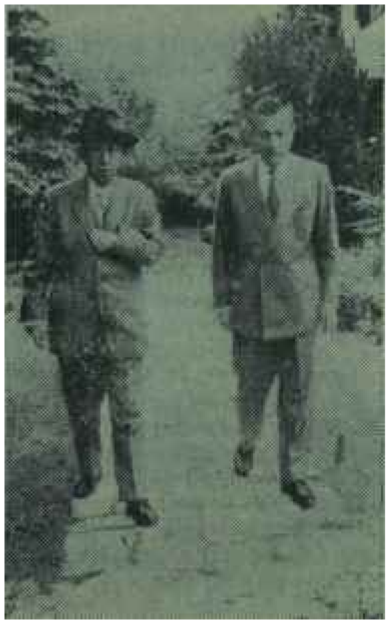
ları değiştirmedikçe bir istifanın kabul edilip edilmemesi diye bir şey olamayacağını, zorla görev alınamayacağını bildiğinden artık bir temas yapmayacağını söyledi ve Çankayadan ayrılarak biraz aşağıdaki kendi evine döndü.

... ve o gece, uzun bir süredir ilk defa, ertesi sabahın pek geç bir saatine kadar mışıl, mışıl uyudu.

Ama İnönünün bu rahatı fazla sürmedi. Zira istifa haberinin duyulmasıyla birlikte, başkentte küçük çapta bir kıyamet koptu.

Ordunun sesi

Aslına bakılırsa, bir çok çevre İnönünün hükümet kurma gayretini dikkat ve alâkayla takip ediyordu. Ordu, bunların arasındaydı. Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Kumandanları o gün Kırıkkaleye gitmişlerdi. Ama, Kuvvet Kumandanlarının kendi Kurmay Başkanlarını getirmemiş oldukları dikkatli gözlerden kaçmadı. Herkes diken üzerinde gibiydi. Bütün umutlar İnönüye bağlanmıştı. Onun memleketi parlamenter bir sistemden kuvvet alarak idare etmesi sağlam kuvvetlere güven veriyordu. Zaten bütün dünyada da buna paralel bir inanç vardı. Nitekim, bu sıralarda Türkiyeye gelen bir İngiliz lordu gazeteci, Başbakanla görüşürken şunları söyledi :

İnönü ve Aksal gezintide
Dert ortakları

"— Buraya gelmeden önce, Türkiye durumu hakkında görüşünü öğrenmek üzere Foreign Office'e gittim. Onların kanaati, İnönü başta oldukça hiç bir hâdisenin vukua gelmeyeceği dir. Burada gördüklerim de bunu teyit ediyor.."

Gerçi İnönü kendisine, İnönü memleketi idare etmezse de o çeşit bir hâdisenin vukua gelmeyeceğini söyledi ama, lord gazeteci ayrılırken şöyle dedi :

" — Gene de, Türkiyede siz başta iseniz bir şey olmayacağı inancını muhafaza ediyorum."

Lord, bu inançta yalnız değildi.

İnönünün görevinden ayrılışını Gürsele bildirmesinden sonra, Çankayanın yeni ziyaretçisi Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunay oldu. Sunay. Devlet Başkanına gayet açık şekilde Ordunun temayülünü açıkladın Bunun üzerine Gürsel Genel Kurmay Başkanına kendisinin de "en hararetli arzusu"nun bu olduğunu söyledi fakat İnönünün ısrar ettiğini bildirdi ve Orgeneralden bir defa İnönüye kendisinin gitmesi tavsiyesinde bulundu. Bunun üzerine Sunay, Çankayadan telefonla İnönüden randevu rica etti Saat tam 22 idi ki, İnönünün evini gazetecilerle çevrili bahçe kapısında içeri Genel Kurmay Başkanıyla arkadaşlarının arabaları girdi. Gazeteci

Bir basit gerçek

İnönünün, bunca yıllık tecrübeden sonra, görevi yeniden yüklendiği şu sırada bir noktayı gözden kaçırdığını sanmak safdilliktir: Dört açılmış bir takım gözler, kati başarısızlığını iştiyakla beklemektedirler. Tarihi olmadan onun tarihi şahsiyetiyle yarışa çıkanlar, onun! yelini almağa heveslenenler, Demokrasiye öldürücü darbeyi vurmayı bekleyenler, C. H. P. ni ele geçirmeğe çalışanlar, komünistler, faşistler, sergüzeştçiler... İlk istifasının bir fiyasko olarak değerlerdirileceğini hesaplayanların hüsranı, şimdi bu ikinci ümit üzerinde düğümlenmiştir. Zira mahir satrançcı İnönü, o çekilişi bir zafer haline sokmayı bilmiştir.

Mahir satrançcı bu sefer, işinin güçlüğünü müdrik olmasın, buna imkân yoktur. Ama aynı güçlüğün, bir tuhaf paradoksla, inanılmaz bir kolaylığın da sebebi olduğunu acaba görüyor mu? Bunu görmek için, şu basit, ama iyi ve vefakâr millete bakmak, onun hislerini, arzusunu temayülünü anlamak yetecektir.

Ne istiyor bu halk ? Bu seçmen? Güvenli iş. Yani, hayat şartlarının daha fenalaşmayıp düzeleceğine güven ve çalışma imkânı. Bu, içinde bulunduğumuz şartlar altında bile atla deve değildir. Başında İsmet İnönü gibi prestij sahibi ve otoritesi münakaşa edilmeyen, üstelik memleketteki bütün gerçek kuvvetlerin mihrakı halinde bir lider kabinesinin V-zelinde kim, hangi fırtınayı estirirse estirsin, bunu sağlamaya kadirdir. Tâ ki, bizzat kendisi etrafındaki küçük politika çemberinin ve. onun dırıltılarının üzerine çıksın. ilk hareketi mekanizmaya versin Ondan sonra sadece mekanizmanın daha hızlı çalıştığını değil, dırıltının da azaldığını, tesirlerini kaybettiğini mutlaka farkedecektir.

Politikacılar çok zaman, gazete 'erin manşetlerinden şikâyetçidirler Ama manşetler, büyük adamların neyle meşgul olduklarının haberini verirler. İsmet Paşa, gerimizde kalan son yedi, sekiz ay boyunca, küçük bazı fasılaların dışında, politikadan başka bir işin üzerinde dura bilmiştir de manşetler ondan bahsetmeyip başka şeyden mi bahsetmiş erdir ? Hayır. İnönü iç politika çekişmeleriyle gecesini gündüzüne katarken, memleket onun havasından kurtulmamıştır, kurtulamamıştır Halkın ne kabahati var? Huysuzluk edenlere, aslında, fasit daireden kurtulmak suretiyle İsmet Paşa gibi bir adam için başarılması böylesine basit bir işin sadece fazla formalite sadece mızmızlık, sadece şekillen ziyadesiyle önem verme, sadece iyi ekip karamama, sadece inisyatif nokrası, bir dinamizmi kendi ruhun da da. bünyede de uyandıramama yüzünden yapılamamasını tenkit edenlere hak vermemek kabil sayılımı?

İşte, bir defa daha bu iyi, basit a ma halim selim millet gözlerini dikmiş İsmet Paşaya bakıyor. Onun içinde bulunduğu şartları takdir diyor. Üstünden altından, sağında solundan eteğinin çekildiğini fark diyor, anlıyor. Ama, o İsmet Paşadı O, bunların hepsini yenmek kudretini gösterecektir.

Belki, insafsız bir istek. Ama alacak, halkların insafsız davrandı kimseler büyük adamlık payesine girişmiş, o seviyeye çıkmış , değilmidir ? Bu insafsızlık, üstünlük tanımanın neticesinden başka neden ki?

ler Sunayın yanında, Gürselin Muhafız Alayının Komutanını da gördüler ve önemli hâdiselerin cereyan ettiğini daha iyi anladılar.

İnönü ve Sunay, bir saatten fazla süre görüştüler. Başbakan, görevini bırakmaya kendisini mecbur eden sebepleri, çeşitli çevrelerden gelen güçlükleri bir defa da (Genel Kurmay Başkanına anlattı. Ya, memleketin ihtiyaçlarına uygun olduğuna inandığı bir hükümeti kuracaktı, ya da hiç, kurmayacaktı. Her halde günü gün etmek veya görünüşü kurtarmak için bir topluluk toplamak bahis konusu değildi. Genel Kurmay Başkanı, Gürsele ifade ettiği görüş ve temayülü İsmet Paşaya da anlattı. Bütün güçlüklerin bertaraf edilebileceği kanaatini söyledi. Ama İnönü, Sunay çıkarken kendisini yakalayan gazetecilere "Kabineyi kurmayacağım" demek suretiyle Genel Kurmay Başkanına verdiği cevabı belli etti.

O gece, Çankayada ve Genel Kurmay Başkanlığında ışıklar geç vakte kadar yanık kaldı. Gürsel, sorumluluğun şimdi omuzlarında olduğunu biliyordu. Genel Kurmay Başkanlığınla ise komutanlar durumu görüşüyorlardı. Ama, başkentin ışıkları yanık kalan yerleri bunlardan ibaret olmadı pusuda "vakit'i bekleyen başka temayül sahipleri de bir çıkış yapma-ın zamanı olup olmadığım kendi aralarında görüştüler. Başkent, sinirli ve heyecanlı bir gece geçirdi. Sabaha kadar, çeşitli temaslar yapıldı. Komutanlar, eski M. B. K. cılardan bir kısmıyla görüştüler ve onlara görev verdiler. Ordu, sonuna kadar politikanın dışında kalmak istiyor, bir müdahale mecburiyetinin doğmaması için elinden geleni yapıyordu. Şimdi birer politik hüviyet kazanmış olan bazı eski M.B.K. cılar Türk Silâhlı Kuvvetlerinin görüsünü bilirlerse, bundan fayda geleceği kanaati temasların ruhunu teşkil etti.

Görev alan M. B. K. cılar politikacılarla da konuştular ve durum konusunda onların gözlerini açmaya çalıştılar. Bu gayretlerin netice vermediğini söylemek zordur. "Vehamet" ten ciddi şekilde bahsedenlerin, bazılarının sandıkları gibi palavra atmadıkları ve bu sözün bir esasa dayandığı daha iyi belli oldu.

Temaslar, temaslar

Ertesi sabah, başkentin ilgi merkezi Meclis olmaktan çıktı ve bütün gözler Çankayaya çevrildi. Daha pek erken saatlerde, Cumhurbaşkanlığı Köşkünün kapısını gazeteciler nezaret altına almışlardı.

İlk olarak eski Komitecilerin kendi aralarında seçtikleri bir grup iki otomobillik bir kafile halinde Çankayaya geldi. İlk otomobili atak Mucip Ataklı kullanıyordu. Yanında güven verici Rafet Aksoyoğlu vardı. İkinci otomobil ise bir küçük Vols - Waggendi ve direksiyonda iri Sezai Okan bulunuyordu. Onun yanındaki arkadaşı ise, zarif Muzaffer Yurdakulerdi. Eski M. B. K. cılar, doğru Köşke girdiler ve Gürselle uzun boylu konuştular. Kendisine siyasî durumdan bahsettiler ve bir koalisyon kabinesi kurulacaksa bunun ancak İsmet Paşa tarafından gerçekleştirileceğini ifade ettiler. Cumhurbaşkanı "Ben de o fikirdeyim ama..." dedi. Tabii senatörler azimli konuştular. Eski M. B. K. Üyeleri Çankayadan pek ümitli değil, ama, neşeli döndüler. İçlerinden Rafet Aksoyoğlu endişesini izhar eden bir gazeteciye :

"— İsmet Paşadan başkası kabineyi kuramayacaktır" şeklinde konuştu.

Akıl için yol..

Saat 9.02 de Çankayanın başka bir ziyaretçisi vardı. Y. T. P. Genel Başkanı Ekrem Alican o saatte kendi kullandığı Consul ile Çankayaya tırmandı. Alicanı kapıda gazeteciler yakaladılar. Fakat konuşmak istemedi ve gaza bastı. Saat 9.32 de ise gazeteciler muratlarına nail oldular. Zira asık bir çehre ile Köşkü terkeden Alicanı yakaladılar. Bir basın mensubu Alicana görüşmelerin konusunu sordu. Alican bunu kısaca sevaplandırdı:

"— Hükümet teşkili konusunda görüştük." Bir gazeteci hemen:

"— İsmet İnönü tekrar Başbakan olursa Koalisyona girer misiniz?" di-

Gözdeki mertek

Koalisyon görüşmelerinin uzamasını ve zaman zaman anlaşmazlıklar belirmesini haklı, tabii, makul göstermek isteyenler bir gerçeği belirtiyorlar:

"— Her koalisyon, bir uyuşmadır, görüşlerin telifidir!"

Doğru.

Aynı şekilde, demokratik bütün memleketlerde bu çeşit buhranların vukua geldiği de doğrudur.

Ama üzerinde herkesin ittifak ettiği bir tehlikeli durum varken ve herkesin görüşü de esasta birken bir takım politikacıların masa başında çekişe çekişe pazarlık yapmasının haklı, tabii, makul tarafı mevcut mudur? Cevabı aranılan sual budur.

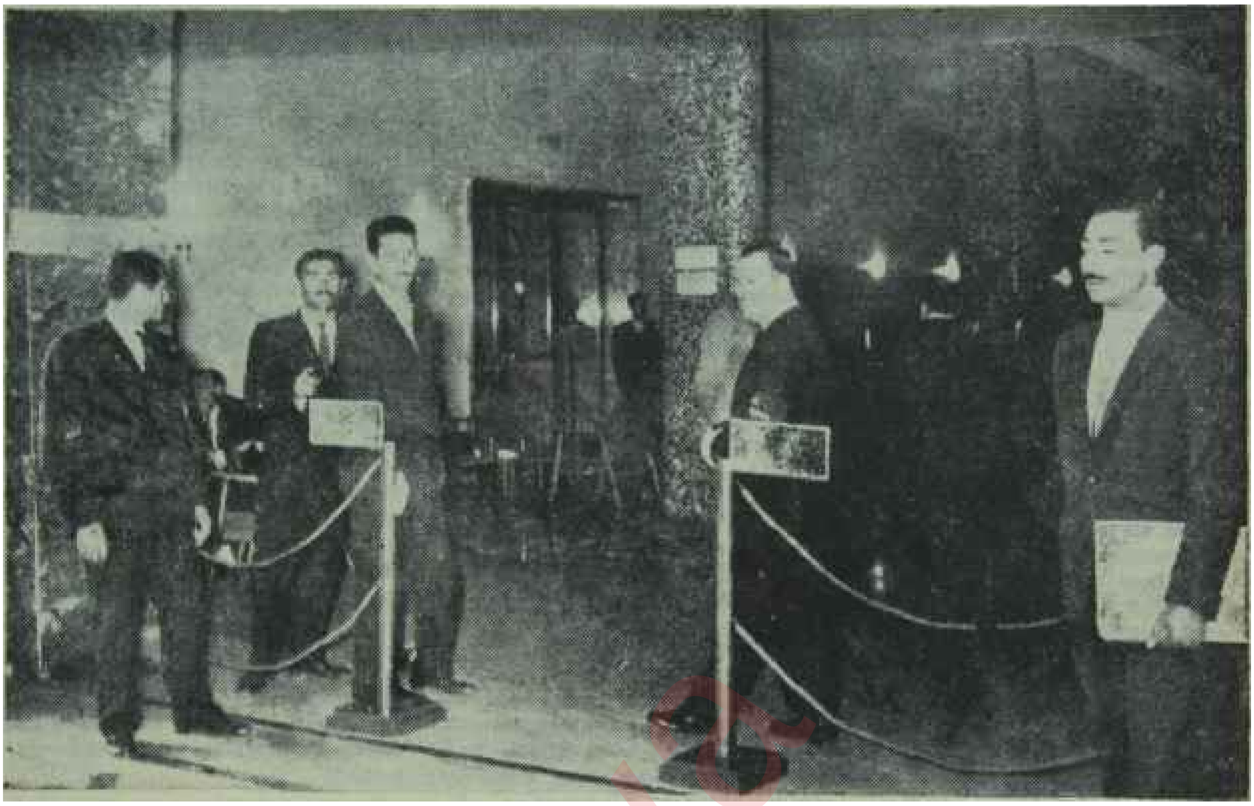
Türkiyenin sosyal ve ekonomik meselelerinin çözüm yolu beklediğinde herkes müttefik. Aksi halde, rejimin yaşamayacağını da herkes biliyor. Herktesin bildiği bir başka nokta, politikacılara karşı duyulan güvensizliğin onların şahıslarından sisteme sirayet etmek üzere bulunduğu. Nihayet, bir maceraya hem kendilerini, hem Türkiyeyi atabilecek olanların hazırlıkları gözlerin önünde. Görüşmelerin uzaması ve zaman zaman anlaşmazlıkların belirmesi bu sebeplerden dolayı yadırganıyor.

Unutmamak lâzımdır ki Millî Birlik İdaresi devresinde, her sıkıntıya "Seçim olacak. İstikrarlı hükümet kurulacak. Durum düzelecek denilerek tahammül edilmiş, dişler sıkılmıştır. Birbuçuk yıl Türkiye için, bir buçuk yıllık bir bekleme devresi olmuştur. Hadiselere müdahale edebilecek kudrette olanlar dahi, "Aman, istikamet bakımından iyi yoldayız. Ortalığı karıştırmayalım.." diye dikkat göstermişler, açık hatalar karşısında dahi ses çıkarmamışlar, hatta bunların manevi sorumluluğunu üzerlerine almışlardır.

Seçimler oldu. Hem de, yılı yaklaşıyor. Ama birbuçuk yıllık intikal devresinin ümidi hâlâ uzak bir hayaldir. Herkesin içinde bir korku: Ya, hayal de değil, serapsa.. Bu endişeyi ortadan kaldırmakla görevli bulunanlar, şimdi aralarında anlaşamayan politikacılardır. Bir milletin tamamı bu derece hayati meseleyle karşıkarşıyayken incir çekirdeğini doldurmayan prestij endişelerinin, bir belirsiz istikbal düşünülerek girişilen siyasi yatırımların birinci plâna çıkması umutsuzluk yaratıyor, üzüntü veriyor.

Kimin malı paylaşılamıyor, bir bilinse.. C. H. P. deki Bakanlık heveslileri bu son tecrübe de iflas ederse Bakanlığı rüyalarında görebilecekler midir? Y. T. P. nin gözettiği "bir sonraki seçim" bugün hükümet kurulamazsa olacak mıdır? C. K. M. P. yi sarsan Böliikbaşı heyulası, rejim çöktüğünde bir mana ifade edecek midir? Tıpkı insanlar gibi siyasi teşekküller de karşıdaki dağı aşmayı düşünmeden önlerindeki çukuru geçmek için kuvvetlerini -ve akıllarını başlarına- toplamalıdırlar.

Elbette ki her koalisyon bir uyuşma, bir görüş telifi demektir. Ortada görüş diye bir şev varsa..

T. B. M. M. inde Koalisyon için kulis faaliyeti yapılıyor
Al takke, ver külah

ye sordu. Alican bu suale de lastikli bir cevap vermekle yetindi:

"— Hele kabul etsin de, ondan sonra.." Arkadan devam etti:

"— Benim kanaatime göre C. H. P. siyasi şartların hususiyeti bakımından hükümeti kurmak hususunda avantajlı bir durumdadır. Bu durumu buhranı hâl yolunda kullanırsa ne âlâ, netice alınır. Avantajları partileri parçalamak yolunda kullanırsa i müspet netice alınmaz."

Bir gazeteci bir başka sual sordu:

"— Başbakanlık için teklif aldınız mı?" Alican ayni asık çehre ile:

"— Şartlarım onlara göre değil" cevabını verdi. Sonra da gazetecilerden ayrıldı.

Saat 10.19 da gazeteciler asıl beklediklerinin geldiğini gördüler. 51824 plâka sayılı bir Chevrolet İnönü ve Aksalı Çankayaya getirdi. Lüks Chevrolet, Aksalın hususi arabasıdır- hiç durmadan gazetecilerin yanından geçti. Basın mensuplarının gördükleri, İnönünün zarif selâmıydı.

Müstafi Başbakan İsmet İnönü ve C, H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksalı Köşkte Nasır Zeytinoğlu ve Başyaver Kadri Erkek karşıladılar. Cumhurbaşkanı kendilerini bekliyordu. Devlet adamları kapalı kapılar arkasında uzun uzun konuştular. İnönü meseleyi izah ettikten sonra bu işi bu şartlar altında yürütemeyeceğini tekrarladı.

Saat 10.50 de yalnız İnönüyü taşıyan otomobil Köşk nizamiyesindeydi. Aksal içerde kalmıştı. Gazeteciler arabayı durdurdular. C. H. P. Genel Başkanım sual yağmuruna tuttular. Neler konuşulmuştu? İnönü tekrar Başbakan olacak mıydı? Koalisyon kaçlı olacaktı? C. H. P. şartlarından geri dönecek miydi? Ak saçlı lider bütün bu sualleri dinledi, sonra kesin ve kısa bir cevap verdi:

"— Ben fikrimi yazılı olarak verdim.." Gazeteciler gene sual sorunca da:

"— Başka söyleyecek bir şeyim yok" dedi ve araba hareket etti. Basın mensupları İnönünün mütebessim selâmına mukabele ettiler.

Bir başka kanat

İnönünün otomobili Çankaya sırtını inmeğe başlarken bir başka otomobil nizamiyeye giriyordu. Bu A. P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpalayı getiren vasıtaydı. Gazeteciler ona da hücum ettiler. Pala Paşa pek düşünceli ve biraz da şaşkındı. Gazetecilere:

"— Şimdi beni rahat bırakın, dönüşte konuşuruz" dedi. Araba hareket etti.

Tam bu sırada biraz evvel İnönüyü götürüp geri gelen şık Chevrolet bu defa içinde C. H. P. Genel Sekreteri olduğu halde Çarakayayı terkediyordu. Aksala da ayni sualler bir kere daha soruldu. Genel Sekreter, Başbakanlığı kabul edip etmeyeceği şeklinde sorulan bir suale :

"— Söyleyecek hiç bir şeyim. yok. Başbakanlık içip, bir teklif vaki değildir" diyerek cevap verdi ve uzaklaştı.

Aksalın Köşkü terk edişinden 10 dakika sonra Bölükbaşı arzı endam etti. 11.28 de Nizamiyeye giren Bölükbaşının yanında Hüseyin Ataman bulunuyordu. Bölükbaşı gazetecilere evvelâ bir "müsaade buyurun" çekti, sonra da:

"— Hiç bir şey bildiğim yok davet etmişler, icabet ediyoruz" dedi ve neşeli, bir şekilde :

"— Ne kadar sabırsızsınız, çıkarken konuşuruz" diye ilâve etti.

Gümüşpalanın Gürsel ile mülakatı 11.50 de bitti. O saatte Gümüşpala gazetecilerin arasında kaldı ve sualleri dinledi. A. P. nin başının suratı pek asıktı. Bütün sualleri:

"- Söyleyecek hiç bir şeyim yok"

diyerek cevaplandırdı. Saat 12.35 de de Bölükbaşı çıktı. Bölükbaşı:

"— Kesin bir şey söyleyemem. Elbette millet hükümetsiz kalacak değildir" diye söze başladı ve sonra Başbakan tayini konusunda da fikrini söyledi :

"— Şahıslar üzerinde bir şey söyleyemem."

Bulunan çare

Temaslar, bulunan çarenin tatbiki mahiyetinde oldu. İnönü görüşünü muhafaza ettiğine göre Gürselin, Parlamentoda temsil edilen bütün partilerin liderleriyle görüştükten sonra İsmet Paşayı millet önünde göreve çağırması lüzumu Deliriyordu. Bu lüzum, Gürsele anlatıldı. Devlet Başkanı da, artık başka bir hal tarzı görmüyordu. Ancak, böyle bir çağırı yapmadan partilerin kendi aralarında, ihtilaf noktalarında ve esaslarda anlaşmalarım faydalı buldu. Önce Y. T. P. ve C. K. M. P. müzakerelerin kesilmesine yol açan meselede C. H. -P. görüşüyle mutabakata vardılar. Bu mutabakat üzerine, Gürsele daveti . yapmak, İnönüye de bunu kabul etmek düşüyordu. C. H. P. Genel Başkanı yeniden kollarım, mecburen sıvadı Memleketin durumu başka yol bırakmıyordu. Haftanın sonunda, liderler gene başbaşa geldiler. İnönüden başkasının Başbakan olamayacağını an lamış Gümüşpala ve buna, arzulu şekilde kani Bölükbaşı muhalefette kalacaklardı. Koalisyon, gene dörtlü olacaktı.

Partilerde faaliyet

Koalisyon treni yeniden raya girer girmez, partilerde bu defa Bakanlık yarışması açıldı. T. T. P. dr çekişme, fazla hararetli olmadı. Adaylar, aşağı yukarı belliydi. C. K. M. P. den de fazla gürültü gelmedi. Ama C. H. P. bir savaş meydanına kısa zamanda girdi. Bir defa, Feyzioğlu çok itiraz çekiyordu. İşin önemlisi sudur iki bu itirazlar, dar parti çerçevesini aşmış, dışarıya da taşmıştır. Genç politikacı, meziyetlerinin mükâfatını gördükten sonra şimdi kusurlarının handikapıyla karşı karşıyadır. Ama en büyük handikapı, bu kusurlarını yok etmek için ya gayret sarf etmemesi, ya da bunda muvaffak olamamasıdır. Feyzioğlu, güvenilir bir politikacı tipi olarak görülmemektedir. Basit kıskançlıkların ve çekememezliklerin en büyük rolü oynadığı dar parti çerçevesini bu kanaatin aşmış olması, ondaki gerçeklik payını ortaya koymaktadır.

Feyzioğlu Meselesinin yanında. sadece C. H. P. çevreleri değil bütün millet İnönüye bir dilek aksettirdi ? "Allah aşkına, eskimiş, numaralanmış, düşük çapını belli etmiş isimlerle bizi karşı karşıya getirme."

Hafta biterken, Bakanlar konusunda umumi temayül şuydu: "C. H. P. tilerden genç, dinamik, kabiliyetli, yeni simalar.. Y. T. P. den "Dosyasız Bakan"lar.. C. K. M. P. den basiretli ve olgun kimseler.." Bağımsızlardan ise, Necmi Öktenin Devlet Bakanı olacağı aşağı yukarı bellidir.

İpin kopmasından sonra başlayan müzakerelerin neticeleri, haftanın sonunda İsmet Paşanın sadece değil, daha birçok noktada telifçiliği tehlikeli dönemeçlere vardırdığını belli etti.

Demokrasi

Bir kumpanya

Sâdece yanyana görülmesiyle hayret uyandıracak, daha doğrusu hayret uyandırması gereken bir kaç isim bitirdiğimiz hafta içinde bir arada siyaset sahnesinde arz-ı endam etti. Aslında bu, Türkiyede görülmemiş bir hal değildir. Bir uç, çok zaman öteki uçla birleşir, bir yolu iki "düşman kardeş" birlikte katetmekte mahzur görmezler. Tabii, fikir haysiyetini ve aydın olma vecibesini ayaklar altına almak pahasına.. Bitirdiğimiz hafta Talat Aydemirle Gökhan Evliyaoğlu, 22 Şubatçılarla afçı A. P. liler sarmaş dolaş oldular. Bir müşterek düşman, her iki grubun da oyununu akamete uğratmış İnönüye duyulan kin böyle bir bağın kurulmasına yetti de arttı bile..

Yeni kumpanyanın ilk belirtisi, haftanın başlarında bir gün Yeni İstanbulun birinci sayfasının itibarlı sütunlarında kendini gösterdi. Harbiyeliler geçiyorlardı. 27 Mayısın yapıcısı Harbiye, şimdi o ihtilâlin yıktığı D. P. nin gövdesi üzerine oturmak isteyen takımın aklı sıra gayesine âlet etmek istediği bir kuvvettir. Yolun üzerinde bir adam vardı. Harbiyeliler onu selamlıyorlardı. Adam, resimde, beyaz daire içine alınmıştı. Resimlerin yazışını okuyanlar, dostluğun ve karşılıklı takdir hissinin derinliğini kavramakta güçlük çekmediler. Şöyle deniliyordu: "Halkın alkışları arasında Kızılay meydanına varan öğrenciler, Zafer anıtı karşısında kısa boylu, kır saçlı, vakur simali bir adamın hizasına gelince boru takımı sağ kollarını sert bir şekilde sağa açmak suretiyle, diğer öğrenciler de başları ile şahsı selamlamışlar, o da öğrencilerin selamım başını öne eğmek suretiyle kabul etmiştir. Öğrencilerin bu hareketi karşısında Aydemirin yanında bulunan hanımı hıçkırıklarım tutamamış, Talat Aydemir tarafından teskin edilmiştir. Öğrencilerin geçmesinden sonra eski Kumandan, yanındaki emekli subay arkadaşlarıyla birlikte açık hava gazinosuna giderek bir müddet oturmuşlardır."

Bu haberin çıkmasından bir kaç gün sonra Gökhan Evliyaoğlu bir 22 Şubatçı edasıyla konuşmakta mahzur görmedi. Alpaslan Türkeşin Kudretli Albaylık devrinde de esaslı bir M. B. K. cı edasıyla konuşan ve o sıfatla seçim isteyen, Demokrasi isteyen Nadir Nadi gibi yazarlara sert ihtarlarda bulunan üstad, kendi gazetesine bir beyanat verdi -ee, başkası beyanat istemeyince, insan elbette

Yeni İstanbul

18 inci gün: VTP'nin taviz vermesine rağmen CHP. koalisyon için ileri sürdüğü ağır şartlardan fedakârlık yapmağa yanaşmıyor

İnönü Siyasi Buhranı Uzatıyor!

"Vaziyet sarptır" diyen İnönü çayarsa, Kabine teşkili işinin Ekrem Alican'a veya Nihat Erim'e verilmesi muhtemel

Harp Okulu öğrencileri törenle Ege'ye uğurlandı

Yeni İstanbul gazetesinde Harpokulu ve Aydemirle ilgili haber

Yanaşmanın dostluğu

Talât Aydemir - Gökhan Evliyaoğlu
Yeni ikili

kendi gazetesine verir- vs bu defa, -kendinizi sıkı tutunuz- eski M. B. K. cıları tehdit etti:

"—...bazı Temellilerin hal-i pürmelalini 22 Şubat gecesi gördük. Tehlikeli şakalar yapanlar, her silahın geri tepebileceğini hiç hesaba katmıyorlar."

22 Şubatçılarla Teni İstanbul koalisyonuna, Yön dergisi de sempatilerini esirgemedi. Yönde aynı konuyla] çıkan şu satırlar, insana hemen, Yeni İstanbul yazarı tarafından kaleme alınmıs olduğu intibaını verdi: "Bu arada, bir veda yürüyüşü yapan Harbiydiler sokakta rastladıkları eski kumandanları Talat Aydemiri selamlayarak Ankaradan ayrıldılar. Bu manzara karşısında Aydemirin karısı ağlıyor, vazifeliler ise resim çekilmesini önlemeye çalışıyorlardı."

Yön aynı sayısında "Soyut demokrasiye taraftar Halk Partisi çevreleri Demokrat Parti mirasçılarından çok daha az namuslu olmak tehlikesiyle

Bizi hangi idareye lâyık buluyorlardı!

Bütün Türklerin, bilhassa memleket aydınlarının ve Silahlı Kuvvetlerin ülkücü mensuplarının ibretle okuyacakları bir vesika şu anda yayınlanmış bulunuyor. Vesika sadece ibretle değil, dehşetle de okunacaktır. Bu, 22 Subatçıların progamıdır ve Talât Aydemir tarafından -evet, Talât Aydemir-, Son Havadis gazetesine -evet, Son Havadis gazetesigerilmişler. Program, demokratik rejimi yaşatamadığımız takdirde bizi, hepimizi bekleyen akıbeti bütün çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Türkleri, bir Hotanto kabilesi sayan bu zihniyetin dün basarı kazanamadığı gibi bugün ve yarın da basarı kazanması ihtimali yoktur. Böyle bir teşebbüs, daha ilk andan memleketin bütün kuvvetlerini karsısında bulacak ve süratle perişan olacaktır. Ama, yol açacağı boş ve hesapsız ıstırabın, göz yası ve kanın derecesi takdir edilebiliyor mut

1 — Teşrii organ olarak Güvenlik Konseyi adı altında asker -sivil karışımı 25 kişilik bir İhtilâl Konseyi kurulacaktır. Bunların beş tabii Üyesi E. Reisi, dört kuvvet kumandanı olacaktır. Bu konseyin bütün Üyeleri memur statüsüne tabi olacaktır.

2 — Bir müddet sonra Milli bir Meclis kurulacaktır.

8 — Milli Meclis kooperatif karakterde olup vilayetlerin nüfusuna göre tanınacak kontenjana göre iki dereceli olarak seçilecektir.

4 — Bakanlar Kurulu (Hükümet) tamamile memleketin en seçkin sivil kişilerinden Konsey tarafından seçilecektir.

5 — Askerler hiç bir suretle sivil sektörde icrayı vazifede kullanılmayacaktır.

6 — Bilâhare Kemalist umdelere göre bir parti kurulacaktır.

7 — Ihtilâlin yapılışında rol alanlar aynı rütbeleri muhafaza etmek sureti ile ihtilâlin emniyet kuşağını teşkil eden kilit başı noktalarda kalacaklardır.

8 — 27 Mayıs İhtilâl tasarruflarına mümkün olduğu kadar dokunulmıyacaktır.

9 — Eski Milli Birlik Komitesi üyeleri 37 kişi olarak kabul edilecektir, 14'ler yurda getirilecektir. İçlerinden seçilenlere Milli Mecliste vazife verilebilecektir.

10 — NATO, CENTO devletleri camiasındaki ve beynelmilel taahhütlerde hiç bir değişiklik olmıyacaktır.

11 — Silahlı Kuvvetlerde hiç biri surette toptan büyük bir tasfiye harekâtına gidilmiyecektir. Hierarşik sisteme tam manasile riayet edilecektir.

12 — Eminsular, İnkılâp hizmetlerinin kilit noktalarında çalıştırılacaklardır.

13 — Yeni Anayasa yapılacak ve aykırı kanunlar kaldırılacaktır.

14 — 27 Mayıs ihtilâlinin tahakkuk ettiremediği bütün köklü reformlar sırası ile ele alınarak tahakkuk ettirilecektir.

karşı karşıyadırlar" diye haykırıyordu.

Peşin anlaşma

Demokrasi düşmanlığında birleşen bu bahtsız kumpanyanın ilk ikisi arasında kurulup Yeni İstanbul sütunlarında açığa vurulan ortaklık, bir tesadüfün eseri olmadı. Talat Aydemir, Harbiyenin yürüyeceği gün Atatürk bulvarının üzerine, bir plânın icabı olarak gitti, Durması için seçilen yer de, kendi tabirleriyle "pek stratejik" bir noktaydı. Tam orada, Atatürkün heykeli vardı. Öğrenciler, yürüyüş sırasında sık sık, kaldırımlar da biriken halkı Yeni İstanbulun tarif ettiği şekilde selamlıyorlardı. Aydemir Atatürk heykelinin yanında durunca, alınan selam kendisine verilmiş gibi olacaktı. Gerçi hazırlanan plân, Harbiyeye ulaştırılmamış değildi. Ama genç öğrencilerin ne şekilde davranacakları hiç bilinmiyordu. Zira Harbiye Demokrasi düşmanlarının değil, Demokrasinin savunucusu olarak tarihe geçmiştir.

İş, manzarayı tesbit edip değerlendirmeye kalıyordu. O zaman, "sonradan olma 22 Şubatçı" Gökhan Evliyaoğlu fotoğrafçısını buna memur etti. Talat Aydemirin nerede duracağı Yelli Istanbulca malûm olduğundan bu da güç olmadı. Nitekim, resim sâdece af şampiyonu gazetede çıktı.

Ama, Aydemirin işleri haftanın sonunda, haftanın başındaki kadar iyi gitmedi. Durumu, bir çıkış yapmak, meydan okumak için müsait sanarak A. P. gazeteleri tarafından gösterişli başlıklarla verilen bir demeç parlattı. Küçük bir Napolyon gibi konuşuyordu. Ama, Elbe'de bir Napolyon gibi.. Bunda, pek de kusurlu değildi. Bir kuvvet olduğu zehabı, kendisine verilmekte devam ediliyor, o da bu oyundan hoşlanıyordu. Oyun, doz fazla kaçırılınca tadsızlığa yol açtı. Bir ihtilâl beyannamesi edalıyla beyanat vermeye ve Ordu içinde tahriklere kalkışınca hakkında derhal tahkikat açıldı.

Aydemiri, tutumunun neticesi bir akım dertler beklemektedir.

A. P.

Kayıp aranıyor.

A. P. nin birinci derecede yöneticileri arasına giren Fethi Tevetoğlu, alabalık gazeteci grubunu görünce birden hayret etti. Evvelâ bu kadar gazetecinin hangi haberi aldıklarını, hangi haberin peşinden A. P. Genel merkezine kadar geldiklerini anlamağa çalıştı. Gerçi sabahtan beri, Gümüşpalayla birlikte parti Genel merkezinde bir teklife intizar ediyorlardı. Ama doğrusu istenirse Tevetoğlunun bir teklif geleceğinden Gümüşpala kadar ümidi yoktu. Ancak Genel Başkanın gönlünü hoş etmek, ümidi odalara sığmıyan Pala Paşayı yeise sürüklememek için, onunla aynı fikirde olduğunu belirten hareketler yapıyor, arada sırada Genel Başkana, hukuki yönden A. P. ye teklif yapılması gerektiği hikâyelerini anlatıyordu.

Gazeteciler çoktandır ayak basmadıkları A.P. Genel Merkezinde işte bu sırada görününce Tevetoğlunun yüreği"hop" etti, birden zihninde bir "acaba" beliriverdi.

Aceleyle, gelenleri karşıladı. Onları Teşkilât Başkanının odasına aldı. Böylelikle Gümüşpalayla konuşmalarını önlemiş, ertesi günki bir felaketin önünü de almış oluyordu. Teşkilât Başkanına ayrılan küçük odada Tevetoğluyla gazeteciler arasında bir sohbet başladı. Konu elbette ki koalisyon ve Hükümet buhranı idi.

Tevetoğlu:

"— Bakınız, medenî memleketler de bu gibi hallerde bir teamül vardır. Cumhurbaşkanının şimdi, Parlâmentoda en fazda sayıda temsil edilen partiye teklif yapması gerekir. Ama, Anayasanın Başbakanı Cumhurbaşkanının seçeceğine dair olan hükmü sarihtir. Bir şey denilemez" dedi.

Sonra, sohbeti geliştirerek başka taraflara atladı. Tevetoğluna göre C. H. P. ve A. P. Koalisyonu, bugünkü şartlar içinde en muteber koalisyondu. Üstelik A. P. birinci koalisyondaki hatalarım tekrarlamayacak, bu defa daha temkinli, daha aklıbaşında hareket edecekti. Bu konuda İnönüden bir teklif gelirse A. P. nin kabul etmemesi için hiç bir sebep yoktu!

Ertuğrul Akça
Yanlış ata oynadı

Tevetoğlu sözünün bu kısmında C. H. P. Genel Başkanıyla ilgili bir methiyeye girişti. İnönü tecrübeli, gün görmüş bir politikacıydı. Hataları af etmesini bilirdi. Memleket menfaatleri, pek çok şeyden feragat edilmesini icabettiriyordu. A. P. de, bu feragati gösteren bir partiydi!

Gelin ve güvey

Tevetoğlunun sözlerini hayretler içinde dinleyen basın mensupları haberi gazetelerine vermeğe koşarken, A.P. nin Irkçı Ekalliyet grupunun 1 numaralı adamı memnun, gidenlerin arkasından bakıyor ve hafiften gülümsüyordu.

Hakikaten, Irkçı Ekalliyetin A. P. içindeki çatışmadan galip çıkmasıyla, Gümüşpala ve etrafını alanların taktiği birden değişivermiş, A. P. nin Koalisyonun bir kanadım teşkil etme fikri birden yaygın fikir haline gelmiştir.

Çarşamba günü toplanan Genel İdare Kurulunda fikrin savunmasını Tevetoğluyla birlikte Ertuğrul Akça yapınca her nekadar zihinler bulandıysa da A. P. içinde Çağlayangilin etrafında toplanan mutedil milletvekillerinden sivrilerinin kuliste fikri benimsemeleri havayı birden değiştirdi.

Tevetoğlu ve kliğinin - birinci derecede adamlardan biri de Akçadır- Genel İdare Kurulunda ileri sürdüğü bu fikir birkaç noktadan A. P. için önemlidir.

Evvelâ, bütün patırdılara rağmen, A. P. nin tayinle işbaşında bulunan teşkilât kademelerindeki sorumlularının dışında seçmen kitlesinde memnuniyetsizlik belirli şekilde Genel Merkeze aksetmiştir. İktidarın nimetlerinden birden mahrum olan ve doğrusu istenirse rahatlığa alışmış A. P. li seçmen, homurtularım adamakıllı yükseltmiştir.

Öte yandan A. P. Meclis Grubu içinde kaynaşmaya sebep teşkil eden anlaşmazlıklardan bir çoğu Bakan sandalyelerinin hayaliyle durdurulabilecektir. Mutedillerin sivri milletvekillerini teşkil eden birkaç isim, böyle bir kombinezona rahatlıkla yatacak durumdadır.

Ne var ki, A. P. li yöneticiler koalisyondan ayrılırken savundukları fikirlerin bugün aksini söylemekle

kaçan trene yetişme imkanından mahrumdurlar. Hele muhalefet partisi olarak çalışmak, parlamento içindeki A. P. yöneticilerinin rüyasına kâbus gibi girmekte, böylesine bir perişanlığın önüne geçilmesi için her türlü kombinezona girmeğe rıza gösmektedirler. Nitekim A. P. Koalisyon teklifini, bütün şartları kabule hazır olduğunu belirterek, bir Merkez İdare Heyeti üyesi ve bir eski Bakanla C. H. P. ye bildirdi, fakat soğuk bir sükûtla karşılaştı.

Muhalefetteki A. P. içinde çok yakında görülecek manzara ırkçı ekalliyetle Gümüşpala ve birkaç arkadaşının birden bire birbirine girmesi ve iki taraftan birisinin partiden ihraç edilmesidir.

Politikacılar

Kasap et derdinde

Geçen haftanın ikinci yarısında perşembe günü, başkentteki Kızılay meydanından acele adımlarla dairelerine yetişmeğe çalışan memurları bile, yolundan alıkoyan bir olay cereyan etti. Aslına bakılırsa, normal zamanlarda, normal adamların, normal hareketlerinden öteye gitmiyen olay, nedense sabahın o saatinde Kızılaydan geçenlerin pekçoğunun dikkatini sekti.

Olay, kırmızı plâkalı bir Bakan arabasının kendi halinde Kızılay meydanını geçerek, Bakanlıklara yönelmesinden ibaretti. Ama. otomobilin numarası 0008, otomobilin sağ tarafına büzülerek oturan Bakanın adı ise Nihat Su idi.

Makam otomobilini ve içindeki müstafi kabine Bakanını görenler, gülmekten kendilerini alamadılar. Birbirlerine Suyu gösterip başlarını salladılar ve otomobilin içinde büzülüp kaybolmağa çalışan adamı ibretle seyrettiler.

Nihat Su. bir yönden günün adamı sayılır. Politikacılar içinde istifa etme ve bunu geri alma rekoru A. P. nin Koalisyon Hükümetindeki Devlet Bakanına aittir. Bu işlemi 7 dakika 30 saniye kadar kısa bir müddete sığdıran bir başka politikacı henüz Türkiyenin siyasi tarihinde görülmemiştir. Su, o gün evinden 9.25 sıralarında çıktı. Pek sevdiği makam otomobili kapısının önünde bekliyordu. Şoförünün kapıyı açmasını bekledi. Koltuğunun altına sıkıştırdığı günlük gazetelerle otomobiline oturdu. Birkaç defa rahat koltuğun üzerinde yaylandıktan sonra, şoföre Başbakanlığa gideceğini bildirdi. Otomobil caddeye çıktı. İlerlemeğe başladı. İlerledikçe Bu meraklı nazarların altında ezildi, küçüldü, koltukta mini-

NihatSu
Adam

nacık kaldı. 0008 Başbakanlığın önünde durduğunda uzaktan bakanlar, içinde adam olduğunun imkânı yok farkına varmazlardı.

Suyun bu derece göze batmasına sebep teşkil eden olay haftanın başında A. P. nin meşhur Meclis Grubunun toplantılarından birinde cereyan etti.

Yaman bir zat

O gün A. P. Grubu toplanacak ve muhtemelen yeni bir Grup İdare Heyeti seçimi yapılacaktı. Mutedil milletvekilleri diye adlandırılan bir grup, toplantıda son kozlarını oynıyacaklardı. A. P. içindeki mücadele yönünden grup toplantısı bir hayli önemli sayılırdı. Yapılacak mücadelenin sonucunda 15 kadar A.P. li milletvekili ve senatör, partiden istifa, edebilirlerdi. Mutedillerle müfritlerin türlü taktiği, birbirini yenmeğe matuf hareketleri o gün karşı karşıya gelecekti;

Gel gör ki bütün bu siyasi çatışmalar o günkü A. P. Grubunda cereyan eden son derece eğlenceli Nihat Su olayı dolayısıyla tamamen ikinci plânda kaldı.

Grup 10'da büyük bir çoğunlukla toplandı. İlk konuşmayı gene Gümüşpala yaptı. Daha sonra mutedillerden birkaçı kürsüye gelip memleket gerçeklerinden ve son günlerin olaylarından bahsettiler. İşte bu sırada açık mavi elbisesinin ceketinin düğmelerini aceleyle ilikliyen tıknaz, saçları dökülmüş, gözlükleri burnunun ucunda bir politikacı kürsüye kaşları çatılmış olarak çıktı. Kürsüye gelişinden son derece önemli bir hareket yapacağı belli oluyordu. Kısa boyunun elverdiği kadar kürsüde kabararak evvelâ bir nutuk attı. Memleketin gerçeklerini görmiyen, A. P. nin kuruluş amacının tamamen aksine bir zihniyetle partiyi sevk ve idare eden idarecilere, bunlara tesir eden Irkçı Ekalliyetin temsilcilerine verdi, veriştirdi. Memleket menfaatlerinin böyle bir siyasi teşekkülde artık kalmasına imkân bırakmadığını söyliyen politikacı A. P. den istifa ettiğini bağırarak, ellerini kollarını bol miktarda sallıyarak ifade etti.

Gümüşpala ve avanesi, Suyun bu nutkuna pek fazla hayret etmediler. Nihat Suyun istifa etmesi, bekledikleri bir olaydı. Ancak gelişen olayların bu istifayı önlemesi mümkündü. Zira Devlet Bakanını yakınen tanırlar, A. P. -C. H. P. koalisyonunda oynadığı oyunu iyi bilirlerdi. Ama demek ki yanılmışlardı. Eh, giden Nihat Su olsun, istifa hikâyesi Suyunkiyle son bulsun, kâfiydi.

A. P. den istifa eden Su hışımla kürsüden indi ve Grup salonunun çıkış kapışma yöneldi. Bu arada bazı mutedil milletvekilleri Suyun peşinden koştular. Kollarına sarıldılar ve istifasına lüzum olmadığını, vazgeçmesini ifade ettiler. Su bütün bunları hiçe saydı. Hafifçe silkinerek ellerinden kurtuldu, -koridorda bekleşen gazetecilere istifa ettiğini kabara kabara söyledi.

Ben ne yaptım

Suyun istifasının üzerinden iki - üç dakika ya geçmiş ya geçmemişti. Heyecanını henüz yitirmiyen müstafi Devlet Bakanının yanına bir milletvekili yaklaştı. Bir haber getiriyordu. Haber A. P. nin mutedil kanadında yer alan, ancak ne yaptığı, ne de ne yapacağı bir türlü belli olmıyan Ömer Ekenden geliyordu. Eken, Suya "ne yaptığını" sormaktaydı. Ekenin suali müstafi Devlet Bakanını şaşkına çevirdi. Seçim çevresinin "ağası" Eken istifayı tasvip etmiyordu ha.. Şimdi ne yapacak, başını hangi taşlara vuracaktı?.. Daha bir gün evvel Eken istifa edeceklerini söylememiş miydi? Üstelik İnönünün kurulacak Koalisyon Hükümetine bağımsız gruptan bir kaç Bakan alması ihtimali da mevcuttu. Gelgelelim işler birkaç saat içinde değişivermişti.

Su bir iki dakika düşündü. Sonra ani karar veren insanların hareketleriyle A. P. Grubunun toplantı halinde bulunduğu salona koştu. İçeri girdi. Aceleci adımlarla A. P. Genel Başkanının oturduğu ön sıraya

yöneldi. Gümüşpala geleni görmüş, doğrusu istenirse hafifçe ürkmüştü.

Su, A. P. Genel Başkanının eline sarıldı. Elini öptü ve hata işlediğini, istifasını geri aldığını belirtti. Bu arada gözlerinden biri iki damla yaş döküldü. Gümüşpalanın rakik kalbi bu manzaraya dayanamadı. Elini öpen politikacının sırtını sıvazladı. Üzülmemesini, politikada böyle olayların cereyan edebileceğini belirtti!

Suyun, istifasıyla istifasını geri alması arasında saatin yelkovanı, tam 7 dakika 30 saniyelik bir mesafe katetmişti. A. P. Genel Başkanı bu hareketinden ötürü Suyu o gün öğle yemeğine davet etti. Kendisiyle kol kola Gruptan çıktı. Meclis lokantasının beyaz pike örtülü masalarından birinde Suyu sağ tarafından ayırmadı.

İkili oyun

İnönü Kabinesinin müstafi Devlet Bakanı Nihat Su haftanın sonunda yeniden büyük sıkıntılarla adeta kıvranır hale geldi. Zira gene yanlış oynadığını anlamış. A. P. içinde kalmakla Bakanlığın ılık koltuğunu muhafaza edemiyeceğine aklı yatmıştı, A. P. nin koalisyon dışı kalacağı haftanın sonunda adamakıllı belli olunca Su, makam otomobilinin son günlerini iyice kullanma yolunu tuttu ve 0003 plâkalı Buick'ten inmez oldu.

Aslına bakılırsa bu küçük politikacının, kendi düşünceleri çerçevesinde oynamağa çalıştığı oyun yeni değildir. Ne var ki, etraftakiler bunu bildikleri, hissettikleri halde önem vermemekte ve başlarını iki yana sallıyarak A. P. li kurucuya gülmekteydiler.

Öyle ki, Tedbirler Kanununun Hükümet tarafından imza edilmesine yakın soluğu İstanbulda alan, Su, Gümüşpalayla yaptığı telefon konuşması sonucu başkente dönüşünü bir hayli geciktirmiş, ancak bu arada da kabine arkadaşlarına Hükümetin düşüncelerine tamamen katıldığını bildirmekten geri kalmamıştı.

Hele Koalisyonun bozulmasıyla ortaya çıkan olaylar sırasında Suyun tavrı hareketi etraftakileri şaşkına çevirmekten ziyade kahkahayla güldürmüş, biraz da tiksindirmişti.

Suyu haftanın adamı yapan olaydan yedi - sekiz gün evvel, A. P. li politikacı, o sıralarda partisinden istifa eden Necmi Öktenin odasına gelmiş ve yana yakıla ne yapacaklarını sormuştu. Ökten, arkadaşına istifa etmesini, başka çâre kalmadığını söyledi. Su hiç çekinmeden elini cebine attı ve hazır er mektubu misali cebinde taşıdığı istifanamesini Öktene göstererek o gün istifa edeceğini bildirdi. Nitekim aynı gün Ankarada çıkan bir akşam gazetesinin muhabirine istifa edeceğini, bunu kati lisanla yaşabileceğini ifade etti. Ökten ve Su konuşurlarken, telefon çaldı. Karşıda Cavit Oral vardı. Mutedil A. P. liler arasında ikili oyunun mütehassıslarından, biri olan Oral durumun muhakemesi için bir toplantı istiyordu. İki Devlet Bakanı, Oralın makamına gittiler. Oradan Ekonomi ve Ticaret Bakanı İhsan Gürsana telefon ettiler ve bazı arkadaşlara haber verilmesini söylediler.

Oral, Ökten ve Su Ticaret Bakanının makam odasına vardıklarında orada, A. P. içindeki iki grupun sivri uçlarıyla karşılaştılar. Ahmet Topaloğlu, Mehmet Ünaldı, Ömer Eken ne yapacaklarını kararlaştırmak için toplantıya gelmişlerdi.

Ahmet Topaloğlu - Cavit Oral
Profesyoneller

Ticaret Bakanının makam odasındaki camlı masanın etrafına serpilen A. P. li politikacılar, hemen müzakereye başladılar. Bu sırada köşeye sıkışmış gibi büzülen Suya, Ömer Eken sordu:

"— Sen İstifa mı ettin? Nereden çıkardın bunu?."

Su seçim bölgesindeki "ağa"sının biraz sertçe söylediği bu sözler üzerine yerinde doğrulup elini cebine attı., İstifa mektubunu gösterip:

"— Evet ama.. Şarta muallâk .. Yani daha kesin bir şey yok.," dedi.

Suyun, sözlerine en fazla sıkılan Ökten oldu. Daha beş dakika evvel söyledikleriyle, şimdi söyledikleri arasındaki fark, A. P. den istifa etmiş olan Ökteni Suyu ne kadar tanırsa tanısın şaşırtmıştı.

Toplantıda bir sonuç alamıyan A. P. li sivri politikacılar dağıldıktan sonra, Suyun gazetecilere o gün ve o günün akşamı verdiği demeçler Ökteni adamakıllı şaşkına çevirdi.

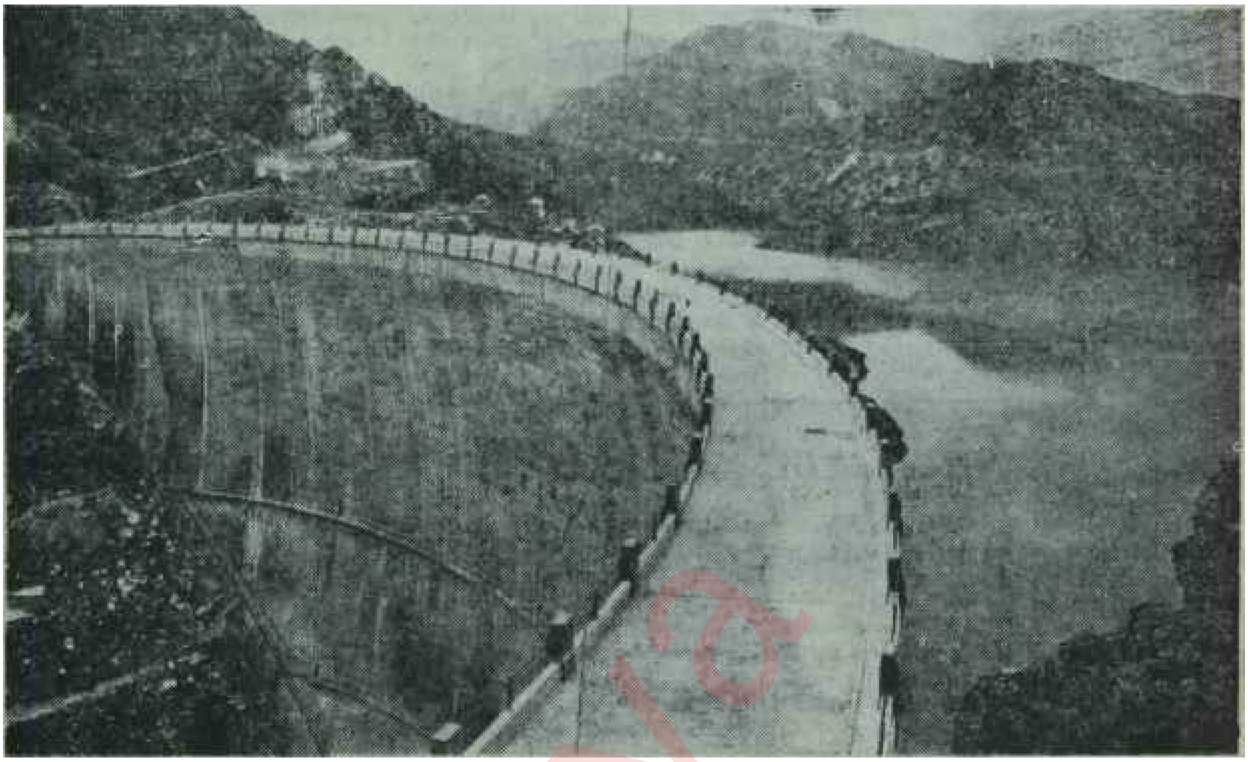
Su, A. P. içinde bol miktarda bulunan bir tip politikacının tipik misalidir. Herşeyden evvel seçim bölgesinde, seçilmesi için rızasına muhtaç olduğu Ekenin dümen suyundan gitmeye mecburdur. Bakanlık koltuğunda kalabilmesi imkânı -bir zamanlar- A. P. C. H. P. koalisyonuna bağlı olduğundan İnönünün birinci derecede hayranıdır. Öyle ki istifa edeceği gece oranıdır. Öyle ki istifa edeceği gece İnönünün ellerine sarılmış ve:

"— Paşam bize 24 saat müsaade edin, herşeyi düzelteceğiz, ne olur bunu bizden esirgemeyin. İsterseniz, ayaklarınızı öpeyim!" demiştir.

Geçen günler içinde, Bağımsız Gruptan birkaç Bakanın Kabineye girmesi ihtimali Suyu A. P. den istifa etmeye kolaylıkla götürmüştür. Gene birkaç gün içinde, A. P. - C. H. P. koalisyonunun kurulabilme ümidi Suyu yolundan çevirmiştir.

Haftanın sonunda, birkaç günden beri başına gelenleri şöylece bir gözü önünden geçiren Su sonunda, Bakanlık koltuğunun elma şekerine benzediğini, elinde sâdece sapının kaldığını farketti ve kendisini, ziyadesiyle sevdiği alaturka musikiye verdi.

K A L K I N M A

gardenyada bir barajın umumi görünüşü

Su eken, mahsen biçer

İ t a l y a

Perdelerin en çetini

Aşağıdaki yazı, bir memleketin geri kalmış bir bölgesinin kalkınması ve diğer bölgelerin seviyesine ulaşması için İtalyada girişilen bir tecrübeyi anlatmaktadır. Yazı, çalışmaları İtalyada takip eden ve neticeleri gören, yapılan tenkitleri dinleyen Başyazarımız Metin Tokerin Batı Avrupaya ait intihalarının üçüncüsüdür. Doğu bölgemizin kalkınması için ciddî çâre aramakta olduğumuz bir sırada, İtalyadaki "Güney İtalyayı Kalkındırma gayretlerinin ve plânının Türkiyede bilinmesi, şüphesiz bu mesele üzerinde düşü/nenlere ışık tutacaktır.

İtalyada 1950'ye kadar iki bölge, daha doğrusu iki dünya, iki âlem yanyana yaşadı. Romanın kuzeyi ve Romanın güneyi birbirlerile pek az alâkalı iki komşu olarak bir devlerin topraklarını teşkil etti. Milletin, bu iki parça üzerinde yaşayan insanları adeta meseleleri ayrı, yalayışları ayrı, endişeleri ayrı, ekonomik ve sosşartları ayrı, hatta insanları ayrı iki topluluk olarak kaldı. Gelen geçen hükümetler bu garip duruma bir çâre aramağa çalıştılar, fakat hiç biri platonik faaliyet göstermekten ileri gidemedi. Mesele topyekûn ele alınamadı, patlak veren sıkıntıların geçici ve mahallî tedbirlerle giderilmesine çalışıldı, temele imlemedi. Temele imlemediği için de, temeldeki fark arttı da, arttı.

1950'de durumun vehamet kesbettiği ve bütün İtalyayı tehdit ettiği herkes tarafından görüldü. Kuzey mütemadiyen ilerlerken, o bölgede tarım istihsali artar, oraya toplanmış sanayi tesisleri göz kamaştırıcı gelişmeler kaydeder ve refah, zenginlik, verim çoğalırken Güney, Sicilya ve Sardenya adaları da dahil olmak üzere tam bir batağa saplandı. Halkındaki pek az inisyatif büsbütün ortadan halktı, Kuzeyle aradaki uçurum açıldıkça Güneyin iptidailiği arttı, o arttıkça her hangi bir ekonomik hareket bütün bütün imkânsız hal aldı. Yatırımların hemen tamamı, avantajlı Kuzeye kaydı.

Entansif tarım yapılan Kampanya ve Sicilyadaki bir kaç bölge hariç, tarım şartları bir asır önceki durumunu üstünden atamadı. Büyük sanayi, Romadan aşağı katiyyen inmedi. Bir çeşit "Görünmeyen Gelir" sağlayan faaliyetlerin tamamı ise Güneyden uzak kaldı.

1950'de İtalyanın umumi durumu, henüz parlak, hale gelmemişti. Diğer Batı Avrupa memleketleriyle atbaşı beraber değildi. Şahıs başına düşen gelir, o memleketlerdekine nazaran azdı. Ama İtalyanın içinde, üzerine de 18 milyon insanın, yani bütün nüfusun aşağı yukarı yüzde 40'uun yaşadığı 12 milyon hektarlık bir yurt parçası vardı ki bu millî gelirin yüzde 20'sinden azıyla yetiniyordu. Nüfusun yüzde 40'ı ve milli gelirin yüzde 20'si! Yâni, Güneyde adam başına düşen millî hasıla, Kuzeydekinin tam yarısı kadardı.

Güney sefil ve perişandı.

Bölük pörçük ilâçlar

İtalyanın güneyindeki bu durum, aslında uzun bir tarihî gelişmenin neticesidir. Tabiat şartlarından siyaset şartlarına pek çok unsur, böyle bir bölünmeyi kaçınılmaz kılmıştır. Gerçi, gelip geçen hükümetlerin palyatif tedbirleri netice vermemiş değildir. Sular kısmen zapt-ı rapt altına alınarak hiç olmazsa aslında mümbit topraklar entansif tarıma açılmıştır. Eğitim sahasında okuyup

yazma bilmeyenlerin yüksek adedinde bir ufak düşüklük sağlanmıştır. Tarımın makineleşmesi ve kimyevi gübre kullanılması gibi teknik sahalarda bir kımıldama olmuştur. Ancak bunlar, İtalyanın mesut Kuzeyinin kaydettiği ilerlemenin Güneye düşen mütevazi gölgesinden ibarettir. Bir memleketin bir bölgesinde şartlar değişince, bunun öteki bölgelerde hiç akis bulmaması imkânsızdır. Yoksa, Güney 1950'ye kadar bir bütün olarak ele alınmamıştır ve onun temel dertlerinin halli yoluna gidilmemiştir.

Politikacılar, Güneyin Istırabından çok bahsetmişlerdir. Hele seçim kampanyalarında bundan hep lâf açılmıştır Ancak Güneyin Kalkınması Güneyden beklenmiştir. Sanılmıştır ki devletin, Güneyin ekonomisine küçük bir muharrik kuvvet vermesi yetecektir. Bir defa hareket yaratıldıktan sonla, liberal ekonominin rekabete dayanan faktörleri gerekli ilerlemeyi kendiliğinden sağlayacaktır. Bu bakımdan, devletin derli toplu bir plânla Güneye müdahalesi lüzumsuz sayılmış, hatta bunu devletin isi addetmeyenler görüşlerini hararetle savunmuşlardır. Bir sahada darlık mı var? Devlet oraya uzanacak, fakat sıkıntıyı giderdikten sonra çekilecek tir. Zaten Güney Meselesi 1950 ye kadar hep Güneye ait bir iş gözüyle görülmüş, çok kimse bunun üzerine neden bütün İtalyanın eğilmesi gerektiğini anlamamış, kavramamıştır.

İtalya, o yıl bunun zaruretini gördü.

Bir defa, memleketin başlayan kalkınmasını, güneyde verimsiz ve az gelişmiş bir koca bölge mevcutken devam ettirmek imkânsızdı. Bu, bir büyük handikap olacak ve Kuzeye de ayak bağı, köstek teşkil edecekti. Güneyin az geliri ve az istihsali, Kuzeyi pazardan mahrum bırakıyordu. O zaman, zengin Kuzey de anladı ki Güneyin kalkınması sadece Güney için değil, kendisi için de bir zarurettir ve böyle bir gayretin memlekete yükleyeceği yük İtalyanın tamamının menfaati icabıdır, İtalya, güneyinden vaz geçemeyeceğine göre bu bölge belini doğrultamadıkça memleketin diğer taraflarının kanını yardım veya destek diye emecekti. Halbuki, bir milli fedakârlıkla ve Güney bir bütün olarak bir ayrı plân içinde ele alınırsa Kuzeyin gelişen tarımı, sanayii ve ticareti çizmenin alt yarısında mükemmel pazar bulacaktı.

10 Ağustos 1950'de, İtalyanların kendi lisanlarında "La Cassa per il Mezzogiorno" adını verdikleri Güney Kalkınması Teşkilâtı kuruldu.

Hareketin felsefesi

İtalyanların, geri kalmış güney bölgeleri için memleketin umumi plânının da dışında bir hususi plân yapıp teşkilât kurmaları bazı zaruretlerin neticesidir. Bu zaruretlerin temelinde, Güney ile diğer bölgeler arasındaki ihtiyaç farkı yatmaktadır. Bu ihtiyaçların neticesi olarak Güneyde bazı fevkalâde tedbirlerin, normalin üstünde çabuk kararların alınması, acil ihtiyaçların karşılanması için hususi yollara ve kolaylıklara başvurulması, gerekmiştir. Bunun yanında, çalışmalarda bütünlük ve devamlılık teinini de Hükümeti o yola itmiştir. Nihayet, mâli bakımdan yetkili, kredi muamelelerinde cömert, vergi sahasında teşvik edici hareketlere girişebilen bir teşkilâtın lüzumu işin başından itibaren kendini hissettirmiştir..

Bu sıralarda dünyada, bir "Az Gelişmiş Memleketler" meselesinin önem kazanması La Cassa per il Mezzogiorno'ya ilgiyi arttırdı. İşte, İtalyada bir Gelişmiş Bölgeyle bir Gelişmemiş Bölge yanyana bulunuyordu. Durum, dünyadaki durumun küçük çapta bir örneğiydi. Nasıl yeryüzünde Az Gelişmiş Memleketler, daha talihli memleketler için bir dert ve sıkıntı kaynağı teşkil ediyorsa, ne çeşit tehlikelere gebe bulunuyorsa ve hangi tesirlere açık kalıyorsa İtalyanın güneyinde bütün o faktörlerin eşi göze çarpıyordu. Madem ki bu dertlere deva taranıyor, bir takım formüllerin tesbitine çalışılıyordu İtalyanın güneyi pek âlâ bir laboratuar görevi görebilirdi. Orada bazı prensipler tatbik edilebilir, orada varlıklı bölgeler ve memleketler işbirliği sağlayabilir, orada neticeler tahlil olunabilirdi. Bu, dışardan sağlanacak bir büyük yardım demekti. İtalyanlar süratle gördüler ki minyatür laboratuar için bir özel teşkilât kurulur, geri kalmış bölgenin kalkınması yolunda önce İtalya elinden geleni yaparsa dost batılı eller de boş durmayacaklardır.

Fikri, bilhassa varlıklı Kuzeye -oranın adı "Büyük İtalya"dır- kabul ettirtmek, tabii zahmetsiz olmadı. Fakat Güneye oranın adı "İkinci küçük italya"dır- bir şey eklemek demenin Kuzeyden bir şey eksiltme mânasına gelmediği, tam aksine İtalyanın bir bütün haline gelmesinin Kuzeye de yarayacağı gerçeği yavaş yavaş meydana çıkınca Kuzeyin imkânları ve sermayesi Güneyin yolunu tutmakta fazla inatçı davranmadı.

Bizim zavallı Doğumuz!

Camsımla İskenderun arasında bir hat çizilecek olursa, bunun doğusunda kalan bölgenin, batısındaki bölgeye nazaran güç durumda olduğunu, kabul etmemek imkânı yoktur. Tarih, coğrafi durum, tabiat, siyasi şartlar, mevcut kaynakların dağıtışı böyle bir ikiliği kendiliğinden yaratmıştır. Bunu, bir fiili durum olarak ele almak ve bölgecilik kompleksini bir kenara iterek o bölgeyi süratle kalkındırmak lâzımdır. Bunun yolunun, memleketin o parçasına şamil *bir geniş ve etraflı plandan geçtiği anlaşılıyor.*

Gönül ister ki Doğunun Meclise gönderdiği temsilciler, her şeyden önce bu çeşit teşekkülün kurulmasını sağlasınlar, hükümetleri o yola itsinler; aralarındaki parti farkını gözetmeksizin bölgelerinin selameti için işbirliği yapsınlar. Ama, hayır ! Böyle bir birlik yoktur ve her kafadan, bazen en münasebetsiz cinsten, bir ayrı ses çıkmaktadır. Bunların en tipiği, zaman zaman koparılan "Üniversite isterük" feryadıdır. Bütün iptidai şartlardan mahrum bir kocaman yurt parçası ve sonra, oraya Üniversite! Buna, başa fesleğen takmak istemeden başka verilecek isim yoktur.

İhtiyaçlar bu şekilde ele alındı mı, on yıllık D. P. devrinin usulleri tekrarlandı mı Doğunun hiç bir derdi deva bulmaz. Sâdece, oraya akıtılacak paradan belirti zümreler çimlenir ve hakimiyetlerini arttırırlar. Pek geniş bir umumileştirmeye yol açacağı için dikkatli söylemek lâzımdır ama, Doğudan gelen temsilcilerin işin aslında bunu isteyip istemedikleri pek de garanti değildir. Zira bunların, o zümreleri temsil ettikleri yaygın bir ithamdır.

Doğuyu bir bütün olarak ele alacak, onu Doğunun Meselesi değil, Türkiyenin Meselesi diye kabul edecek bir sistem, bir teşkilât, bir gayret! O noktaya gelinmedikçe bütün çabalar, ağanın tahakkümünden salon sosyalistlerinin edebiyatına, hiç bir şey havanda su değmenin ötesine geçmiş sayılmayacaktır. -

Teşkilât kuruluyor

Güneyle alâkalı teşkilâtın kanuni adı "Cassa per Opere Straordinarie di Pubblico Interesse nell' Italia Meridionale = Güney İtalyada kamu yararına fevkalâde icraat için teşkilât "dır. İtalyan hükümeti, kanunda "fevkalâde" kelimesinin bulunmasına bilhassa dikkat etti. Ancak bu suretledir ki tutarı, cinsi ve tatbik zamanı amme müesseselerinin selahiyetinin üstünde icraata girişmek imkânı elde edildi. Güney İtalyada yeni teşkilât, öteki amme müesseselerinin yerini almayacak, onlara eklenecekti. Kanunda icraat için "kamu" denilmekle yetinilmeyip "kamu yararına" denilmek suretiyle de bir elastikiyet, hareket ve inisyatif serbestliği sağlanıyordu. Teşkilât, sâdece devlet parasıyla finanse edilen icraat peşinde değildi. "Kamu yararına" gördüğü özel teşebbüslere de yardım edecek, ona kolaylıklar sağlayacak, hatta onu finanse edebilecekti. Gaye, devletin ele aldığı Güneye özel teşebbüsü de götürmek, Güneyin kalkınmasını elbirliğiyle başarmak, Güneyi de yatırımlar için elverişli bir saha haline sokmaktı. İtalyanlar, kurulan teşkilâtın klasik devlet dairelerinden daha az kırtasiyeci, daha fazla dinamik olması lüzumunu baştan anladılar.

Napolinin güneyinde faaliyet

Akıl + Para = İş

Para = 19

Buna rağmen, aradan geçen oniki yılın sonunda teşkilâtın kırtasiyeciliği başlıca tenkit konusudur. Bu, ziyadesiyle geri kalmış bölgelerin kalkınmasında en ufak gecikmeye tahammül kalmadığının en güzel delilidir, Zira

Kilit Taşı

Bugün Batıda, pek çok kimsenin sandığı veya sanmak istediği gibi liberal ekonomi, serbest rekabet memleketlerin • hayatının esasını teşkil etmiyor. Bir plân fikri her yerde doğmuş ve bu fikrin adeta mucizeyi hatırlatan neticeler vermesi bütün devlet adamlarını o yola itmiştir. İtalyanın topyekûn kalkınmasını içine alan meşhur Vanoni Plânı, Güneyle ilgili teşkilâtın başarısı sonunda hazırlanmıştır Vanoni Plânının esası şudur: Bir ilerlemeyi gerçekleştirmek için Devletin çeşitli sahalara müdahale etmesi ve koordinasyonu temin ederken o sahalardaki mevcut gücü de arttırması şarttır.

Ancak, Batıdaki Plân mefhumu ile Doğudaki Plân mefhumunu birbirine karıştırmamak lâzımdır. Batıda Plân, teknisyenlerin hazırlayıp tatbik ettikleri, fakat kararını siyasi mercilerin verdikleri bir sistemdir. Plân, Ur ferman değildir. Umumi politika, teşrii organın mürakabesindeki icra organı tarafından çizilmektedir. Ama Plân, denilebilir ki, devlet adamını politikacının tasalludundan korumaktadır.

Demir Perdenin gerisinde memleketin bütün kaynakları ve varlığı Devletin elindedir. Bu yüzden, bir plânın tatbiki sâdece Devletin omuzlarındadır. Batıda durum değişiktir. Kanaviçenin gergefi doğrudan doğruya Devletindir. Devlet, örgünün bir kısım el emeğini ve ipliğini de deruhte etmektedir. Ama bunların yanında özel sektör kendisine istifadeli bir saha bulmaktadır. Plân dairesinde özel teşebbüsü teşvik! İşte, Batılı manasıyla plân budur. Düşünmek lâzımdır ki Güneyle ilgili Teşkilât kendi bölgesinde mer'i muazzam vergi muafiyeti tanımak imkânına sahiptir. Sınai tesisler, on yıl müddetle kâr üzerinden vergi vermemektedirler. Buna, "Ricchezza mobile" deniliyor. Şirketler; kârlarından yüzde elliye kadar bir nisbetini yeni yatırımlara ayırdıkları takdirde vergi muafiyeti kazanmaktadırlar. Çeşitli belediyeler, çeşitli işletmelerden vergi almamaktadırlar. Bu, zengin Kuzeyde kazanılmış servetlerin sermaye şeklinde Güneye gelmesini ve orada yatılım halinde işletilmesini sağlamaktadır. Bu, özel teşebbüse gösterilen kolaylıktır. Devletin idaresindeki millî teşekküllerin de bir yıl,içinde kuracakları yeni tesislerden yüzde 60'ının Güneyde yapılması' mecburiyeti vardır.

Görülüyor ki Plân bir yandan kayıtlar koymakta, ama diğer taraftan kolaylıklar sağlamaktadır. Bunların ikisi de bölük pörçük olmayınca, herkes ne kadar süre, nerede, ne yapılacağını bilince hesabını kitabını ona göre ayarlamaktadır ve uzun vadeli işlere girişebilmektedir. Güneydeki vergi muafiyeti, bol kazançlı ve gelişmiş Kuzeydeki çok yüksek vergilemeyle kıyaslanınca iş adamlarının Güneyin kalkınması dâvasına en koyu birer güneyli gibi dört elle sarılmalarındaki hikmeti anlamak kolay hale gelmektedir.

Kadı kızında kusur olduktan sonra, Batılı mânada da olsa Plânda kusur bulunmaması imkânı mı vardır? Ama mesele, bir varlığın kıymeti biçilirken faydası ile zararı arasında denge kurmak ve hükmü ona göre vermektir.

her gecikme, aradaki mesafeyi biraz daha açmaktadır.

Siyaset ve icraat

Teşkilât, devlet içinde devlet hüviyetinde değildir. Demokratik her memlekette olduğu gibi İtalyada da bu, siyasî kuvvetin emri altındadır. Teşkilât bir plân ve icraat organıdır. İkisi arasındaki karar verme hakkı, Hükümete aittir.

Bir "Güney için Balkanlar Komite. at" var. Komiteye, bir Devlet Bakanı başkanlık ediyor. Tarım ve Ormanlar, Bayındırlık, Ulaştırma, Maliye, Sanayi ve Ticaret, Çalışma ve Sosyal Yardım, İktisadî Devlet Teşkilâtı ve Turizm Bakanları Komitenin üyeleri. Komite, Güneyin gelişmesi politikasını tesbit ediyor ve müdahale plânının ana hatlarını veriyor. Teşkilât genel direktifleri bu Komiteden alıyor, bu Komite tarafından kontrol ediliyor.

Siyasî mahiyetteki bu hattın için de projelerin tatbikatı, programın hazırlanması ve koordinasyonun sağlanması Teşkilâtın görevi. Teşkilât bu görevini yerine getirebilmek için bir fikrî organa ve bir icra organına sahip.

Birincisi, bir İdare Meclisi halinde çalışıyor. Bir başkam, iki başkan vekili, Güneyin meselelerini en iyi bilenler arasından seçilmiş on müsteşarı var. Teşkilâtın Genel Müdürü de Meclise dahil.

İkincisi, bir Genel Müdürlük. Teşkilâtın bütün servisleri ona bağlı. Genel Müdürlük çeşitli sektörleri kapsayan müdürlüklere ayrılmış: ağaçlandırma, kadastro, kanalizasyon, su yolları, yollar, kredi, maliye, endüstri, turizm, balıkçılık, küçük sanatlar gibi.. Ayrıca meslekî yetiştirme ile ilgili bir kısım ve tabii Teftiş Heyeti var.

Teşkilâtın gelişmesi

Teşkilât 1950'de on yıllık bir plânın tatbiki için ve bin milyar liretlik kaba taslak 1 liret 2 kuruştur- bir finansman imkânıyla kuruldu. Bu meblâğın yüzde 77'si tarıma, yüzde 11,5'u su yolları ve kanalizasyona, yüzde 9'u yollara, yüzde 2,5'u turizme ayrıldı.

Bu taksim, Teşkilâtın kurulmasıyla güdülen gayeyi açıkça göster, mektedir. Güney, başlıca kaynağı tanın olan bir bölgedir. Güneydeki sefalet zincirinin kırılması gayretine tarım sahasındaki verimin arttırılması ve bir enfrastrüktür kurulman suretiyle başlandı. Bir "sanayileşme öncesi devri"nin temel müesseseleri kurulurken tarım sahası esas sektör olarak ele alınıyordu. Güneyin de sanayileşmesi lüzumu hiç kimse tarafından inkâr olunmuyordu. Fakat bölge buna o derece hazırlıksız ve eldeki imkânlar öylesine mahduttu ki evvelâ acil ihtiyaçların tarım sahasına para akıtmakla karşılanması zaruret halinde belirdi.

İki yıl, bu böyle devam etti. Tarım sahasındaki yatırımlara rağmen Güneyin büyük derdi olan "görülen ve görülmeyen işsizlik" ortadan kalkmadı. Bu kütleleri çalıştırmak için, tarımın dışında iş sahaları açılması gerekti. 1952'de Teşkilâta, finansman plafonunun çok üstünde yabancı krediler sağlayıp bununla Güneyde sanayi teşebbüslerini finanse etmek yetkisi verildi. Aynı yıl plânın müddeti 12 yıla çıkarıldı, fonu da 280 milyon liret arttırıldı. Ayrıca demiryolla için 75 milyar liretlik bir ek tahsisat çıkarıldı. 1957e kadar, çeşitli kanunlarla Teşkilâtın görev sahası, imkânları ve yetkileri genişletildi.

1957'de, bir yandan müsbet neticelerin alınması, diğer taraftan sanayileşme sahasında daha süratli hareket edilmesi lüzumu karşısında yeni bir adım atıldı. Zaten bu sırada, gittikçe kalkınan İtalyanın Güneye vereceği para miktarı artmış, çalışmalara dış destekler çoğalmıştı. 1957'de Teşkilâtın ömrü 15 yıla çıkarıldı, imkânları da önce 2.040, sonra 2.069 milyar liret oldu. Bu parayla sanayi, küçük sanatlar, otelcilik, balıkçılık ve tarım sahalarında özel sektöte daha fazla kredi sağlanabildiği gibi, okul, meslekî yetişme, sos-

İtalyanın kuzeyini ve güneyini gösterir harita

Setler yitirtiyor

Selamet, sabrın sonunda

Az gelişmiş bir memleketin, az gelişmiş bir bölgenin hoplamalı zıplamalı usullerle değil bilgili, planlı ve basiretli bir demokratik yolla daha kolay, daha rahat, daha iyi kalkınabileceğinin Yunanistandan sonra ikinci misali: Güney İtalya. Şu anda, Demir Perde gerisinin talihsîz memleketleri sıkıntı içinde kıvranırken, koca Çin bir meçhul istikbalin uğruna nesillerini tüketirken ve fezaya gemi üstüne gemi yollayan kudretli Rusya yiyecek ve içeceği milletine daha pahalı yedirip içirme zoru altında ezilirken daha çok sayıda Fiat otomobili, daha çok sayıda kendi radyoları, daha çok sayıda Zoppas buz dolabı Romanın aşağısında bulunan bir zamanların talihsiz topraklarına akıyor. Oniki yıllık bir ciddi gayretin sonunda, hiç bir mucizeye lüzum kalmaksızın, Güney İtalya halkı daha mesut ve müreffehtir.

İnsanoğlunun ihtiyacı hiç bitmez ve her iyinin daha iyisi vardır. Zaten insanlık tarihindeki terakkinin sırrı ve sebeb-i hikmeti de bundan başka bir şey değildir. Bu yüzdendir ki Yunanistanda yunanlıların, Güney İtalyada italyanların bütün meselelerini halletmiş olduklarını söylemek imkânsızdır. Ama, bir kapalı rejimin, bir otoriter sistemin ağırlığını omuzlarında hissetmeksizin ve şahsi hürriyetlerinden bir şey kaybetmeksizin yüzleri pek âlâ gülmüştür. Her halde komşuları Yugoslavya veya Çekoslovakyada, Romanya veya Bulgaristanda, yahut Macaristanda çalışma taburlarının ıstıraplı hayatına katlanarak daha parlak bir istikbal yaratmaya zorlanan kütlelerden mesut ve müreffehtirler.

Ancak bu saadetin altında bir sağlam inancın yattığını belirtmek lâzımdır. Tıpkı insanların hayatında olduğu gibi milletlerin hayatında da selamet sâdece sabrın sonundadır. Merhaleleri yakmak, asırları senelere sığdırmak, göz açıp kapayıncaya kadar çağdaş uygarlık düzlüğüne erişmek nutuklarda kulağa güzel gelse de fazla gerçekliği bulunmayan yavelerdir. Bir akşam yatıp ertesi sabah milyoner kalkanlar nasıl edebiyat konusuysa, milletleri bilinen usullerin dışında kalkındırmayı vaad edenler de sâdece onları aldatmak isteyen muhterislerdir. Her kalkınma mutlaka bir emeğin, fedakârlığın, gayretin ve çalışmanın neticesi olacaktır.

Mesele, zavallı ve ihmal edilmiş kütleleri bir anda o seviyeden alıp bir üst seviyeye götürmeye kalkışmak değildir. Bunu gaye edinenler, göz boyamak için bir üst seviyede bulunanları alt seviyeye getirmek suretiyle vaad ettikleri eşitliği sağlamakta, ama hiç kimseyi gene de aldatamamaktadırlar. Mesele, o kütleleri hakikaten bir noktadan alıp emin adımlarla ileri noktalara teker teker götürmektir. Bu insanlara kaderlerinin iyileşmekte, hallerinin düzelmekte olduğu inancı verilebilirse, onlar bunu gerçekten anlayabilirler, hissedebilirlerse huzur ve güven o topraklara kolaylıkla iner, yerleşir, kalkınma gittikçe hızlanır.

İş, İlk adımı atabilmekte.

yal yardım sektörlerinde tahsisat arttırıldı.

Akan dış yardım

İtalyanlar kendi az gelişmiş bölgelerini kalkındırmak için paçayı sıvadıktan ve bir ciddi teşkilât kurup buna iç finansman imkânı sağladıktan sonra dışardan yardım görmekte gecikmediler. Bir defa, kuruluş kanunuyla Karşılıklı Paralar fonundan İtalyaya hibe edilen meblağ doğrudan doğruya Teşkilâtın kasasına gitti. Bu yoldan. Güneyin kalkınmasının sağladığı ek miktar 60 milyar liretin üstündedir. Bunun yanında Teşkilât, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasıyla Avrupa Yatırımlar Bankasından ve eş yabancı mali müesseselerden 1962 yılı başına kadar 400 milyon 463 bin dolarlık uzun vadeli, ucuz faizli kredi temin etmiştir. Böylece, 15 yılda sarfedilmek üzere Teşkilâtın eline muazzam bir malî imkân geçmiştir.

Fakat, Güneye yatan para bununla da kalmamıştır. Teşkilât özel sektörle de sıkı münasebet kurduğundan o sektörün sermayesi bu miktara eklenmiştir. Güneyin kalkınması için Teşkilâtın özel sektöre yardımı çeşitli olmuştur. Elinde sermayesi bulunanlara kolaylık gösterilmiştir. Bu kolaylık neticesi, Güneyde yatırım yapmak verimli hale gelince Kuzeyin sermayesi çizmenin ucunun yolunu tutmuştur. Sermayesi az olanlara, Teşkilât uzun vadeli ve ucuz faizli kredi vermiştir. İmkanı bulunup ta sermayeden mahrum kimselere ise eş şartlarla yardım edilmiş, imkânların değerlendirilmesi yolu açılmıştır. Vasati bir hesapla, Teşkilâtın kendi kasasından yatırdığı her 100 lirete mukabil özel teşebbüs tahminen 40 liretlik yatırım yapmıştır ki, bu, muazzam, bir neticedir. Özel teşebbüs en ziyade tarım sahalarının geliştirilmesi, sanayi tesislerinin kurulması, otelcilik ve turizm, küçük sanatlar, balıkçılık ile ilgilenmiştir. Buralara özel teşebbüsün yatırdığı para birkaç yüz milyar lirettir.

Tabii, bu sahalara ayrılan paralar eşit olmamıştır. Su ve kara yolu gibi amme yatırımlarında Teşkilâtın her 100 liretine mukabil özel sektör 2-3 liret harcamışken tarım, turizm sahalarında bu 200 - 250 liret, sanayi iştiraklerinde ise 1000 lirettir.

Göze çarpan diğer bir husus, Teşkilâtın, çalışmaları ilerledikçe özel sektörün Güneye alâkasının artması ve elde edilen neticelerde hızın bu surette aritmetik değil, jeometrik tarzda yükselmesidir. İşin başında bir bekleme havası içinde olan özel sektör, Devletin gayretleri devam edince onun yanına katılmış ve kendisine istifadeli, emin bir saha bulmuştur. Bilhassa kredisi ve kolaylıkları bol sektörlerde özel teşebbüs Devletin yerini almakta gecikmemiş, bu da Teşkilâta, elindeki parayı ammeyi daha ziyade alâkadar eden sahalara dökme imkânını sağlamıştır.

Yatırımların miktarı

Teşkilâtın sahası içinde bulunan çeşitli sektörlerde, ilk on yıl içinde fiilen yapılan yatırım miktarı, 1.497 milyar lirettir. Bu, senede 150 milyar liretlik yatırım demektir. Tabii, meblağ sâdece bir vasatidir. Yoksa, ilk yıllarda yatırımlar daha az olmuş,

Turistik bir köy

Sermayesi : Güneş

temelin kurulması, toprağın temizlenmesi zaman almış, fakat motor harekete geçtikten sonra ilerleme hızlanmıştır. Meselâ bu vasatinin gerçekleştiği on yılın onuncusunda yatırım tutarı 240 milyar lirettir.

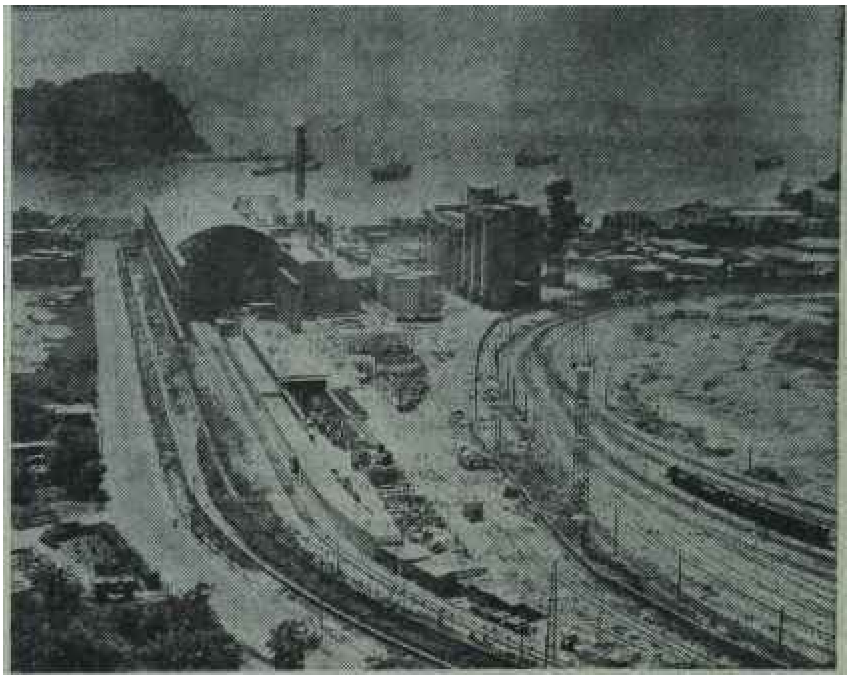
Teşkilât, elindeki paranın çarçur olmaması, bir yatırımın mutlaka başka yatırımlara da imkân verecek tarzda yapılmasına dikkat göstermiştir. Plân ve projeler o gözle tetkik olunmuş, mütehassıslar o sahalarda kullanılmıştır. Tabii bu inceleme, şimdi Teşkilâta bulunan kırtasiyecilik kabahatinin başlıca sebeplerinden bi--idir. Bugüne kadar Teşkilât 1.296 milyar lirettik 161.252 projeyi onaylamıştır ve bunların hemen tamamı tatbike konmuştur. Düşünmek lâzımdır ki bu, sâdece amme işleri ve tarım sahasındadır. Bunların tatbiki, 233 milyon iş gününe ihtiyaç göstermiştir. Teşkilâtın, Güneydeki işsizliği yenmek için sarfedilen gayretlere yardımı böylece ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen neticeler

İtalyanlar Güneyi kalkındırma lüzumunu kavrayıp ta teşebbüse geçtiklerinde bu bölgenin' ne halde bulunduğunu anlamak için bir misal yeter. Bölge, 18.7 milyonun yaşadığı 2.638 topluluktan müteşekkildir. 1950'de bunların sâdece 138 tanesinde su vardır. Teşkilât, buraların her birinde gelecek 50 yılın ihtiyacını karşılayabilecek tesisat yapma gayesini gütmektedir ki bu 283 milyar lirete ihtiyaç gösteren bir iştir. Bugüne kadar 609 tesis yapılmış, 6.025 kilometrelik boru döşenmiş, mecmu kapasitesi 900.882 metre küp olan 1120 rezervuar konulmuş, 5 milyon insanın oturduğu 1.115 topluluk suya kavuşturulmuştur.

Güney, yol bakımından da daha talihli değildir. Teşkilât 15 senede 15 bin kilometrelik yolun tamiri ve 3.500 kilometrelik yolun inşası zaruretiyle karşılaşmıştır. On yılda 11.900 kilometrelik yol üzerinde tamir yapılmış, **1.175** kilometrelik yeni yol inşa olunmuştur.

Endüstri, tarım, turizm ve diğer sahalardaki başarılar da aşağı yukarı bu nisbetler dahilindedir. Yatırımların gelir bakımından neticesi, her bir sektör için uzun ve sıkıcı rakkamların verilmesine lüzum hissettirmeyecek açıklıktadır. Güney bölgelerinin net geliri 1951 ile 1959' arasında 1.948 milyar liretten 3.267 milyar lirete yükselmiş, yani yüzde 67,7 nisbetinde bir gelişme göstermiştir. Liretin satın alma gücünde vukua gelen değişmeye rağmen bu, göz kamaştırıcı bir artıştır. Bu çapta bir gelişme, Güneyin bütün tarihinde mevcut değildir. Üstelik, unutmamak lâzımdır

Bir çimento fabrikası çalışıyor
Topraktan servet

ki gelir yükselmesi asıl bundan sonra başlayacak, yatırımlar meyvalarını verecektir, İlk on yıl, başlamış fakat bitirilmemiş yatırımlar devresidir. Sâdece o devrede Güneyde kullanılan traktörlerin miktarı dört, gübre miktarı ise üç misli artmıştır. Teknik bilgi yayılmış, meslekî gelişmeye önem verilmiştir. Sanayinin kullandığı elektrik enerjisi, ilk on yılda bir misli çoğalmıştır. Kredi talebi yükselmiş, istihlak artmış, satın alma gücü çoğalmıştır. Şimdi Güneyde 1950'ye nazaran iki misli fazla otobüs işlemektedir. Buna rağmen italyanlar, istihlakin daha da çoğalmasını arzulamaktadırlar. Zira hareket noktasında Güney o kadar fakir haldeydi ki, istihlak asgari seviyede bulunuyordu ve insanlar ancak yaşayabiliyorlardı.

Tecrübenin bilançosu

Teşkilât, yabancılar için, hele bu çeşit bölgeleri bulunup ta onlara henüz el sürememiş olanlar bakımından gıpta ve ibretle tetkik edilecek bir tecrübedir. İtalyanlar, gayretlerden tenkitlerini esirgemiyorlar. Başlıca kusur, kırtasiyeciliktir. Bunun yanında israf bir şikâyet konusudur. Daha az parayla, daha fazla zamanda daha iyi neticeler alınabileceği hususu belirtiliyor. Tenkitlerin pek çoğu' haklıdır ve doğrudur. Ancak, Teşkilâtın bir büyük kıymeti yardır. İtalyanlar, bir memleketin geri kalmış bölgesini, bütün milletin hep birden, toplu gayretle ve hususi şartlar sağlayarak kalkındırması gerektiği gerçeğini gözler önüne sermişlerdir. Milletin kendisi böyle bir gayretle sarsıldı mı, dışardan yardım gelmekte gecikmemektedir. Bunun yanında ve belki bundan da kıymetlisi, iç sermaye o bölgeye kısa zamanda teveccüh göstermekte ve devletin üzerindeki yüklerin çoğunu alarak yeni imkânlar yaratmaktadır.,. Yani, bir gelişme çağı teşekkül etmektedir.

Her şey gösteriyor ki bizim "yol yürüye yürüye, borç ödeye ödeye biter" sözü her devrede her topluluk için kıymetini muhafaza ediyor. Bir milletin, geri kalmış bir bölgesi için, ahlar, vahlar çekmesi, siyasî nutuklara onu konu etmesi o bölgeyi arpa boyu ileri götürmüyor. Yapılacak olan şey evvelâ karar vermek, ondan sonra onun tatbikatına girişmektir. Acemilik, tecrübesizlik, israf, kırtasiyecilik.. Tutulan yol »üzerinde bunlar hep karşılaşılması mukadder manialar. Ama mekanizma bir defa işlemeye başladı mı, hepsi geride kalıyor ve merhalenin sonunda dönüpte geri bakıldığında sâdece parlak başarılar göze çarpıyor.

İçinde bulunduğumuz yıl turizme de daha çok açılmış olan İtalyanın güneyine gidenler, eğer oralara bundan oniki yıl önce yollan düşmüşse, bütün şartlan değişmiş, bütün sefaleti, kaybolmuş, bütün dertleri tükenmiş bulmuyorlar.

Buldukları, yepyeni bir ruh: Teşebbüs ruhu.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Piyasa

Açıl kilidim, açıl!

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında birgün genç ve sevimli bir adam, oturduğu koltukta hafifçe kımıldandı ve:

"— Piyasadaki buhranın ve durgunluğun sebebi siyasi hayatımızdaki istikrarsızlıktan başka bir şey değildir" diye konuştu.

Adamın adı Behçet Osmanağaoğluydu ve İstanbul Ticaret Odasıyla Odalar Birliğinin Başkanı bulunuyordu. Osmanağaoğlu, o çarşamba günü yaptığı basın toplantısında, piyasadaki durum hakkında bilgi verdi ve hükümetin bir an önce kurulması gerektiğini, İstanbullu iş adamlarının hislerine tercüman olarak ifade etti.

İstanbulda 50 bini aşkın ticaret mensubunu temsil eden Behçet Osmanağaoğlunun sözlerine bugün Türkiyede, aklıbaşıda bir kimsenin hak vermemesi mümkün değildir. Zira, 27 Mayıs İhtilâlinden bu yana iş alanındaki durgunluk, son üç haftalık kabine buhranı dolayısiyle daha da kesif bir hal almıştır. Nitekim Behçet Osmanağaoğlunun, hükümetin bir an önce kurulması yolundaki temennisi, endişeli iş çevrelerinin gerçek düşüncelerini dile getirmektedir. Piyasanın bugün içinde bulunduğu buhran muvacehesinde kabinenin bir an önce kurulmasında İnönünün vaktiyle belirttiği gibi, "sayısız milli menfaat" bulunduğu bir gerçektir.

Bütün klasik iktisat kitaplarında belirtilen husus, dünyanın her yerinde iktisadi durumun sağlam veya bozuk olduğunu en hassas bir şekilde gösteren ölçünün altın Hatlarındaki değişiklikler olduğudur. Gerçekten, sabık D. P. iktidarı zamanında para piyasasındaki aşırı şişkinliği ifade eden enflasyoncu, har vurup harman savurucu politika dolayısiyle, eşya fiyatlarındaki yükselişi toptan ve doğru olarak gösteren altın fiyatları da yükselmeye başlamıştır. Altın piyasasındaki gelişmelere doğru teşhis koymakta kabiliyetleri müsellem kurt borsacıların "miyar" olarak aldıkları Cumhuriyet altını, 1950 yılında, siyasi iktidar D. P. ye teveccüh etmeden önce 30 - 35 lira arasında oynarmaya kâfi gelmiş ve altın fiyatları büyük bir dalgalanma göstermiştir. Dünyanın her tarafında vukubulan ihtilâllerin sonucunda altın borsaları alt - üst olurken, Türkiyede bunun tam tersinin olması, ilk nazarda garip karşılanmışsa da, bunda Türkiyeye mahsus özel şartların payının büyüklüğü açıktır. Milli birlik İdaresi sırasında seçimlerin yapılacağı hakkında verilen teminatın, "hele şu seçimler yapılsın da, piyasa ondan sonra mutlaka düzelir" şeklinde müsbet bir iyimserlik yarattığı, sokaktaki adamın bildiği gerçeklerdendir. Nitekim, "seçimlerden sonra piyasa açılır" kanaati, siyasi hareketlerden ziyadesiyle müteessir olan nazenin özel sermayenin ürkmesine - nisbeten de olsa- engel olmuştur. Sosyalist eğilimli 14'lerin tasfiyesi, şüpheci kapital sahiplerinde yeni bir itimadın doğmasını sağlamış ve seçimlerin yapılması, özel sermayedeki son şüphe kalıntılarını da silip götürmüştür.

Behçet Osmanağaoğlu
Asayiş berkemal mi?

ken, 1957 yılma kadar süren enflasyon politikası neticesi 300 liraya kadar yükselmiştir. İşte ancak o zaman enflasyoncu politikanın şampiyonları, kafalarım avuçlarının içine alarak düşünmek ihtiyacını duymuşlar ve neticede 1958 yılının Ağustos ayında bir devalüasyona gitmek zarureti hasıl olmuştur.

Aman, kapital ürkmesin!

97 Mayıs İhtilâline kadar, belirli iniş ve yükselişler gösteren altın fiyatlarının, İhtilâlin yarattığı psikolojik panik havası içinde birdenbire fırlamasını bekliyenler, bu tahminlerinde aklandıklarını görmüşlerdir. Zira, İhtilâlin ilk günlerindeki şaşkınlık havasının dışında, verilen teminatlar piyasada genel bir itimad uyandır-

İhtilâl ve intikal devrelerine alt siyasi "courant d'air"ler badiresi böylece atlatıldıktan ve İnönü kabinesi işe başladıktan sonra özel sermayeyi rahata kavuşturucu tedbirlerin alınması safhasına gelinmiştir. İsmet İnönünün bu yılın başlarında Türkiyedeki en geniş iş piyasasına sahip olan İstanbula gelmesi ve iş çevreleriyle doğrudan doğruya temasa geçmesi bu gayretler cümlesinden olmuştur. İstanbul Ticaret Odası Başkanı Behçet Osmanağaoğlunun İstanbuldaki AKİS muhabirine de belirttiği gibi,

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

İsmet Paşanın iş çevreleriyle yaptığı görüşmeler, piyasada "hissedilir bir ferahlık" yaratmıştır. İstanbul Ticaret Odası, Sanayi Odası ve Ticaret Borsasının 'piyasa ile ilgili olarak yaptıkları tekliflerin, İnönü kabinesi tarafından dikkate alınması, vergi reformları, İcra İflâs Kanununun tâdili, Maden Kredi Bankasının ihdası tasarısı ve ithal kotalarındaki tıkanıklıkları önlemeye matuf tâdiller, Türkiyede iş piyasasını saflara ve sıhhatli bir bünyeye kavuşturmuştur. Ancak yine Osmanağaoğlunun ifade ettiği gibi, henüz nekahet devresini geçirmekte olan iş piyasasında, siyasi dalgalanmalar yeniden bazı ihtilâtların dogmasına yol açmıştır. A. P. nin siyasi af konusundaki tutumu ile başlıyan gerginlik derhal tesirini göstermiş, yeniden birtakım huzursuz kıpırdanmalara sebep olmuştur. Hükümet buhranı, kapanmamış olan yaraya tuz biber ekmiştir. İşte, Behçet Osmanağaoğlunu bitirdiğimiz haftanın ortasında çarşamba günü acı ve hüzünlü bir konuşma yapmaya sevkeden âmil de bu olmuş ve genç başkan, siyasi parti liderlerinin "mesuliyet duyguları"na hitap etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Özlenen şey: İstikrar!

Buna karşılık, piyasadaki bu durum, altın fiyatlarında pek büyük bu* tesir icra etmemiş görünmektedir. Cumhuriyet alfanı, seviyesini muhafaza etmektedir. Ancak, piyasanın bugünkü durumunun alfan fiyatlarında büyük bir dalgalanma tevlid etmemesini, "iktisat dışı" bir takım sebeplerde aramak lazım geldiğinde, bu işten anlıyan herkes müttefiktir. Zira, mevzuatımıza göre, Türkiyeye alfan ithali yasaktır. Buna rağmen, gayrımeşru yollardan Türkiyeye kaçak olarak alfan ihtal edilmekte ve bu altınlar, altın piyasasındaki "arz"ı arttırdığından fiyatlar yükselmemektedir. Tabii bu arada, altın fiyatlarının yükselmemesinde önemli bir başka sebep de mevcuttur ki, o da, iş adamlarının paraya olan ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaç, elde mevcut altının alfan piyasasına sürülmesi demek olduğundan, alfan hacmi artmakta ve fiyatlar, düşmektedir. Tabiatıyla, altın fiyatlarındaki küçük iniş - çıkışların gerçek sebebini bulmak kolay değildir ve esasen buna lüzum da yoktur. Ancak kabine buhranı dolayısiyle ve İnönünün kabineyi kuramıyacağını Gürsele bildirdiği ğün, altın fiyatları 99.75 kuruşa düşmüş, fakat haftanın sonunda 100.40 kuruş ile 100.60 kuruş arasında küçük sıçramalar göstermiştir. Bu, normal bir "borsa dalgalanmasından başka bir şey değildir.

Muhakkak olan bir şey varsa o da, piyasadaki sıkıntının, olduğundan bir hayli mübalâğalı bir şekilde aksettirildiğidir. Sokaktaki adamın ve küçük iş sahiplerinin ağızlarına sakız olmuş "piyasanın durumu feci" sloganı, çok bilmiş çayhane iktisatçılarının bir peşin hükmünden ibarettir. Nitekim, Behçet Osmanağaoğlu, kendisiyle konuşan İstanbuldaki AKİS muhabirine durumun "son derece mübalâğalı" bir şekilde aksettirildiğini söylemekten çekinmemiştir. Osmanağaoğlu, "her gün yüzlerce tüccarın iflâs ettiği;' yolundaki sözlerin, hakikatle hiçbir ilgisi bulunmadığın ifade etmiştir. Nitekim, İstanbul Ticaret Odasının itinalı istatistiklerine göre, son alfa ay içinde İstanbulda sâdece 28 tüccar iflâs etmiş bulunmaktadır. Bu da, Osmanağaoğlunun deyimiyle 50 bini aşkın iş adamının bulunduğu İstanbulda "devede kulak" mesabesinde kalmaktadır.

Bununla beraber, İstanbul Ticaret Odası Başkanı, basın toplantısında a* çıkladığı hususları tekrar etmekten de geri kalmamıştır. Muhakkak olan "ancak müstakar, belirli ve ne yol tutacağını bilen bir hükümetin, piyasanın normal işleyişini kısa zamanda sağlıyabileceği"dir. Aksi halde, iç politika çekişmeleri devam ettiği ve hükümet kurulamadığı takdirde, iş çevrelerindeki tıkanıklığın devam etmesi mukadderdir ve bu, Türkiyenin gelişme ve iktisadi kalkınma yolundaki gayretlerinin, bir arpa boyu dahi ileriye gidememesi demektir. Şu anda her şey göstermektedir ki piyasa ölmemiştir, her an canlanma istidadını bünyesinde muhafaza etmektedir. İş, politikacıların huzuru getirmesindedir.

KİTAPLAR

Özgürlük ve Kültür

(John Dewey'in incelemeleri, Çeviren Vedat Günyol, Çan Yayınları 6. Kutulmuş Matbaası 1968 İstanbul, 167 sayfa 5 lira)

Çan Yayınevi, Türk fikir hayatı için önemli sayılabilecek kitapları, gerçekten gıpta edilecek bir baskı güzelliği içinde, ardı ardına dilimize ka--andırmaktadır. Gerçi gıpta edilecek şey sadece baskı güzelliği değildir. Önemli olan, yayınevinin Batıdan aktaracağı kitapları son derece iyi seçmesi ve bunları yurdumuzun en iyi çevirmenlerine çevirtmesidir. Bu, elbette ki baskı güzelliğinden de çok gıpta edilecek bir husustur. İnsan, Türkiyede çok az itinalı ve zarif baskılı kitap gördüğü için, Çan yayınlarını görünce ister istemez önce bu göz alıcılıktan bahsediyor.

Çan Yayınları arasında bugüne kadar J. P. Sartre'den "Çağımızın Gerçekleri", Bertrand Ruasell'den "Dünyamızın Sorunları" Albert Camus'dan "Denemeler" yayımlandı. Her biri ayrı ayrı müsbet kafaya hitap eden bu kitapların sonuncusu da "Özgürlük ve Kültür"dür. Çevirmen Vedat Günyol, "Özgürlük ve Kültür"e, John Dewey'in yedi makalesini almıştır. Makalelerin adları, kitabın ve yazarının üzerine eğildiği konulara ışık tutabilecek mahiyettedir: Özgürlük Sorunu, Kültür ve İnsan Tabiatı, Amerikan Arka Planı, Totaliter Ekonomi ve Demokrasi, Demokrasi ve İnsan Tabiatı, Bilim ve Özgür Kültür, Demokrasi ve Amerika.

Vedat Günyolun pırıl pırıl bir türkçe ile dilimize kazandırdığı "Özgürlük ve Kültür" için edilecek pek fazla söz yoktur. John Dewey, ayrıca tanıtılmasına lüzum olmıyacak kadar meşhur bir kişidir. Dünyamızın' olumlu bir yöne gitmesi için gayret gösteren bir düşünür olarak John Dewey, düşünmek, bir takım nedenlere cevap vermek isteyenler için eşi bulunmaz bir kaynaktır. Batı, Batı deyip de Batı düşünüşünün ne olduğunun farkında olmayanlar için Çan Yayınevi Batı düşünürlerinin en önemli eserlerini dilimize kazandırmaktadır. Batı düşünüşünü anlamak isteyenler için bu seriyi okumakta büyük fayda vardır

Horozdan Korkan Oğlan

(Metin Eloğlunun şiirleri, Dost Yayınları 24, Şiir Bölümü 11, Doğuş Matbaası Ankara, 58 sayfa 2 lira)

Metin Eloğlu, günümüzün sivrice şairlerinden biridir. İlk şiir kitabı 1951'de yayımlanmış, oldukça gürültü koparmıştır. 1957 de yayımlanan, devrin anlayışı içinde kovuşturmaya uğrayan, toplatılan, yayınevi sahibi Salim Şengilin sonu gelmez çabaları sonunda satışı yeniden serbest bırakılan "Sultan Palamut"'da gene yankı uyandıran şiir kitaplarından biri olmuştur. 1959'da Metin Eloğlu "Odun" adlı şiir kitabını yayımladı.

Eloğlunun dördüncü kitabı "Horozdan Korkan Oğlan" da yayımlanan hayli zaman oldu. Ama gariptir artık şiir kitapları eskisi kadar yankı uyandırmıyor. Şairler bir belirli çevrenin ötesinde dikkati çekmez oldular. Türkiyede 2-3 bin kişilik bir mutlu azınlık dışında şiirle uğraşan, şiire önem veren kalmadı. Bu 2-3 bin kişi de kendileri yazıp kendileri okuyan insanlardır. Şiir halktan koptu. Hem de, son yılların şairleri "Halka Doğru" parolasını, benimsedikleri halde... İkinci Dünya Savaşının hemen ardından yurdumuza gelip yerleşen "şiirde yeni" hiç bir zaman geniş vatandaş kütlelerine mal olmadı. Meselâ bir Orhan Veli, bir Melih Cevdet hiç bir zaman Faruk Nafiz, gibi, popüler olamadılar ama, günlerlnde gene de bugünün şairlerinden çok daha etkendiler. Bugün ise nice şiir kitapları çıkıyor, fakat bunların çıktığından' haberdar olanı bulmak zor. Nitekim bizzat Metin Eloğlu bunun tipik örneğidir. Nerde Eloğlunun 1951 de yayımlanan "Düdüklü Tencere"sinin yankıları, nerde on yıl sonra yayımlanan "Horozdan Korkan Oğlan"nı yankıları!..

Bu niye böyledir? Dünün, çok daha etkili şairleri dahi bugün niye aşırı bir ilgisizlikle karşılanıyorlar? Niye şiir eski önemini yitirmiş gibi bir hal içindedir? Niye artık şair ve şiir ciddiye alınmıyor? Türk edebiyatının, bu sorunun cevabını en kısa zamanda vermesi gerekir. Türk halki ki, tâ Dedekorkuttan beri şiirle haşır neşir olmuş bir halktır. Bu halk, şimdi şiire yüz vermiyor! Aydın çevreler için de durum böyledir. Fecriâticiler, Hececiler ve nihayet Yeniler devrinde şiir, alay için de olsa, aydın çevrenin günlük konuları arasındaydı. Gündelik gazetelerde bile ciddi ciddi böyle konulardan bahsedilirdi. Rahmetli Orhan Veliler ortaya ilk çıktıklarında az mı alaya yol açtılar? Ama onlar bundan istifade etmesini bildiler, adlarını Yusuf Ziya Ortaçların, Orhan Seyfilerin kulağına bile soktular. Şimdiki şairlerimiz ise birbirlerini dahi tanımaz durumdadırlar. Bunda şairlerimizin "anlamsız"a kaçışının büyük rolü vardı;.. Eloğlu da bunlardan biridir. İşte meselâ, "Horozdan Korkan Oğlan"dan bir şiir: "Zımpara". Öyle ki, mısra örgüleri arasında şairin gerçekten usta bir kişi olduğunu hissediyor, ama anlamı bir türlü yakalayamadığınız için, şiiri sonuna kadar okuduktan sonra, "adam sen de.." deyip peşini koyveriyorsunuz:

Metin Eloğlu
"Odun"cu

"Minicik kurtların üşüştüğü mermere - Kanı damlıyor bir kıvırcık ku--unun - Anladık, kişi hep ekmekle olmuyor - Ama bu çiğ gösteri ne?- Seni bir ölek sarmalıyor diriğin esi -Kendini rakılasan da bu rakılamarın da- Ağlak bir duyunun özünde -Bakıyorsun en gülümser gözyaşın-Fitilleyen kim şu ölü gaz lambaları - Yöremde yarınımda sensizliği türeten - Bir önümde kaypak, basamaksız merdiven - En sapa kuzeyimde Sirkeci hisarları - Diyelim bu hiçyere kopuşma da gerekli - Şu yaymayasıl baharlar da güzeldir - Hadi kırk bu yünü, tara eğir . Elin değdikçe ör dilediğini . Geldiğimde gene arı gene sonsuz - Yıllardır kulaçladığım bu su - Ben seni çoktan sevdim - Leblebiyi-tuzlu leblebi yapan tuzu."

Şiiri, ilgisizlikten kurtarmanın yolu bulunmayacak mı acaba?

K A D I N

Moda

Yeni mayolar

Yeni mayoların en büyük özellikleri, sırtlarının bele kadar açık oluşu ve brötellerin bile kaldırılmış bulunmasıdır. Bu mayolarda omuzdan inen bröteller, yan parçalarla birleşerek kaybolmaktadırlar. Klâsik mayolar ekseriya düz renk lâsteksleden ve bu tip mayo malzemesinden yapılmıştır. Düz olarak vücudu sarmaktadırlar. Sırtlarının açık oluşu tek süsleridir.

Bu yıl açık veya az açık iki parçalı mayolar da rağbettedir. İki parçalı, minimini bikiniler daha çok emprime kumaşlardan, sutiyensiz, balensiz ve yumuşak olacak şekilde dikilmiştir. Daha kapalı iki parçalı mayolar ise "blucin mayo" ismini almaktadır. Bunlar bazen de sırtı açık, tek parçalı mayolardır. Ekserisi koyu renkli olup, hepsi çift dikişli, blucin görünüşlüdür. Arkalarında muhakkak cepleri vardır,

Amerikalıların Bermuda dedikleri, diz hizasındaki kısa pantalon veya uzun şortlar da bu yıl Avrupayı istilâ etmiş, bir hayli tutunmuştur.

Ankara

Ailede ruh sağlığı

Orta boylu, kumral adam, önündeki kâğıtları karıştırdı sonra, büyük çoğunluğunu kadınların teşkil ettiği dinleyicilerine baktı ve onlarla hasbıhal eder gibi ağır ağır, fakat düşünerek konuşmaya başladı:

"— Ailenin yapıcı taşı kadındır. Ailenin ruh sağlığı konusunda da en önemli yapıcı unsur anne, yâni grene kadındır."

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde Ankarada, Sanatsevenler Lokalinde geçiyordu. Konuşan zat, Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniği doçentlerinden Dr. Doğan Karandı. 1-ki ay evvel Atinada 21 Avrupa devletinin katıldığı bir ruh sağlığı seminerine gitmişti ve şimdi dinleyicilerine bu seminerden bazı özetler veriyor ve aile müessesesini, birçok yönleriyle ele alıyordu. Konuşmayı "Kadının Sosyal Hayatını Araştırma Derneği" tertip etmişti.

Aile ve evlilik

Aile, müşterek bir oturma yerini paylaşan, ekonomik iştirakleri olan ve çoğalma ile karakterize edilen bir topluluktur. Evlilikle aile, sosyal anlamda birbirinden farklı şeylerdir. Evlilik, nizamlara ve örflere uygun bir tarzda seksüel münasebetlerde- bulunan, âdet, din ve kanunlarla birleşmiş bir çifti veya fazlasını tarif eder. Evlilik bozulabilir, fakat doğmuş olan çocuklar için ve çocuklarla beraber aile devam eder, bozulmaz. Başlıca Uç tip aile vardır: Nükleer, yâni merkezî aile; poligam aile ve genişlemiş aile. Nükleer ailede esası ana, baba ve çocuklar teşkil eder. Genişlemiş aile daha çok ekonomik bakımdan büyümüş ailedir; teyzeler, halalar, büyükler, küçükler hep beraber oturur, iş bölümü yapar, geçimlerini beraberlikle sağlarlar. Poligam aile, birden fazla evliliğin hüküm sürdüğü ilkel ailedir. Genişlemiş aile sistemi günden güne yok olmaktadır. Bugün aile dendiği zaman akla gelen aile, nükleer ailedir.

Dünyada birçok yenilikler olmakta, fakat aile müessesesi önemini kaybetmemekte, aksine, gün geçtikçe değer kaşanmaktadır. Atina konferansına katılan demirperde delegelerinin bile üzerinde en çok durdukları konu, ailenin önemi ve ruh sağlığının aile ile olan münasebeti olmuştur. Gerçekten bugün Rusya bile, aile müessesesini reddeden davranışından geri dönmüştür. Toplumun düzeni herşeyden evvel aile düzenine bağlıdır. Kadının iş sebebiyle evinin dört duvarı dışına çıkması, birçok memleketlerde annenin, iş saatlerinde, çocuğunu bırakabileceği müesseselerin kurulmasına yol açmıştır. Bunlar bazen, çocuğun kalabileceği devamlı kamplar şeklinde de ele alınmıştır.

Sürekli evlilik

Ailenin sıhhati için en önemli şey, hiç şüphe yok ki iyi düşünülmüş, isabetli seçilmiş, sürebilecek bir evliliktir. Başlıca İki çeşit evlenme vardır. Birincisi, bugün bütün dünyada çok rağbet görmeye başlıyan romantik evlenmedir. İkincisi, günden güne önemini kaybetmekle beraber, bugün gene çok yaygın olan ticari akit evlenmeleridir. Romantik evlenmelerde eşler birbirlerini seçer, daha çok sempati üzerine evlenirler. Ticari evlenmelerde ekseriya, eşleri birbirine yakıştıran aile büyükleridir. İstatistikler, ticari evlenmelerin romantik evlenmelerden daha sürekli olduğunu göstermektedir ama, bu, her zaman ailenin sıhhatine delil teşkil etmez. İş kaygusuna dayanan evliliklerin aynı kaygu ile bazen, İstıraplara rağmen devam ettirildiği bilinmektedir. Herhalde en sağlam evlilik, iyi düşünülmüş, mantığın da süzgecinden geçirilmiş, isabetli bir romantik evlilik-

Blue - Jeen Mayolar
Giyen pişman, giymeyen pişman

İdeallerin Gerçekleşmesi

Jale CANDAN

İsmail Hakkı Tonguçun "Pestalozzi Çocuklar Köyü" isimli kitabını okuyorum. "Pestalozzi Çocuklar Köyü"nün ismini hepimiz duymuşuzdur. 1946 yılında İsviçrenin Trogen isimli köyünün kıyısında yaratılan bu milletlerarası eğitim ve öğrenim kurumu, o tarihten itibaren dünyada büyük ilgi toplamıştır. Amaç, İkinci Dünya Savaşında anasız babasız, evsiz barksız kalmış çocuklara el uzatıp onları yetiştirmek ve aynı zamanda milletlerarası bir köklü dostluğun temelini atmaktı. Bugün, "Pestalozzi Çocuklar Köyü"nde, değişik memleketlerden gelmiş çocuklar tam bir aile hayatı sürmekte, fikren ve bedenen en mükemmel bir şekilde gelişmektedirler. Bunlar kendi dil, din örf ve âdetlerine göre köydeki özel evlerde, kendi memleketlerinden getirtilen mütehassıslar tarafından yetiştirilmekte, köydeki ilkokullara, ortaokullara, sonra da liseye veya meslek kurslarına devam etmektedirler. Bin iş veya meslek sahibi olduktan ve kendilerine yüksek öğrenim imkânları da verildikten sonra isterlerse İsviçrede kalmakta, isterlerse anavatana dönmektedirler. Kuruma, 1827 yılında ölen İsviçreli ünlü eğitimci ve modern ilkokulun babası, toplumsal eğitimbilimin kurucusu Pestalozzi'nin adı verilmiştir.

"Pestalozzi Çocuklar Köyü", konusu bakımından, hiç şüp yok ki çok ilgi çekicidir ve köy yıllardanberi çeşitli memleketlerden gelen eğitkenler için âdeta bir araştırma laboratuarı olmuş, zamanımızın eğitim meselelerine ışık tutmuştur. Fakat değerli eğitimcilerimizden rahmetli İsmail Hakkı Tonguçun kitabındaki en önemli şey, bence, ideallerin nasıl gerçekleşebileceğini gözler önüne sermiş olmasıdır.

"Pestalozzi Çocuklar Köyü" teşebbüsü önce, yalnızca bir fikir olarak, makale halinde, bir gazetede yayınlanmış, bir süre sonra da, bu fikri yürütmek amacıyla bir dernek kurulmuşta. Fakat bir "milletlerarası çocuklar köyü" fikri o devirde birçok kimseler tarafından bir ütopya olarak karşılandı ve derhal baltalandı. Devlet te bu görüşün' etkisi altında idi. Bütün çabalara rağmen, köyün kuruluşuna yardım etmeyi, kesin olarak iki defa reddetti. Bu hal dernek üyelerinin çoğunun cesaretini kırmıştı. İşten vazgeçme teşebbüsünde bulundular. İşte o zaman bir avuç ülkücü genç, Snt. Gallen'li gençler, davayı benimsediler ve bu işi yalnız başlarına yapacaklarını resmen ilan edip taş taşıyarak, kazma kürek sallıyarak işe koyuldular. Dünya Gençlik Teşkilâtı, bir papaz, bir milli eğitimci ve bütün köy halkı, kısa zamanda, onların yanında yer aldılar. İşte bugün, mânevi olduğu kadar da maddi bir sağlam temel üzerine oturan örnek çocuk köyü böylece meydana çıkmış oldu. Kurum bugün yalnız harpzedeleri değil, kimsesiz kalmış birçok çocuğu da köye kabul etmektedir.

İdeallerin gerçekleşmesi için yalnızca istemeli, yalnızca bağırıp çağırmak, yol göstermek, fetva vermek kail değildir. İcabında taş taşımak, köye gitmek veya köyü yaratmak, kısaca kolları sıvamak şarttır. Büyük sosyal reformların ancak devlet eliyle yapılabileceği bir gerçektir ama, bunun için de kişisel çabalara lüzum vardır. En ileri sosyal reformları yapmış olan şimal memleketlerinde her işe önce halk başlamış, devlet tamamlamıştır. Politikacı ancak bir vasıtadır. Yalnız politik yoldan, yalnız devletten istiyerek toplum kalkınmasını başarmak umudu yağmur duasına çıkmakta farksızdır.

Normal aile

Normal aile sevgi, saygı ve moral hükümlerine bağlı bir küçült topluluk olarak tarif edilebilir. Ailenin bir dağıtma, bir de toplanma zamanı vardır. Sabahlan aile birbirinden kopar, erkek işine, kadın gene işine veya ev işlerine, çocuklarsa okullarına ayrılırlar. Bu, ailenin yaşamasını, daha iyi şartlar içinde yaşamasını sağlıyacak bir çalışma devresine giriştir. Sabah dağılan aile, akşam birleşir. Bu zaman içinde aile fertlerinin, birbirlerine sevgi ve ilgi göstermeleri, birbirlerine destek olmaları, beraber iyi vakit geçirmeleri lâzımdır. Aile fertleri, bu hususlara dikkat ettikleri nispette birbirlerine yaklaşırlar. Ailede en önemli şey, sıhhatli bir alış - veriştir. Bu kelime burada mecazi mânada kullanılmıştır, Fertler arasında, çocuk - anne münasebetlerinde bu alış - veriş, yani karşılıklı ruhi İhtiyaçları doyurma fonksiyona ne kadar önemli ise, aile fertleri arasında da o derece önemlidir. Sevgi ihtiyaçlarının iyi karşılandığı ailelerde birçok eksiklikler, hattâ bazen kusurlar göze batmaz hale sokulmuş olur. Ailenin, sıhhati bakımından, ruhi ihtiyaç bütün ihtiyaçların en başında gelmektedir.

Ailede gene çok önemli birşey de, kadın ve erkeğin rollerini iyi benimsemiş olmalarıdır.

İdare kimdedir?

Bazı ailelerde erkekle kadın birçok önemli meselelerde beraber karar verir ve beraber tatbik ederler. Bu, ideale en yakın şekildir denebilir, ama muhakkak surette bu idare tarzı üzerinde ısrar edilemez. Yaradılış, kültür, görenekler, ailenin idaresi üzerinde ister istemez rol oynayacaktır. Aileler kendi yapı ve anlayışları içinde kendi kendilerine bir idare şekli seçmişlerdir. Birisine hoş gelmiyen bir şekil, başkası için ideal sayılabilir. Mesele, düzeni kurabilmektedir. Bazı ailelerde erkek karar verir ve kararını kendisi tatbik eder. Bazıların da kadın, aynı işi yapar veya erkek karar verir, kadına tatbik ettirir. Aksi de varittir: Kadın karar verir, erkeğe tatbik ettirir. Gene bazı ailelerde tek taraf karar verir, beraber tatbik ederler. Bazılarında da beraber alınan karar, eşlerden biri tarafından tatbik edilir. Ailenin sağlığı bakımından bir anlaşmaya varmış olmak en başta gelir.

Ailede, özellikle çocuklar bakımından en büyük tehlike, anne ve babanın, yerine göre, kıymet ölçülerinde değişiklik yapmalarıdır. İki değer ölçüsü taşıyan birçok anne ve babalar kendileri için başka, çocukları ve çevre için başka şekilde düşünür ve hareket ederler. Bu hal çok iyi gizlenmiş olsa da, çocuklar bunu kolaylıkla hissederler ve ekseriya suç işleyerek, anne ve babalarından, onların samimiyetsizi davranışlarından öç alma yoluna gider, gerçekten bedbaht olurlar. Çocuğun çok tenkitçi, ahlâkçı, nizamsever olduğu devrede, yâni yeni yetmelik devresinde bu, çok önemlidir.

Dr. Doğan Karan konuşmasını bir İngiliz meslektaşının esprisini nakledeerek bitirdi:

"— Ailede önemli işlerin yapılması için erkek karar verir. Tabii, küçük işler de kadınlara kalır. Meselâ çocukların hangi okula gideceğine, ailenin hangi şehirde oturacağına, hangi işi tutacağına, ev satın alıp almıyacağına, tatil yapıp yapmıyacağına, bütçe meselelerine ailede kadın Karar verir. Ama ne zaman ki atom bombası kullanılacaktır, buna tabii, evin erkeği karar verecektir."

C E M Î Y E T

Son buhranın tehlikeli günlerinden biri. Kırmızı plâkaya doymamış Bakanların birincisi -Bakan tâyin edilmesinden bir kaç gün sonra Kabine istifa etmiştir- Hıfzı Oğuz Bekata, Tabii Senatörlerden Ahmet Yıldıza Mecliste rastladı. Yıldızın elinde bir büyük paket.. Bakan soru:

"— Ne o, yahu?"

"— Kumanya, kumanya.. Eve gidemiyoruz ki!"

Sonra, Tabii Senatör Bakanı davet etti:

"— Buyur! Sen de katıl.."

Hıfzı Oğuz Bekata güldü.

Ahmet Yıldız - Hıfzı Oğuz Bekata

Temelli Senatör - Doymamış Bakan

Emin yere, İsmet İnönüye gidiyordu.

Bizden biri yapsa, "Şuna bak! Hiç âdap bilmiyor.." deriz. Fransız Büyük elçisi ve eşi izinli olarak memleketlerinde bulunduklarından Marie Bell'in temsillerinde ev sahipliği görevini maslahatgüzar Hure, eşi... ve yedi, sekiz yaşlarındaki kızları yaptı. Hatta baba - kız Hure'ler işi ikinci akşam -"Berenice" oynuyordu- o kadar ileri götürdüler ki antrakta salondan sahneye çıktılar, perdenin arkasına geçtiler. Küçük Hure seyircilerin arasında sıçradı, hopladı.

Sakın, kibarlık numunesi Fransanın başkentteki temsilcisi, Marie Bell'in temsiline değil de, kendini çoçuk bahçesine gidiyor sanmış olmasın?

Bir adama bugünlerde bir şeyler olmazsa, bir daha olmaz. Bahis konusu olan zat, Safa Kılıçlıoğlu. Kimin Önünde diz çökse, elin tersiyle reddediliveriyor. İhtilâlden son a Komitecilere yanaşmak istedi, "Haydi, ordan!. Başka kapıya.." cevabını aldı. Daha sonra askerlere kur yaptı. Kimse metelik vermedi. Geçenlerde, İsmet Paşanın nezdinde bir daha şansını denedi, "Tek çare, onun işbaşına geçmesidir. Meclis, ona yetki vermelidir. Rejim böyle kurtulur..." diye şatafatlı teklifler yaptı, başyazılar döktürdü. Değil, 0003 numaralı arabanın kapısının açılması yazdıklarının bir ufak alâka çektiğini dahi görmedi. Şimdi, Komitecilerden ve askerlerden sonra, aynı İsmet Paşanın da aleyhine veryansın ediyor.

Zavallıcık, nasıl aramasın İdeal Arkadaşını ?

92 Şubatçıların aslarından Dündar Seyhan ve bir arkadaşı bir öğle yemeği için Yenişehirdeki Piknikte buluşmuşlardı. Mermer masalardan birine yerleştiler, yemeklerini ve biralarını söylediler, sonra sohbete koyuldular; Tam bu sırada ürkek tavırlı bir adam, tam Seyhanın karşısındaki masaya yerleşti, bir bira ve cips söyleyerek saçları dökük emekli subayı gözlemeğe koyuldu. Seyhan da durumu farketmiş olacak ki arkadaşına eğildi ve :

"— Böcek gene faaliyette. Şuna bir oyun edelim" dedi. Gülüştüler ve sonra yemeklerini iştiha ile yediler. Saat 14'de Mamakta bir başka arkadaşlarıyla randevuları olduğu için hemen hesabı istediler. Seyhan kendisini büyük bir dikkatle takip etmeğe memur sivil polise ilk sürprizi o anda yaptı. Sivil memurun bir bardak bira ve cipsten ibaret hesabım kendi hesap pusulasına ekletti ve sonra hesabı ödedi. İki arkadaş kalkarken, "böcek" de hesabı istiyordu. Pikniğin garsonu Lefter, sivil memura hesabının' ödendiğini bildirdiğinde iri yapılı, mühmel giyinişli polisin hali görülecek şeydi. Seyhan ve arkadaşı ise gülmekten katılıyorlardı. İlk sürprizi bir başka sürpriz takip etti. Kapının tam önünde Seyhan birden geri döndü ve burun buruna geldiği sivil memura ağır bir sesle:

"— Bana bak arkadaş, anlıyorum ki senin işin bizi takip etmek. Fakat biz şimdi Mamağa gitmek mecburiyetindeyiz. Sanırım, senin araban da yoktur. İstersen bizim arabayla seni de götürelim."

Memur pek şaşırdı ve kıpkırmızı oldu. Sonra başını iki tarafa sallayıp:

"— Dündar bey, kusura bakmayın ne yapalım vazife" dedi.»

Marie Bell'in başkentteki temsilleri, bazı Bakanlar için "Kuğunun Şarkısı" oldu. Bilhassa A. P. li Bakanlar, öndeki protokol sıralarına son defa oturduklarını hazin hazin düşünüre benziyorlardı. Muhiddin Güven, iki akşam arka arkaya gelerek devlet ikbalinin tadını son yudumuna kadar çıkardı. Sonra da, kırmızı plâkalı

Muhiddin Güven
İkbal tatlı şey!

kaptıkaçtısına binerek evine döndü C. H. P. Bakanlarının daha rahat bir halleri vardı. Bazı Bakanlar ise, siyasi istikbâlleri yüzünden sıkılmadılar da, Racine'in mısralarından sıkıldılar. Lisanı bilmiyorlardı da..

•

O gün Mecliste konuşulan tak konu koalisyondu. Milletvekilleri gruplar halinde toplanıyorlar ve Hükümet buhranının tartışmasını yapıyorlardı. İçlerinde bu defa kaşarlanmış bir gazeteci de vardı. Ahmet Emin Yalman. Kayseri dönüşü naibiz yokluyordu. A. P. li ve C. H. P. liler yaşlı gazeteciyle sohbet ederken A. P. li Rifat Öztürkçine de sohbete dahil oldu. Tam o sırada müstafi A. P. li milletvekili Halûk Nurbakl A. P. li arkadaşlarına:

"— Aman treni kaçırmayın. 27 Mayıstan evvel İsmet Paşa Demokratlara böyle devam ederseniz sizi ben bile kurtaramam demişti. Şimdi ben de size söylüyorum. Bu defa sizi Nurbaki bile kurtaramayacak" dedi. Müfrit A. P. li Öztürkçine bu sözlere pek kızmış olmalı ki Ahmet Emin Yalmana hitaben konuştu:

"— Ahmet Emin bey, Ahmet Emin bey size söylüyorum. Bunu aynen yazabilirsin. Bu parlamentoda tam bir tesanüd halinde memleket menfaatlerini her şeyin üzerinde tutan bir başka siyasi teşekkül yoktur."

Birden sesler kesildi. Herkes Ahmet Emin Yalmana döndü ve cevabını bekledi. Yalman evvelâ Öztürkçinenin söylediğini beğenmiş, müstehzi yüzüne baktı ve:

"— Beyefendi ben söylediğinizin aksini ifade etmek üzereydim" dedi.

A. P. li müfrit Öztürkçine şaşkın şaşkın etrafına bakarken Nurbaki kahkahayı salıverdi ve :

"— Demedim mi artık sizi Nurbakibile kurtaramayacak...." dedi.

•

İnönünün, Kabineyi kurmaktan vazgeçtiği ve bunu Cumhurbaşkanına bildirdiği günün, ertesiydi.

Meclis kulisinde oturan milletvekilleri ham konuşuyor, hem de durmamacasına bir şeyler içiyorlardı. Kahveci Haşim kan ter içinde dileklerini yerine getirmeğe çalışmaktaydı. Bir ara kalabalık bir gruba götürdüğü çay ve kahveleri bıraktı, masumane, boynunu büküp bekledi. Milletvekilleri şaşırdılar. Anlayamamışlardı. Birisi sordu:

"— Ne o Haşim, hayrola?"

Haşim aynı masum tavrıyla cevap verdi:

"— Beyefendi affedersiniz.. Paraları peşin alıyorum, hatta borçları da tasfiye ediyorum.. Eee, insan hali bu!"

Mecliste, A. P. nin diğer partilerle birlikte koalisyon yapıp yapmayacağı, Hükümeti kurup kurmıyacağı tartışılıyordu. Bir milletvekili:

"— Belki de kısa zamanda kurarlar, şu işten kurtuluruz" dedi.

Muğla milletvekili Turan Şahin atıldı:

"— Bu işi onlar çok daha fazla uzatırlar. Bakanlık için seçecekleri adamların kafataslarını ölçüp biçmeleri üç ay sürer...."

R A D Y O

İzmir

Ben çalarım, ben dinlerim

İzmir Radyosunda su sıralarda hummalı bir faaliyet göze çarpmaktadır. Küçük bir istasyon olmasına rağmen bir milyona yaklaşan bir şehre ve hinterlandına hitap etmekte olan İzmir Radyosu, 2 - 3 sene içinde kurulması sona erecek, olan yeni 100 Kw. takatli istasyonun nüvesini teşkil edeceğinden, bir kuruluşun hazırlıkları, içinde bulunmaktadır. İdareciler, radyoculuğun gerektirdiği matbu program yayımlama işinden yeni bir organizasyona kadar hepsinin şu sıralarda ele alınması ve ondan sonra yeni programlara geçilmesi zaruretiyle karşıkarşıyadırlar.

İzmir Belediyesinden Basın - Yayın tarafından devralınmasından bu yana on sene geçmiş olduğu halde İzmir Radyosunda pek fazla değişiklik yapılmamıştır. Yalnız, son zamanlarda verici, TEM şirketi tarafından imal edilen yeni bir verici ile takviye edilmiş, bu suretle Radyonun İzmir ve civarından gayet net olarak dinlenmesi mümkün olabilmiştir. Fakat bunun yanında, hâlâ bütün yayınlar tek bir stüdyodan yapılmaktadır.

Ankara ve İstanbul Radyolarının buradan iyi dinlenememesi, İzmir ve civarında oturanları kendi radyolarını dinlemeğe mecbur etmektedir. 100 Kw, takatli İzmir Radyosunun tesis hazırlıklarının yapılmakta olduğu şu sarada mevcut radyo da bütün meseleleri teker teker ele almakta, küçük bir radyodan büyük bir radyoya geçişin hazırlıklarını şimdiden ikmale çalışmaktadır, Genişletilmek suretiyle yeni radyoda da tatbik edilebilecek olan bir organizasyona başlanmış küçük diskoteğin modern icaplara göre tanzimine girişilmiştir. Bunların yanı sıra, yeni istasyonun 2 - 3 seneden önce bitmiyeceği düşünüldüğünden, mevcut tesislerin ve teknik imkânların daha iyi proğramların hazırlanmasına elverişli bir seviyeye çıkarılmasına çalışılmaktadır.

Hep yarın için

Böylece, yeni İzmir Radyosunun hiç olmazsa birkaç seksiyonunda, yabancılık çekmeden çalışacak personel yetişmiş olacaktır. Halen mevcut tek stüdyonun ihtiyaca kâfi gelmediği göz önüne alınarak yeni bir müzik ve' spiker stüdyosunun yapılması için hazırlıklara başlanmıştır. Ayrıca, her normal radyonun ihtiyacı olan bir "ses alma stüdyosu" ile bir "ses alma servisi", bir "teknik laboratuar" bitirilmek üzeredir. Bütün tesisat yeni baştan gözden geçirilmekte, eksikler tamamlanmakta, bu suretle, mevcut radyonun, yenisi yapmana kadar, daha iyi programların hasırlanması için teknik imkânlara sahip olmasına çalışılmaktadır.

Ekim ayından itibaren İzmir Radyosu ile İzmir Konservatuarı sıkı bir işbirliğinde bulunacaktır. Konserva tuarın yardımı ile radyo, bir oda ve bir salon orkestrasına kavuşacaktır. Bu suretle yeni İzmir Radyosunun Senfonik Orkestrasının temeli bugünden atılmış olacağı gibi bu işbirliği, şimdiki programların ciddi Batı Müziği kısmının zenginleşmesini temin edecektir.

Bu arada spiker kadrosu genişletilecek, mevcut sanatkârlar bir imtihandan geçirilerek sınıflandırılmaları yapılacaktır.

Güleriz Ağlanacak Halimize

Faruk GÜVENÇ

İstanbul gazetelerinden bitinde radyo üzerine yazılar yazan eski bir radyocu, geçen hafta AKİS'e takılmış; kendi deyimiyle "arada sırada" okuduğu derginin radyo sütunu hakkında ilgi çekici fikirler öne sürüyor. Haftalık bir derginin radyo meselelerine el atan sayfasını arada sırada okuyup da sıhhatli yargılara varmak, ya da vardığını sanmak doğulu tenkitçilerin, inceleyicilerin özelliklerinden biridir. Radyo yazarının makalesinden AKİS'le iİlgili bölümü sütunlarımıza aynen aktarıyoruz:

"Yazar, radyonun müzik yayın şefini tutturmuştur. Bir perpetuum mobile inadıyla değişmesinin şart olduğunu savunur. Sanki bu alanda her iş bitmiş, sıra dinleyicinin ilgi plânında yeri olmayan bir görevliye gelip kalmıştır. Bir haber dergisinde radyo ile ilgili konulara yer verilmesi övgüye değer. Ancak, böyle bir düşüncenin gerçek verime ulaşması yararlı olabilmesi için konuyu "dedi - demedi", "yaptı - etti"den çıkarıp dâvanın köklerine yöneltmeliyiz. Ve şunu bilmeliyiz ki,süre gelmekte olan bu yazılar yürürlükte olan kanun ve kararnameleri bilenlerle yöneticilerde tebessümler yaratmaktan öteye gitmemiştir, gidemeyecektir de..."

Yazı şu cümle ile sona eriyor:

"Bizim gibi ülkelerde radyoların halkı kendi ortamlarına çıkarmaktan sorumlu bulunduklarını, halka inmeye koyuldukları anda görevlerini kötüye kullanmış olacaklarını ne zaman anlayacağız acaba?''

AKİS, sâdece müzik yayınları şefini mi tutturmuştur, yoksa radyonun, radyoculuğun bütün meseleleri üzerine esilir mi? Bu soruların cevabını verebilmek için AKİS'i arada sırada okumak yetmez. Bugün Ankara Radyosunun başında oturan en yetkili kişi, bu sütunlarda radyonun problemleri üzerine yıllarca ışık tutmuştur. Aslına bakarsanız meselenin bu yönü önemli değil. Yukardaki yazıda ben en çok "müzik yayınları şefinin dinleyicinin ilgi plânında yeri olmadığının" iddia edilmesine şaştım. Bir şeflik ki bütün müzik programlarını hazırlar, sunuluş şeklini tespit eder, isimlerin okunuşundan izahlara kadar her şeyi gözden geçirir, o makamın imzası olmadan tek bir band, tek bir plâk yayınlayamaz. Yayınlarının yüzde sekseni müzik olan bir postada böyle bir şefliğin dinleyicinin ilgi plânında yeri olmadığını söyliyebilmek için mantık ve insaf sınırlarını aşmak gerekir herhalde. Senfonik Müzik programında Fibich'in Poeme'iyle Brahms'ın Ninnisinin dans müziği haline getirilmiş aranjmanları, Dans Müziği programında Bizet'nin Carmen uvertürü yayınlanacak, kırk yıllık Karl Stanritz, Karel Stamik diye takdim edilecek, Resital programında senfoniler, Oda Müziği programında konçertolar çalınacak, izahlı müzik programında uzun uzadıya Brahms'ın Branderburg Konce toları anlatılacak ve müzik yayınları şefinin dinleyicinin ilgi plânda yeri olmayacak! Dinleyicileri fazla küçümsemek değil mi bu? Eğer, kanını ve kararnameleri bilenlerle yöneticilerin kızaracak yüzleri yok da bu durumda gülecek halleri varsa, geleceğimiz iyice karanlık demektir. Radyolarımızın halkı çekip çıkaracağı ortam hu kadar karanlık, bu kadar ilkel olmamalı. Bir "İtfaiye Müziği" rezalettinin radyolar tarihinde misli görülmemiştir. Belki de "basso ostinato" "ostinato" yerine "perpetuum mobile" gibi inatçılıkla hiçbir ilintisi bulunmayan bir deyimi kullanan, radyo yazarının müzik kollularında İlgi plânını pek sınırlı tutmasını boş görmek daha doğru olacak.

Akraba saltnnatının önöne geçemediğimiz, her işin başına ehlini oturtamadığımız müddetçe dünyanın en mükemmel kanunlarım, en iyi kararnamelerini icadetsek de bir adım ileri gidemeyiz, şarklılıktan, gerilikten kurtulamayız.

T İ Y A T R O

Ankara

Fransız turneleri

Batı örneğine göre kurulan tiyatromuzun topu topu yüz yıllık bir geçmişi var. Bu yakın geçmiş incelendiğinde, Tanzimattan bu yana, İstanbula gelip giden yabancı tiyatro toptuluklarının, en başta da Fransız komedi ye operet topluluklarının, Türk tiyatrosunun doğuşunda önemli bir rol oynadıkları görülür. Uzağa gitmeğe ne hacet, Beyoğlunda Venedikli Giustiniani'nin yaptırdığı ilk tiyatro binasının adı "Fransız Tiyatrosu" dur. Birinci Dünya Savaşından sonra, son yabancı, hele Fransız, tiyatro topluluklarını görmeğe gittiğimiz Beyoğlu Tiyatrosunun adı da, garip bir tesadüfle, gene "Fransız Tiyatrosu" olmuştur. Son yıllarda Ses Operetinin temsiller verdiği bu tiyatroda İstanbullular. İkinci Dünya Savaşına kadar, Fransız tiyatro topluluklarını, her mevsim, ayrı ayrı gruplar halinde, görmeğe alışmışlardı. Bu gruplar arasında İstanbula kimler gelmemiştir ki.. En ünlüleri arasında Madam Robinne ile Alexandre'ı, Madam Pierrat - yi, Madam Marie Ventura'yı, Andre Luguet'yi ve Charles Boyer ile Marie Belli hatırlıyanlar henüz çoktur.

İkinci Dünya Savaşı -savaş yılları içinde resmi turne halinde yurdumuzu ziyaret etmiş olan Comedie - Française topluluğu bir yana bırakılırsa-, her mevsim Paris sahnelerinin en tanınmış sanatçılarını, klasik ve modem repertuvarın çeşitli oyunlarıyla, bize getiren Fransız turnelerine uzunca bir ara vermiştir. Sonra, o savaş yılları da geride kaldığı zaman, Türkiyeye gelen ilk Fransız tiyatrosu, 1947 de, Jean Marchat ve arkadaşları olmuştur. Onlarla yeniden başlıyan Fransız turneleri Jean Cocteau ve Jean Marais ile -1949-, Vera Korene ve Maurice Escande'la -1960-, gene Jean Marchat ve Simone Renant'la -1951-, Michel Vitold'la -1953-, Julien Bertheau ve Yvonne Godeau ile -1954-, Jacques Charon ve Renee Saint - Cyr ile -1955-, André Falcon ve Denise Bosela -1956-, gene Jean Marchat ve Renee Faure'la -1959- devam etmiştir. Ama üç yıl var ki bir Fransız topluluğu yurdumuza uğramaz olmuştu. Marie Bell ile arkadaşlarının son İstanbul ve Ankara zirayetleri, arası uzayan bu Fransız turnelerini canlandırdığı için ilgi ve sempati uyandırmıştır.

Geçmiş zaman olur ki..

Misafir Fransız sanatçılarına gösterilen ilgilinin özel bir sebebi de yok değildi. Uzunca aralarla üçüncü defa yurdumuza gelen Marie Bell'in güzelliği etrafında, İstanbula ilk gelişindenberi, Birinci Dünya Savaşı yıllarının ünlü operet yıldızı Miloviç'inkine benzer, bir masal havası yaratılmıştı. Bu hava içinde hayal gücünün neler icadedebileceğini tahmin etmek güç değildir. Hele araya, sanat çevrelerindeki maceralarıyla tanınmış sanatsever bir zenginimizin adı karışınca...

Onun için Marie Bell'i Ankarada, ayağının tozuyla, karşılayan gazetecilerden biri, hala unutulmadığı anlaşılan eski hikâyelerin tesiriyle, kendisine otuz iki yıl öncesine ait -ve bir kadın sanatçı için hayli nazik!- bazı sualler sormaktan kendini alamamıştır. Ama karşısında, otuziki yıl öncesinin şuh komedi sanatçın yerine olgunluk çağının işi şakaya vurmasını bilen zeki komedyenini bulmuş, suallerine zarif ve nükteli cevaplar da almıştır.

Bu suallerden biri, kendisini o zamanlar tanımış olan hayranlarından bir Türk gencinin, soyadını Bell olarak aldığından haberi olup olmadığına dairdi.

Cevap :

"— Haberim yok, ama mütehassis oldum. Hayranlığın bu derecesine hayran olmak lâzım!." oldu.

Bir başka sual de, sanatçıya, hayranlarından bir zengin İstanbullu tarafından hediye edildiği rivayet edilen büyük taşlı bir yüzüğe dairdi. Bu sualin cevabı da şu oldu:

" —Ne yazık ki bundan da haberim yok. Yüzüğü almış olsaydım, tabii, hatırlardım... Herhalde gönderil-

Marie Bell'in "Phedre'i
Geçmiş zaman olur ki...

mistir, ama gümrükte kaybolmuş olacak!.."

Bu arada misafir sanatçıya, daha Ciddi bazı sualler de soruldu:

. "— Bu gelişinizde İstanbulda dikkatinizi çeken en önemli değişiklik ne oldu?"

Marie Bell'in cevabı, Fransız dostlarımızı düşündürmesi gereken bir gerçeğin ifadesi şeklindeydi: ,

"— Fransızca konuşanların çok azalmış olması!.."

Karalar içinde "Phedre"

Ankaralılar ilk defa 1930 da, eski Halkevinde, Charles Boyer ile beraber, Atatürkün önünde temsiller vermiş, sonra 1940 da Comedie - Française'le aynı sahnede tekrar görünmüş olan Marie Bell'i, bu sefer Devlet Tiyatrosunun yeni ve güzel sahnesinde üçüncü defa görmeğe gittiler.

Güzelliği dillere destan olmuş bir kadın sanatçının, yirmiiki yıllık bir ara ile, aynı seyircinin karşısına çıkmasında, ancak büyük sanatçılara vergi, kahramanca bir güven vardı: Sanatına olan güveni... Marie Bell'in bu güveni kendisinde duymaması için bir sebep de yoktu. Çünkü kendi yurdunda, Pariste bugün elüstünde tutulan pek az sayıdaki kadın sanatçılardan biridir. Comeclie - Française'de geçirdiği uzun yıllar onu trajedi alanına yöneltmiş, o alanda -eski değerlerin de bir bir kaybolmasıyla- önemli bir yer tutmakta güçlük çekmemiştir. O kadar ki, Comedie - Fran çaise'den ayrılıp Bulvar tiyatrosunun merkezi sayılabilecek Gymnase tiyatrosuna patron olarak yerleştikten sonra bile trajedi oynamıya devam etmiş, Racine'in trajedilerine verdiği yeni ifade şekli beğenilmiş, başarıları Fransa sınırlarından dışarıya, Londraya, Amerikaya, birçok Avrupa merkezlerine kadar taşmış, oralarda da alkışlanmıştır. Hattâ denebilir ki Marie Bell, trajedi repertuvarıyla Fransanın son yıllarda hizmetlerinden faydalandığı sayılı büyük sanat elçilerinden biri olmuştur. Turnelerinin resmi makamlarca, her bakımdan, desteklenmesi de bundan dolayıdır.

Bu sebeplerden ötürü Marie Bell'in Büyük Tiyatroda verdiği temsiller, bu yönünü izlemek fırsatını bulamamış Türk seyircisi için önem taşıyordu. Hele ilk temsili olan "Phédre"...

Racine'in bu trajedisi, şimdiye kadar yurdumuza gelen Fransız truplarının her. zaman oynamıya cesaret edemedikleri bir eserdir. Çünkü esere adını veren kadın kahramanı lâyıkıyla canlandırmak -hattâ sâdece dile getirmek- her sanatçının kolayca göze azabileceği işlerden değildir. Son yirmibeş yıl içinde yurdumuza gelen Fransız kadın sanatçıları içinde bu rolü ancak Madam Marie Ventura, bir de Vera Koréne oynayabilmişlerdir. Marie Bell ise -1935 de oynadığı "Esther" den sonra- 1938 de, George Le Roy'nın mizanseniyle. Comedie - Françâise'de oynadığı "Phedre" için "meslek hayatının en büyük trajedi interpretation'unu gerçekleştirmiştir" hükmünü almış, tiyatro tarihlerine de bu şekilde geçmiştir. Büyük Tiyatroda, çırılçıplak bir sahnede, kara perdeler içinde tekrarladığı "Phedre", bir bakıma, harp sonrası Fransız tiyatrosunun trajedi alanında beliren bellibaşlı sanat olaylarından biri sayılmaktadır.

Sahnedeki oyun

Ankara seyircisi, Marie Bell'i kara perdeler içinde oynanan bu "Phedre"de gördü ve biraz şaşırdı... Bunun sebebi eri arasında Racine'in, karmaşık duyguların etkisi altında kıvranan bu kahramanının, şimdiye kadar gördüklerinden farklı bir yorum la sahneye konulmuş, oynanmış olmasını da hesaba katmak yerinde olur.

Bundan önce aynı rolde gördüğümüz Marie Ventura, bütün gücünü hançeresinden alan, çok tumturaklı, dış tesiri ön plânda tutan oyun tarzıyla, yeni kuşaklardan çok eski kuşakların "Phedre"i idi. Vera Korâne ise zerafeti, kadınlığı içinde yırtıcı tarafları kaybolan, ama daha gürültüsüz, daha da tesirli bir "Phedre" olmuştu.

Marie Bell'in "Phedre"i, Raymond Gerome'un sahne düzeni içinde, modern bir yoruma dayanmaktadır. Pierre Schaeffer'in elektronik sahne müziği, kara perdeler içinde, som mermerden yontulmuş bir tek tahttan başka eşyası olmıyan çıplak bir sahnede oynanan oyuna pek uygun düşmüştü. Marie Bell, alnının kara yazısından kurtulmaya çalışan bir kraliçenin utanç duygusuyla günahkâr aşkı arasındaki tereddütlerini, umutlarını, umutsuzluklarını, çırpınışlarını, üvey oğluna beslediği ve bir türlü yenemediği aşk buhranları içinle kendisini bir dişi kaplan haline getiren kıskançlık ve intikam duygularını bütün "boşlukları", "dolulukları" ve taşkınlıkları" ile. psikolojik bakımdan çırılçıplak bir oyunla ve mükemmel bir ses tekniği içinde dile getirdi. Beraber işleyen ses ve oyun klavyesinde yalvarıştan kükreyişe, utançtan hayasızlığa, itiraftan iftiraya, kahkahadan gözyaşına kadar her not, ayrı ayrı, belirli bir yorumla değerlendirilmişti:, Hippolyte'in bir başka kadını sevdiğini öğrenince, kıskançlıktan çılgına dönerken, zehir dolu bir kahkahayla gülmekten, son ölüm sahnesinin mısralarını arka sıralardan duyulamıyacak bir fısıltı halinde mırıldanmaktan çekinmiyerek.. Oturuşunda, yürüyüşünde, sinirli ve ihtiraslı hareketlerinde "klâsik jest'i unutmak cesaretini göstererek...

Marie Bell'in yanısıra, ünlü kahraman Thesee'yi, karısının. iftirasına kapılıp oğlunu haksız, yere tanrıların gazabına terkeden Atina kralını, Jacques Docqmine, aynı oyun anlayışına denk bir sadelik, bir vakar içinde oynadı. Oğlunun, üvey annesini suçlandırmadan suçsuzluğunu savunduğu sahnede, Aricie'nin onu teyideden sözleri üzerine, babalık duygusuyla erkeklik duyguları arasında geçirdiği acı tereddütleri vuzuhla ifadelendirdi, güzel ve tesirli sesiyle doyurucu bir Thésée oldu.

Öbür rollerde, Hubert Noel. canlı ve sıcak oyunu kadar güzel fiziğiyle Pliedre'e -bütün o ateşli duyguları ilham etmeğe- lâyık bir Hippolyte'di. Aricie'ye sevgisini, babasına da suçsuz olduğunu anlatmıya çalıştığı sahnelerde seyirciyi kendisine bağlamıştı. Marcel Tristani ele, tertemiz diksiyonu ve ifadeli oyunuyla, gördüğümüz en iyi Theramene'lerden biriydi.

Buna rağmen "Phedre" temsili Ankara seyircisine olumlu bir etki uyandıramadıysa, bunu, Racine trajedisinin daha çok şiire yani söz sanatına- dayanan özelliğinde ve her bakımdan tamamiyle "fransızlığında" aramak doğru olur. Bir de Fransız trajedesinin seyircimize -aynı sebeplerden ötürü sık sık değişik yorumlarla oynanıp tanıtılamamış olmasında..

UĞUR K.
saadetimi
T. C. ZİRAAT BANKASINA
BORÇLUYUM
sizde
TASARRUFLARINIZI
Ziraat Bankasında
TOPLAYINIZ